

**T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK TURİZMİ ANABİLİM DALI**

**ALANYA'DA EKOLOJİK ÇEVRENİN MEDİKAL VE
REHABİLİTASYON TURİZMİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
ÜZERİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehtap BÜYÜKŞAHİN

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi İshak Suat ÖVEY**

**ALANYA
2021**

Mehtap BÜYÜKŞAHİN

Alanya'da Ekolojik Çevrenin Medikal ve Rehabilitasyon Turizmi

ALKÜ 2021

Sürdürülebilirliği Üzerine Etkisi

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ALANYA'DA EKOLOJİK ÇEVRENİN MEDİKAL VE REHABİLİTASYON
TURİZMİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehtap BÜYÜKŞAHİN
Anabilim Dalı: Sağlık Turizmi
Program Adı: Sağlık Turizmi Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi İshak Suat ÖVEY

ALANYA
2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Mehtap BÜYÜKŞAHİN

TEŞEKKÜR SAYFASI

Bu tez çalışmasının karar aşamasında, planlamasında, araŐtırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle yol göstererek tezi şekillendiren, araştırma konusunun fikir babası çok değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi İŐhak Suat Övey'e, yorumları ve önerileri ile yapmış oldukları katkılarından dolayı jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Sevda Birdir ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Osman Uymaz'a, tez çalıŐmam boyunca sabırla bana destek olan anneme, emeği geçen turizm sektöründeki arkadaşlarıma ve herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu tez çalışmasının bundan sonra yapılacak olan araŐtırmalara katkı sağlamasını ümit ediyorum.

ÖZET

ALANYA'DA EKOLOJİK ÇEVRENİN MEDİKAL VE REHABİLİTASYON TURİZMİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ

Mehtap BÜYÜKŞAHİN

Sağlık Turizmi Anabilim Dalı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran, 2021 (105 Sayfa)

İnsanlık, tarih boyunca sağlıkla ilgili olarak şifalar ararken farklı coğrafyalara tedavi amaçlı seyahatler gerçekleştirmiş ve seyahat taleplerini günümüzde de artırarak devam ettirmektedir. Günümüz dünyasının hızla değişen yaşam koşulları, teknolojik değişimler, şehirleşme doğal yaşamdan uzaklaşan, giderek yalnızlaşan 21.yüzyıl bireylerinin sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. Tüm bu olumsuzlukların etkisinden kurtulmak, tedavi olmak, sağlıklı kalmak düşüncesi, turizm hareketi oluşturan kitlenin hızla artan bir tüketici potansiyeline dönüştürmüştür. Bu talep doğrultusunda yeni bir turizm türü olarak sağlık hizmetlerini de içeren, potansiyel kitleler için çeşitlendirilmiş ürün ve konsept arz etme gereksinimi doğmuştur. Artan bu potansiyel, değişik ülkelerde uygulanan farklı tedavi çeşitleri ile tüketici taleplerine cevap veren yüksek hacimli turizm hareketliliğine dönüşmüştür. Özellikle son yıllarda artan oranlarda gelişimini sürdüren sağlık turizmi, hastaların ve sağlığını korumak isteyen kitlelerin yeni bir turizm şeklini ortaya çıkarmıştır.

Alanya; medikal turizm, ileri yaş ve engelli turizmi, spa-wellness turizmi, rehabilitasyon alanlarında yüksek bir potansiyele sahip turistik alanlardan birisidir. Özellikle ulaşım kolaylığı, konaklama ve personel altyapısı, özel ve kamu hastaneleri ile sağlık turizmi amaçlı seyahat edenler turistler için çok elverişli bir bölge oluşturmaktadır.

Çalışma alanı olarak belirlediğim Antalya'nın Alanya ilçesi; on iki ay süren uygun iklim koşulları, bölge olarak yüksek kapasitedeki konaklama ürünleri, yabancı lisan bilen yeterli sayıdaki uzman turizm personeli ile Türkiye'deki sağlık turizminin gelişimine katkı sağlayacaktır. Havayolu ulaşımının kolaylığı ve farklı ülkelere erişilebilirliği hedef pazarların tercih etmesinde etkili olacaktır.

Bu alışma ile Alanya'nın ekolojik yapısına bağlı olarak sağlık turizmi potansiyeli, medikal ve rehabilitasyon turizmi sürdürülebilirliği araştırılmıştır. Bu amaçla Alanya'ya seyahat eden turistler ve kısa süreli Alanya bölgesinde kendilerine ait ikamet alanlarında kalan yabancı ülke vatandaşları ile yüz yüze, anketör ya da online olarak anketler yapılmış, yapılan anketler keşfedici araştırma metodu ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, Rehabilitasyon Turizmi, Alanya

ABSTRACT

EFFECT OF ECOLOGICAL ENVIRONMENT ON SUSTAINABILITY OF MEDICAL AND REHABILITATION TOURISM IN ALANYA

Mehtap BÜYÜKŞAHİN

Department of Health Tourism

Graduate School of Alanya Alaaddin Keykubat University,

June, 2021

Humanity has traveled to different geographies for treatment purposes, looking for health-related healing throughout history and recently continues to increase their travel demands. The rapidly changing living conditions of today's world, technological changes, urbanization have caused negative effects on the health of 21st century individuals who are moving away from natural life and gradually getting lonely. The idea of getting over the affect of all these negativities, being treated and staying healthy has turned the mass, creating tourism movement into a rapidly increasing consumer potential. In line with this demand, the need to supply diversified products and concepts for potential audiences has arisen including health services as a new type of tourism. This increasing potential has turned into high-volume tourism dynamism that responds to consumer demands with different treatment types applied in different countries. Health tourism, which has been developing at an increasing rate especially in recent years, has revealed a new form of tourism for the patients and the masses who want to protect their health.

Alanya is one of the touristical areas with a high potential in the fields of medical tourism, elderly and disabled tourism, spa-wellness tourism and rehabilitation. Especially the convenience of transportation, accommodation and personnel infrastructure, private and public hospitals create a very appropriate region for tourists who travel for health tourism.

Alanya, the district of Antalya, which I have determined as studying area will contribute to the development of health tourism in Turkiye with its climatic conditions continueing for twelve months, having products of high accommodation capacity as a region, a sufficient number of expert tourism staff who speak foreign languages. The ease of airline transportation and its accessibility from different countries will be effective in target markets' choosing.

With this study, health tourism potential, medical and rehabilitation tourism sustainability have been investigated depending on the ecological structure of Alanya. Face-to-face, interviewer or online surveys were conducted with tourists traveling to Alanya and foreign citizens staying in their residence areas in the region of Alanya for a short period of time for this purpose and the surveys were analyzed with the exploratory research method.

Keywords: Health Tourism, Medical Tourism, Rehabilitation Tourism, Alanya

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	Error! Bookmark not defined.
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	ii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR.....	2
2.1. Turizm Kavramı	2
2.1.1. Turizm Tipleri	4
2.1.1.1. Katılanların niceliğine göre turizm tipleri.....	5
2.1.1.1.1. Bireysel Turizm	5
2.1.1.1.2. Kitle Turizmi	5
2.1.1.1.3. Grup Turizm	6
2.1.1.2. Ziyaret edilen yere göre turizm tipleri	6
2.1.1.2.1. İç Turizm	6
2.1.1.2.2. Dış Turizm.....	6
2.1.1.3. Katılan kişilerin yaşlarına göre turizm tipleri	7
2.1.1.3.1. Gençlik Turizmi.....	7
2.1.1.3.2. Yetişkin (orta yaş) Turizmi.....	7
2.1.1.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi.....	8
2.1.1.4. Katılan kişilerin sosyo – ekonomik durumuna göre turizm tipleri	8
2.1.1.4.1. Sosyal Turizm.....	8

2.1.1.4.2. Lüks Turizm	9
2.1.1.5. Katılan kişilerin tercih ettikleri döneme göre turizm tipleri.....	9
2.1.1.5.1. Yaz turizmi	9
2.1.1.5.2. Kış turizmi	9
2.1.1.6. Katılanların kişilerin amaçlarına göre turizm tipleri.....	10
2.1.1.6.1. Deniz turizmi	10
2.1.1.6.2. Kruvaziyer turizmi.....	10
2.1.1.6.3. Yat Turizmi	11
2.1.1.6.4. Kültür Turizmi.....	12
2.1.1.6.5. Kongre Turizmi	12
2.1.1.6.6. Mağara Turizmi	13
2.1.1.6.7. İş Turizmi	13
2.1.1.6.8. Spor Turizmi.....	13
2.1.1.6.9. İnanç Turizmi	14
2.1.1.6.10. Akarsu Turizmi.....	14
2.1.1.6.11. Yayla Turizmi.....	15
2.1.1.6.12. Dağ Turizmi.....	15
2.1.1.6.13. Av Turizmi	15
2.1.1.6.14. Golf Turizmi	16
2.1.1.6.15. Kamp ve Karavan Turizmi	16
2.1.1.6.16. Ekoturizm	17
2.1.1.6.17. Sağlık Turizmi	18
2.1.1.6.18. Düğün Turizmi	18
2.1.1.7. Fiziko-sosyal Çevresel Değişimlere Göre Turizm Tipleri	18
2.1.1.7.1. Yavaş Turizmi	18
2.1.1.7.2. Miras Turizmi	19
2.1.1.7.3. Kent Turizmi	19
2.1.1.7.4. Diaspora Turizmi.....	19
2.1.1.7.5. Helal Turizmi.....	21
2.1.1.7.6. Gönüllü Turizmi	21
2.1.1.7.7. Hüzün (Dark) Turizmi	22
2.1.1.7.8. Frontier Turizmi	22
2.1.1.7.9. İntihar Turizmi.....	22

2.1.1.8. Turizmde Yeni Trendler.....	23
2.1.1.8.1. Uzay Turizmi.....	23
2.1.1.8.2. Insta Turizm.....	24
2.1.1.8.3. Foodie Turizm	24
2.1.2. Turizmin Ekonomideki Yeri	25
2.2. Sağlık Turizmi Kavramı.....	26
2.2.1. Sağlık Turizminin Tarihçesi	28
2.2.2. Sağlık Turizminin Özellikleri.....	30
2.2.3. Sağlık Turizmi Çeşitleri	30
2.2.3.1. Termal Turizm	31
2.2.3.2. Wellness ve Spa Turizmi	35
2.2.3.3. Geriatri (Yaşlı) Turizmi	36
2.2.3.4. Engelli Turizmi	37
2.2.3.5. Medikal (Tıp) Turizmi	38
2.2.3.6. Rehabilitasyon Turizmi.....	41
2.2.3.6.1. Tıbbi ve Tamamlayıcı Rehabilitasyon Çeşitleri.....	42
2.2.3.6.1.1. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon.....	42
2.2.3.6.1.2. Nörolojik Rehabilitasyon	42
2.2.3.6.1.3. Ortopedik Rehabilitasyon	42
2.2.3.6.1.4. Kardiyak Rehabilitasyon.....	43
2.2.3.6.1.5. Pediyatrik Rehabilitasyon	43
2.2.3.6.1.6. Ampute Rehabilitasyon.....	43
2.2.3.6.1.7. Fizyoterapi	43
2.2.3.6.1.8 Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon (Geriatri).....	43
2.2.3.6.1.9 Pulmoner Rehabilitasyon	44
2.2.3.6.1.10 Engelli Bakım Rehabilitasyonu	44
2.2.3.6.1.11 Otizm Rehabilitasyonu.....	44
2.2.3.6.1.12 Robotik Rehabilitasyonu.....	44
2.2.3.6.1.13 Dil ve Konuşma Rehabilitasyonu	44

2.2.3.6.1.14 Postop Bakım	45
2.2.3.6.1.15 Diyaliz	45
2.2.3.6.1.16 Bağımlılıkla Mücadele	45
2.2.3.6.2.17. Mesleki Rehabilitasyon	45
2.2.3.6.1.18. Spor Rehabilitasyonu	45
2.2.3.6.1.19 Psiko-Sosyal Rehabilitasyon	46
2.2.3.7. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GTT)	46
2.2.3.7.1. Akupunktur	46
2.2.4.7.2. Apiterapi	47
2.2.4.7.3. Fitoterapi ve Aromaterapi	47
2.2.4.7.4. Sülük Tedavisi (Hirudoterapi)	48
2.2.4.7.5. Homeopati	49
2.2.4.7.6. Kiropratik ve Osteopati	49
2.2.4.7.7. Kupa Uygulaması (Hacamat)	50
2.2.4.7.8. Larva (Magot) Uygulaması	50
2.2.4.7.9. Mezoterapi	51
2.2.4.7.10. Proloterapi	51
2.2.4.7.11. Ozon Uygulaması	51
2.2.4.7.12. Refleksoloji	51
2.2.4.7.13. Müzikterapi	52
2.2.4.7.14. Renk Terapisi (Kromoterapi)	52
2.2.4.7.15. Yoga	52
2.2.4.7.16. Gümüş Tedavisi	53
2.2.5. Dünyada Sağlık Turizmi	53
2.2.6. Türkiye’de Sağlık Turizmi	55
2.2.6.1. Türkiye Sağlık Turizmi'nin Swot Analizi	69
2.3. Alanya ilçesi	56
2.3.1 Sağlık turizmi açısından Alanya	58

2.3.1.1. Damlatay Mağarası.....	60
2.3.1.2. Ilıca Kaplıcası	61
2.3.1.3. Thalossoterapi	62
2.3.1.4. Medikal turizm.....	62
3. YÖNTEM.....	63
3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	63
3.2. Çalışma Grubu	64
3.3. Protokol (Etik Kurul İzni)	65
3.4. Veri Toplama Araçları	65
3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	65
3.6. Araştırmanın Varsayımları.....	66
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	66
4. BULGULAR.....	67
4.1. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Demografik Bulgular.....	67
4.2 Korelasyon Katsayısı Yorumu	68
4.3. Ölçek İfadeleri ve Frekans Dağılımına Ait Veriler Tablosu.....	71
4.4. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular	74
4.5. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Medeni Durum Değişkenine İlişkin Bulgular	75
4.6. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular	76
4.7. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	77
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	78
6. KAYNAKLAR	82
7. EKLER.....	93
EK- 1. Etik Kurul Onayı	93
EK- 2. Anket Formları	95
ÖZGEÇMİŞ	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1 Yıllık uluslararası turist varışı.....	3
Tablo 2.2 Turizm tipleri	4
Tablo 2.3 Uluslararası turist sayısı ve turizm gelirine göre ilk 10 ülke	25
Tablo 2.4 Medikal turizm türleri	40
Tablo 2.5 İnternet aramalarında ve literatürde medikal turizm destinasyonu olarak en çok araştırma yapılan ülkeler	54
Tablo 2.6 Alanya'ya gelen yabancı ziyaretçilerin Türkiye ve Antalya içindeki payı....	56
Tablo 2.7 Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerin turizm gelirlerinin yıllara göre dağılımı	57
Tablo 2.8 Alanya ilçesi genel bilgiler	59
Tablo 4.1 Örneklemi oluşturan bireylere ait demografik bulgular	67
Tablo 4.2 Korealasyon tablosu.....	70
Tablo 4.3 Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara göre dağılımı.....	71
Tablo 4.4 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlılık analizi.....	74
Tablo 4.5 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların medeni durumu değişkenine ilişkin anlamlılık analizi	75
Tablo 4.6 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların yaş durumu değişkenine ilişkin anlamlılık analizi	76
Tablo 4.7 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların eğitim durumu değişkenine ilişkin anlamlılık analizi	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1	2003 – 2017 arasında Türkiye’yi ziyaret eden kruvaziyer turistler.....	11
Şekil 2.2	Fiziko – sosyal çevreye göre turizm çeşitleri	20
Şekil 2.3	Yeni turizm trendleri	23
Şekil 2.4	Sağlık turizmi bileşenleri.....	31
Şekil 2.5	Termal şifa haritası	34
Şekil 2.6	Ilıca kaplıcası, Gazipaşa	61

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

Simgeler

α	Güvenilirlik Katsayısı
df	Degree of freedom (Serbestlik derecesi)
n	Örneklem Sayısı
p	Anlamlılık Derecesi
x²	Ki-kare
%	Yüzde

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ALTSO	Alanya Ticaret ve Sanayi Odası
CO₂	Karbondioksit
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
FTR	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon
GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
GTT	Genel ve Tamamlayıcı Tıp
H₂S	Hidrojen Sülfür
IVF	In Vitro Fertilizasyon
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Ort.	Ortalama
SPA	Sonus Per Aqua (Sudan Gelen Sağlık)
UNWTO	The United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
USD	United States Dollar (Amerikan Doları)
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

1. GİRİŞ

Dünya’da özellikle son dönemde tüm olumsuz etkilere ve birçok değişikliğe sebep olan Covid 19 salgını ile birlikte sağlık ve sağlık bileşenleri ile ilgili gelişmeler tüm bireyler ve ülke ekonomileri açısından son derece önem kazanmıştır. Bu önemin kitlelerin hareket özgürlüklerinin resmi yollarla kontrol dışı olarak kısıtlanması ve düzenlemelerin uygulamalarının öngörülmesi sebebiyle daha da artacağı anlaşılmaktadır. İnsanların bilinçli hareket etmeleri, beslenme alışkanlıklarının değişimi, tıbbi teknolojik gelişmeler, farklı tedavi ve sağlıklı olma durumunu devam ettirme imkanları tüm Dünya’da ve Türkiye’de sağlık turizmi kapsamında yer alan uygulama, teknik ve çalışmalardaki hız ve bilinç gelişerek artmaktadır. Artan talepler karşısında termal merkezler, spa ve wellness imkanları en önemli sağlık turizmi çeşidi olarak ön plana çıkıyor olsa da medikal turizm, ileri yaş, engelli ve rehabilitasyon turizmi de gün geçtikçe önemini artırmaktadır. Ülkemizde Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından konunun gelecekteki sağlık ve ekonomik önemi 11. Kalkınma Planı içerisinde programlanmıştır (1). Özellikle son dönemlerde bireylerin sağlıklı ve kaliteli yaşam hizmetlerine olan talepleri de her geçen gün hızla yükselen bir eğilim sürecinin başlamış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu amaçla yapılan bu tezin amacı, Alanya Bölgesi’nin potansiyel sağlık turizmine katkısı hakkında genel bir bakış olarak bilgi vermek, özellikle ekolojik çevre bağlamında Alanya’da medikal ve rehabilitasyon ile ilgili sağlık turizmi bileşenleri açısından incelemeler yapmak, Alanya’da gerçekleşen sağlık turizmi konusunda mevcut durumun dışında oluşabilecek rehabilitasyon turizmi bağlamında öneriler ve sürdürülebilirliği ortaya koymaktır.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümü genel turizm literatür bilgisini içermektedir. Araştırmanın kapsamı ve temel kavramlar konusunda okuyucuya ön bilgi sağlanmıştır. İkinci bölümde sağlık turizminin tarihçesi, özellikleri ve çeşitleri anlatılmıştır. Araştırmanın üçüncü ve son bölümünde yapılan anket sonuçları keşfedici araştırma modeli kullanılarak sunulmuştur. Araştırmanın amacı, önemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, hipotezleri, sınırlılıkları, varsayımları, verilerin analizi ve değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular ile tartışma, sonuç ve çıkan sonuçlar bağlamında sektörel paydaşlara önerilerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR

2.1. Turizm Kavramı

Dünya Turizm Örgütü'nün yapmış olduğu tanımlamasına göre insanların gezip görme, eğlenme, dinlenme, öğrenme, spor, alışveriş, iş gibi amaçlarla sürekli oturlan yerden kendi ülkesinde veya kendi ülkesinden farklı bir ülkede bulunan bir bölgede en az 24 saat olmak üzere geçici süre için konaklamayı gerektiren seyahatleri ve turizm işletmelerinin ürünlerini satın almasıyla ilgili olaylar ve ilişkiler zinciridir (2). Turizm kavramı ilk olarak 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından kullanılmıştır. Bu tanıma göre turizm “gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların biri birlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa ait bir olay” şeklindedir. Diğer bir tanıma göre hobi, bilimsel, zevk, merak, dini, sportif, ticari, toplantı, aile ve dost ziyareti, sağlık nedenleri ile 24 saat konaklama yaparak seyahat edenler turist olarak adlandırılmaktadır (3). İş sözleşmesi ile çalışmak üzere başka ülkede bulunanlar, bir başka ülkede kamu sebebiyle görevlendirilenler, üniversite öğrencileri, transit geçiş yapanlar turist kapsamı dışında değerlendirilmektedir. Turizm hareketlerinin turistlerin talebinin özelliklerine ve arz çeşitliliğine bağlı olması, global turizmde yeni eğilimlere uyum sağlaması, turizm ile ilgili uluslararası kuruluşların yönlendirmeleri ya da ülkelere özgü turizm stratejileri, planlamaları ve politikaları doğrultusunda oluşturulması turizm faaliyetlerinin geniş bir perspektifte değerlendirilmesine sebep olmaktadır (4). Turizm olgusunun oluşumunda turistlerin sürekli yaşadıkları alanlardan ayrılmaları gerekir. Bireylerin seyahat etmelerinin nedeni, seyahatleri için seçtikleri bölgeyi niçin tercih ettikleri turizm açısından sorulması gereken önemli noktalardır. Turist çeşitlerine, destinasyon özelliklerine bağlı birçok etmen içeren turizm hareketini incelediğimizde gezip görme, merak, din, kültür, dinlenme, iş, spor, ziyaret, eğitim, alışveriş ve sağlık gibi faktörler şeklinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür (5).

Turizm kavramı, Latince dönme hareketini anlatan ‘tornus’, İngilizce olan ‘tour’ ve ‘touring’ kelimelerinin karşılığını ifade etmektedir. (6). Turizm hareketi her ne kadar 20.yüzyılda bahsedilmeye başlanmış olsa da insanlar yüzyıllardan beri çeşitli sebep ve amaçlardan ötürü buldukları bölgelerden diğer coğrafi bölgelere sürekli şekilde seyahat gerçekleştirmişlerdir (7). Eski çağlarda insanlar din, ticaret, sağlık,

kültür gibi sebeplerle seyahat gerçekleştirmişlerdir. Bilinen ilk seyahatlerin yazıyı, tekerleği ve ticareti icat eden Sümerler tarafından M.Ö. 4000 yıllarında başladığı kabul edilmektedir. M.Ö. 3000’li yıllarda Mısır’a seyahat edenler özellikle tapınak ve firavunların piramitlerini görebilmek sebebiyle gitmişlerdir. Modern kavramda seyahatler, M.Ö. 2000 senelerinde Fenikelilerin bir yerden başka bir bölgeye gezgin tüccar olarak gitmesi şeklinde başlamıştır (8). Eski Yunanlılar, M.Ö. 776 yılında başlattıkları Olimpiyat Oyunları ile spor müsabakalarına sporcu olarak veya seyirci olarak katılarak ilk spor turizmi başlatan kavim olarak tarihe geçmişlerdir (9). Romalılar piramitlere, olimpiyat arenalarına, güzelleşmek ve hastalıklarına şifa bulmak amacıyla kaplıcalara seyahat etmişken Ortaçağda dini sebeplerden dolayı mekanlar ziyaret edilmek üzere seyahatler gerçekleşmiştir. Rönesans dönemi genellikle sanatsal amaçlı seyahatlerin ivme kazandığı bir süreci oluşturmuştur (10). Turizm hareketliliğinde hızlı bir yükselişin göze çarptığı gelişmeler daha çok II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ortaya çıktığı görülmektedir (11). Küresel koronavirüs salgını öncesi 2018 ve 2019 yıllarına ait Dünya’da ve kıtalarda son turistik hareketlilik rakamları karşılaştırmalı olarak Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Yıllık uluslararası turist varışı (12)

Uluslararası Turist Varışı	2018 (milyon)	2019 (milyon)
Dünya	1407	1461
Avrupa	716	742
Asya ve Pasifik	348	364
Amerika	216	220
Afrika	68	71
Orta Doğu	59	64

Son yıllarda büyük ve birçok sektörle etkileşimli geniş bir endüstri haline gelen turizm; yaş, cinsiyet, ırk, din, renk, medeni durum, ekonomik gelir ve sağlık seviyesinde olan farklı gruptaki her bireye objektif olarak hitap etmektedir. Bu durum, turizm hareketinin ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal ve toplumsal etkilere sebep olduğunu, bireyin seyahatini gerçekleştirmiş olduğu her bölgede önce insan ve eşitlik ilkesiyle hizmet almasını ortaya koymuştur (13).

Dünyada yaşanan hızlı değişimler, özellikle şehirlerde stres altında olan bireylerin dinlenme, gezip görme, hobilerini sürdürme ihtiyaçları, seyahat etmeleri şeklinde turizm olgusuna dönüştürme ihtiyacını doğurmuştur (14).

Farklı eğilimlerle gelişerek ekonomideki yerini yüksek çıtalara taşımış olan turizm hareketleri, 2020 içerisinde başlayan küresel koronavirüs salgını nedeniyle sıkıntılı bir döneme girmiştir. Turizm faaliyetlerinin bu düşüşünün 2023 senesine kadar sürmesi, bu dönemde turistlerin kendi ülkeleri veya vize kısıtlama uygulanmayacak ülkelerde bireysel, kırsal ve alternatif turizm tercih edecekleri öngörülmektedir.

2.1.1. Turizm Tipleri

Literatür incelendiğinde turizm tipleri konusunda farklı yazarların farklı isimlerde sınıflandırmalar yaptıkları görülmüştür. Turizm olgusu içerisinde yapılan faaliyetler ve yer alan aktivitelerin günden güne çeşitlilik arz etmesi ile yeni turizm türlerinin de literatürde yazılıp açıklanmaya başlandığını görmek mümkündür.

Tablo 2.2 Turizm tipleri (15)

Ziyaret yeri açısından	Nicelik açısından	Sosyo-ekonomik açıdan	Yaş açısından	Amaç Açısından	Ekolojik açıdan
İç Turizm	Bireysel	Lüks	Gençlik	Av	Akarsu
Dış Turizm	Grup	Sosyal	Üçüncü yaş	Dağ	Binicilik,doğa yürüyüşü
	Kitle		Orta yaş	Yat	Bisiklet
				Deniz	Botanik
				Eko	Çiftlik
				İnanç	Dağcılık
				Jeo	Foto safari
				Kongre	Yayla
				Kruvaziyer	Kamp karavan
				Kültür	Kayak
				Macera	Kuş gözlemciliği
				Sağlık	Sportif olta balıkçılığı
				Savaş	Su dalışı
					Trekking
					Yabani hayvan gözlemciliği
					Yamaç

Tablo 2.2’de görüldüğü gibi, turizm hareketleri turistin talep ve ihtiyacı, değişen çağın şartları, sunulan turistik işletme ve ürünlerin çeşitliliğinin artması gibi sebepler

dolayısıyla sınıflandırılmakta, turistlerin niceliği açısından bireysel turizm, ziyaret edilen yer açısından iç ve dış turizm, grup turizmi ve kitle turizmi, katılanların sosyo - ekonomik durumları açısından lüks turizm ve sosyal turizm; katılanların yaş düzeyleri açısından gençlik turizmi, orta yaş turizmi, üçüncü yaş turizmi, katılanların amacı açısından deniz, kültür, kongre, mağara, iş, inanç, golf, spor, sağlık, av, savaş, eko, yayla, akarsu, kongre, incentive, uzay turizmi; fiziko – sosyal çevresel değişimler açısından yavaş, miras, şehir, diaspora, helal, gönüllü, dark turizm gibi çok çeşitli isimlerle adlandırılmaktadır (3).

2.1.1.1. Katılanların Niceliğine Göre Turizm Tipleri

Bu ölçütlere göre turizm hareketine katılan birey sayıları değerlendirilmektedir. Bu turizm türleri belirtilen şekilde ferdi, ortak özelliklere sahip olanların bir araya geldiği grup, birbirleriyle herhangi bir ilişik bulunmayan geniş grupların gerçekleştirdiği kitle turizmi şeklinde sıralanabilir.

2.1.1.1.1. Bireysel Turizm

Bu sınıflandırmadaki temel ölçüt, katılanların yeni yerlerde bulunma, macera veya farklı sebeplerle kendi seyahat planlarını bireysel olarak yaptığı, özellikle gençler, öğrenciler, okuldan yeni mezun olmuş bireyler arasında yaygın, gelir düzeylerine bağlı olarak kendi olanakları ile masrafların karşılandığı turizm şeklidir. (7). Genellikle Avrupa, Abd, Avustralya uyruklu turistler şeklinde artış göstermektedir. Son dönemlerde kadın katılımcıların da bu turizm hareketinde nicel artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu turizm faaliyetlerinde turist, farklı şekle göre organizasyon oluşturmaktadır, diğer katılan birey ya da gruplarla faaliyette bulunmaz, tüm seyahat faaliyetlerini oluştururken aracı kullanmazlar (16).

2.1.1.1.2. Kitle Turizmi

Özellikle II. Dünya Savaşı yılları ve sonrasında oluşmaya başlamış bu turizm hareketi, günümüz turizm faaliyetlerinde en etkin olan turizm şeklidir (15). Kitle turizmi olgusunda çoğunlukla paket turlarla katılan bireylerin nicel üstünlüğü, kitlelerinin sürekli şekilde turizm hareketi oluşturması (back to back), aracı şirketler üzerinden satın alma yapması en belirleyici özelliğidir (3). Turizm hareketinin gelişiminde önemli rol oynayan bu turizm türü için özellikle ziyaret edilen bölgelerin

doğal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilirliği konusunda duyarlılık göstermesi önem arz etmektedir (17).

2.1.1.1.3. Grup Turizm

Turizm hareketine katılanların katılım amaçları doğrultusunda toplumsal gruplardaki bireyler veya aynı zaman diliminde seyahatlerini tamamen toplu şekilde, bilinçli olarak bir arada gerçekleştirdiği turizm türüdür (18). Kitle turizminden farkı, sürekli olmaması ve katılanların sayılarının sınırlı olmasıdır.

2.1.1.2. Ziyaret edilen yere göre turizm tipleri

Turistin hareket ettiği yönün durumuna göre olan turizm faaliyetleri iç ve dış turizm olarak adlandırılmıştır.

2.1.1.2.1. İç Turizm

Turizm faaliyetlerini ülkenin kendi vatandaşları oluşturmaktadır. Turistlerin ülkelerinin doğal, kültürel, tarihi değerlerini öğrenme ve sevmeleri açısından önemli bir turizm çeşididir. İç turizm faaliyetleri ülke içerisindeki gelir dağılımını da eşitlediği gibi aynı zamanda turizm bilinç seviyesinin yükselmesinde de önemli rol oynamaktadır. Bu turizm çeşidinde vize, pasaport, harç, döviz ve yabancı dil bilinmesine gerek bulunmamaktadır (3). İç turizmi yoğun olan bir ülke için turizm ekonomisi dış talep dalgalanmalarına dirençli olacağından turizmin sağlam bir zeminde sürdürülebilirliği sağlanacaktır (17).

2.1.1.2.2. Dış Turizm

Bu turizm faaliyetleri, ülkede ikamet eden vatandaşların kendi ülke sınırları dışındaki bir bölgeye konaklama yapmak üzere gerçekleştirdikleri seyahatlerden oluşmaktadır. (18). Bu turizm çeşidinin en temel özelliği döviz kazandırıcı olması ve ekonomiye katkısının göz ardı edilemeyecek derecede rol oynamasıdır (17). Bu tarafıyla göz önünde bulundurulduğunda “dış pasif turizm” ve “dış aktif turizm” olarak incelenmektedir. Dış pasif turizm, ülkede yerleşik yaşayan bireylerin başka ülkeye yaptığı seyahat faaliyetlerini ifade etmektedir. Ödemeler dengesi yönünden değerlendirildiğinde ithalat etkisi göstermektedir. Dış aktif turizm, ödemeler dengesinde ihracat etkisi göstermesinden dolayı döviz girdisi sağlaması, farklı sektörlerle çarpan

etkisinin bulunması, iş sahasının genişlemesi, çalışanların sayısını artırması, ülke tanıtımı, farklı kültürlerin öğrenilip saygı duyulmasını artırması açısından pozitif etkileri bulunmaktadır (3).

2.1.1.3. Katılan kişilerin yaşlarına göre turizm tipleri

Turizm hareketlerini etkileyen başka bir öge de katılan turistlerin yaşları ile oluşturdukları faaliyetler arasında yakından bağlantılı olmasıdır (3). Katılan bireyler tüm faaliyetlere ait tercihlerini yaşlarının özelliklerine göre karar vermektedir. Bu turizm faaliyetleri; “gençlik turizmi”, “orta yaş turizmi” ve “üçüncü yaş turizmi” olarak adlandırılmaktadır (18).

2.1.1.3.1. Gençlik Turizmi

Bu faaliyetlere katılan turistler; 15 – 24 yaş grubunu içeren, yaş grubunun psikolojik yönü dolayısıyla macera, sürekli hareketlilik ve değişikliklere açık bir turizm hareketi gerçekleştirmektedirler (19). Bütçeleri açısından aileye bağımlı olunması veya sınırlı öğrenci bütçesi ile yapılabilmesi, seyahat planlarını uygun fiyat, daha az konfor dahilinde yüksek memnuniyet üzerine tasarlanmaktadır. Genellikle dağcılık, spor, kampçılık ya da öğrenci grupları şeklinde gerçekleştirilen bu çeşit turizm faaliyetlerinin konaklama alanlarını hostel, çadır ve pansiyonlar oluşturmaktadır. Bu yaş grubunun seyahatleri İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Avusturya’ya gerçekleşmektedir (3). Maddi açıdan kısıtlı bu yaş grubunun indirimli ya da kampanya dahilinde olan konaklama imkanlarından yararlandıkları turizm faaliyetinin hem iç ve hem dış turizm şeklinde gerçekleştiği görülmektedir (20).

2.1.1.3.2. Yetişkin (orta yaş) Turizmi

Yetişkin turizmi; yoğun çalışma döneminde, genellikle evli ya da aile düzeni olan, sorumlulukların bilincinde, seyahat zamanlaması ve şeklinin çalışma şartlarına göre karar verildiği 25 – 60 yaş arasında bireylerin oluşturduğu turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu turizm faaliyetlerinde seyahat planlaması yapan turistlerin ekonomik şartları ve ekonomik değişiklikleri önemli yer tutmaktadır (3).

2.1.1.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi

Üçüncü yaş turizmi; emekli katılımcıların dinlenmek, görmek, gezmek veya sağlık sebebiyle oluşturdukları turizm faaliyetlerini ifade etmektedir. Turizm faaliyetinin gerçekleştirileceği planlanan bölgenin iklimi, faaliyetlerin konforu, bireylerin ekonomik şartları, seyahat süresi, tıbbi yeterlilikler önemli ana arterler olarak değerlendirilmektedir (18). Diğer bir tanıma göre; boş zamana sahip, seyahat giderlerini karşılayabilecek geliri olan, sorumlulukların azaldığı 60 yaş üzerindeki bireylerin oluşturduğu turizm türüdür. Bu turizm faaliyetlerinde turistlerin ekonomik ve sağlık şartlarına bağlı olarak genellikle sağlık ve kültür turizmi ağırlıklı hareket ettikleri, doğal güzellikleri olan, ılıman iklime sahip ülkeleri tercih ettikleri görülmektedir (3). Birçok ülkede değerlendirilmeye ve geliştirilmeye çalışılan bu yaş grubu turizmi, genellikle sağlık ve kültür turizmi şeklinde yapılmaktadır (21).

2.1.1.4. Katılan kişilerin sosyo – ekonomik durumuna göre turizm tipleri

Turizm hareketinin oluşmasında bireylerin ekonomik şartları ve sosyal statüleri de önem kazanmaktadır. Buna bağlı olarak hareket eden turistlerin faaliyetleri ‘‘sosyal turizm’’ ve ‘‘lüks turizm’’ olarak adlandırılmaktadır (3).

2.1.1.4.1. Sosyal Turizm

Ölçüt olarak ekonomik gücün ana öge olarak ele alındığı, belirli bir gelir düzeyinin altında bulunan bireylerin, bedensel engelli kişilerin yarattığı turizm şeklidir. Çalışan ancak yeterli gelire sahip olmayan bireylerin değer ve bilinç düzeylerinin artırılması, toplumsal kaynaşma esaslı, diğer kültürlerle yakınlaşma sağlanması, toplumsal eşitliğin sosyo-ekonomik yapı içerisinde yaygınlaştırılması, yaşlı ve engelli bireylerin aktif yaşam içerisinde yer alabilecekleri ortamların oluşturulması bu turizm türünün amaçları olarak değerlendirilmektedir (21). İşçiler, memurlar, emekliler, çiftçiler, esnaf ve el sanatkarları, bedensel özürülü vb. bireylerin oluşturduğu bu kitlenin ulaşım araçlarında indirim ve kampanyalar, özel seyahat çekleri, tatil kredileri, taksitli tatil imkanları, kamu kamplarının kullanılması ile turizm hareketi içerisinde yer almasını teşvik edilmektedir (3).

2.1.1.4.2. Lüks Turizm

Lüks anlayışı yaşanan çağa göre şekillenen bir kavram olmuştur. Bazen nadir olma durumu, bireye özel olma durumunu ifade ederken bazen sanatçılarca ortaya çıkarılmış özel ürünleri ifade etmiştir. Kimi zaman çok yüksek fiyatlı ürünler olarak algılanmaktadır. Yaşadığımız çağın bakış açısıyla değerlendirildiğinde lüks kavramı fonksiyonel yönü dışında sosyal ve kişisel yararı da içeren marka şeklinde de değerlendirilmektedir (22). Genellikle toplumsal statüsü ve ekonomik gücü yüksek, pahalı konaklama tesisleri veya kendilerine ait villaları tercih eden, özel araçları ve hatta bazılarının özel hizmetlileri ile seyahat planlaması yaptığı; av, yat golf, kış, kruvaziyer ve kumar turizmi ile ilgilenen bireylerin oluşturduğu turizm türüdür. Bu turizm hareketini oluşturan turistlerin konaklama tesislerinde yaptıkları geceleme sayısı diğer turistik gruplara kıyasla daha az gerçekleştiği belirtilmektedir (3).

2.1.1.5. Katılan kişilerin tercih ettikleri döneme göre turizm tipleri

Turizm etkinliklerine katılacak olan turistlerin tercih ettikleri zamanlara göre “yaz turizmi” ve “kış turizmi” olarak iki turizm çeşidi bulunmaktadır.

2.1.1.5.1. Yaz turizmi

Yaz turizmi, turizm faaliyetlerini gerçekleştirecek bireylerin seyahat edecekleri bölgenin güneşli, sıcak olduğu zamanlar içerisinde gerçekleştirdiği turizm çeşididir. (18). Turist profilinin okul tatil dönemlerine göre programladığı, açık havada spor, konser, festival, kamp gibi etkinliklere elverişli turizm faaliyetlerini oluşturmaktadır (3). Türkiye’de turizm hareketliliği bölgesel ve mevsimsel şekilde yoğunluk göstermektedir. Ülkemizde veri bazında yapılan istatistiklerde, yaz turizmi için gelen turistlerin yıllık toplam sayının yaklaşık %39’unu oluşturduğu bilinmektedir (23).

2.1.1.5.2. Kış turizmi

Kış turizmi, bireylerin kayak, dağ yürüyüşü, tırmanma, fotoğraf çekme gibi sebeplerle turizm etkinliklerini kış koşullarında tercih ettiği turizm çeşididir (7). Kış aylarında yapılan turizm faaliyetlerinin temelinde kayak sporu bulunmasından dolayı kış turizmi; karlı, eğimleri kayak sporuna uygun alanlara yapılan turistik

seyahatleri, konaklama ile birlikte diğerk tamamlayıcı hizmetlerden yararlanmayı kapsayan turizm faaliyetleri bütünü olarak değerlendirilmektedir (21).

2.1.1.6. Katılanların kişilerin amaçlarına göre turizm tipleri

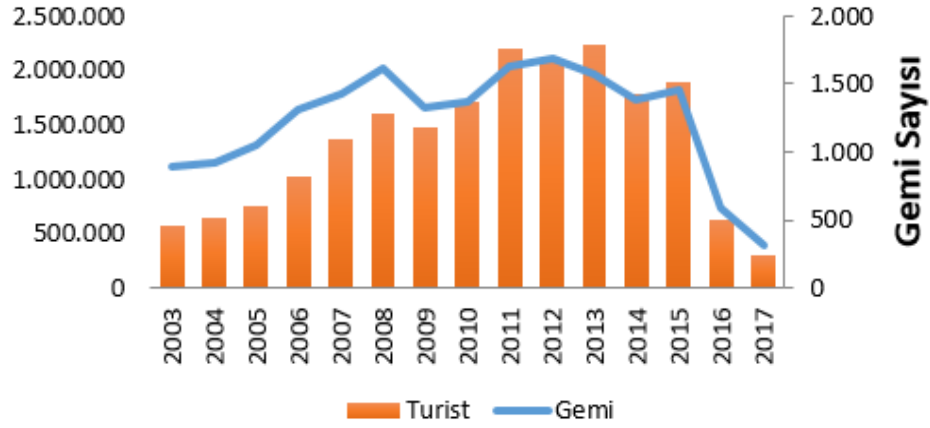
Bireylerin turizm faaliyetleri seyahatlere katılma amaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir (3). Turizm ölçütleri turizm faaliyetlerine katılan bireylerin yaşam tarzları, sosyal statüleri, ekonomik durumları cinsiyet, yaş, tercihleri gibi özelliklere göre şekillenmektedir (20). Seyahat amaçlarına göre turizm tipleri aşağıda ayrıntılı şekilde yer almaktadır.

2.1.1.6.1. Deniz turizmi

Bu turizm çeşidi, katılanların “deniz, kum, güneş” bağlantılı etkinliklerde bulunmak üzere özellikle deniz ve kıyı bölgelerde tercih ettiği turizm çeşididir. En fazla turizm faaliyetinin gerçekleştiği deniz turizmi için seyahat edilen bölgenin uzun ve geniş kıyıları, uygun hava koşulları, doğal ve kültürel güzellikler ile birleşebilen temiz deniz ve kumsalları önem arz etmektedir. Deniz turizmi, deniz kürleri ile birleştirilerek yılın tüm aylarını kapsayacak şekilde sürdürülebilecek turizm tiplerinden biridir (3). Talassoterapi (deniz kürü) ; konaklama tesislerinde açık ve kapalı havuzlarda ısıtılma yöntemi ile kullanılan mineralli deniz suyu, güneş ve deniz havasından edinilen fayda ve terapilerle insan sağlığı üzerinde tedavi edici ve sağlığı geliştirici etkiye sahiptir (24).

2.1.1.6.2. Kruvaziyer turizmi

Kruvaziyer, kelime anlamı olarak yüzen, dolaşan, gezen otel, tatil köyü anlamına gelmektedir. Deniz turizminin içerisinde önemli bir yere sahip olan kruvaziyer turizmi, turizm etkinliklerini deniz üzerinde belirli rotalardaki limanlar arasında otel niteliğindeki lüks gemilerde seyahat ederek, gemilerin uğradığı limanlardaki şehirlerde ziyaret ve alışveriş yaparak organize eden turistlerin tercih ettikleri turizm çeşididir. Kruvaziyer turizmi çoğunlukla Avrupalı gelir seviyesi yüksek turistler tarafından tercih edilmektedir. Turistlerin tercih ettiği tüm aktiviteler golf sahası, buz pateni, fitness, farklı yemek kültürü olan restoran vb. birçok aktivite bu lüks gemilerde bulunmaktadır.

Şekil 2.1 2003 – 2017 arasında Türkiye’yi ziyaret eden kruvaziyer turistler (25)

Şekil 2.1’de 2003 ile 2017 yılları arasında ülkemizi ziyaret eden kruvaziyer turist ve seyahat ettikleri gemi sayıları gösterilmiştir. 2003 ile 2010 yılları arasında yükselme eğilimi gösteren kruvaziyer gemi ve tursit sayıları özellikle 2016 yılında dramatik şekilde düşüşe göstermiştir. Bunun sebebinin yüksek gelirli turist profili olan kruvaziyer turistinin ülkemizi 2016 yılındaki darbe girişimi sonrası güvenlik sebebiyle tercih etmediği şeklinde değerlendirilmesi doğru olacaktır. Konaklama süresi uzun olan ve özellikle yaşlı yaş grubuna hitap eden kruvaziyer turizmi, katılan bireylerin birçok ihtiyaç ve isteklerini karşılmasına rağmen turistlerin diğer liman bölgelerine gece boyunca denizde seyahat ederek ulaşmasından dolayı yerel halk ile yoğun iletişim geliştirmesine imkan vermemektedir (26). Modern turizm bilinci içerisinde önemli bir yer oluşturan kruvaziyer turizmi özellikle yaşlı yaş grubuna hitap etmektedir (3).

2.1.1.6.3. Yat Turizmi

Yat turizmi, gelir seviyesi yüksek turistlerin limanlar, marinalar ve ülke karasularında gezi veya sportif amaçlı olarak gerçekleştirdikleri turizm türüdür (7). Bu turizm çeşidinin küresel korona salgın dönemi sürecinde ve sonrasında artarak gelişeceği öngörülmektedir. Yat yapımı sektöründeki gelişmeler, güncel teknoloji, refah seviyesi artışı yat sayısının senelik bazda yaklaşık %15 seviyelerinde artmasına yol açmaktadır. Yat turizmi konusunda Avrupa kıtasında bulunan gelişmiş ülkeler 750 bin yat kapasitesine sahiptir. Günümüz şartlarında üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye bu alanda hak ettiği seviyede bulunmamaktadır.

2.1.1.6.4. Kültür Turizmi

Kültür genel olarak, bir milletin, bir halkın tarihi boyunca oluşturduğu ve kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve manevi bütün ögeler olarak nitelendirilebilir. Gıda, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması için kullanılan her türlü araç gereçler; uygulanan yöntemler, inançlar, düşünceler, geleneksel tecrübeler, dinsel öğretiler, toplumsal tutumlar, siyasi düzen ve kurumlar; davranış ve yaşama biçimleri gibi sıralanabilen ögelerin tamamı kültürü oluşturur (27).

Müzeler, tarihi, dini ve mimari yapılar seyahat amacı olduğu gibi dil, gelenek-görenekler, yerel oyunlar, yemekler, festivaller, yaşam Őekilleri gibi soyut maddeleri de içermektedir. Bu turizm türü daha çok kültürel miras bilinci ve doğal kaynakların korunmasının esas alındığı bölgelerde turizm hareketi oluşturmaktadır. Dünya Turizm rgt'ne göre milletlerarası turizm faaliyetlerinin %40'ı kültür turizmi esasına dayanmaktadır (28, 29, 30). Kültür turizmi, katılanların seyahat ettikleri bölgenin toplumuna ait kültürel bilgi elde etmek ve bu bilgiyi deneyimlemek amacı ile seyahat etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Turizm endüstrisinin güncel zamanımızda ülke ekonomilerine sağladığı önemli katkısı düşünüldüğünde, kültür turizmi etki alanı en geniş olan turizm tiplerinden biridir. Bir turistik bölgede, geçmişin izlerine ait birikim ve geleceğe yönelik gelişimini yansıtmak temelini esas alan kültür turizmi, Dünya kültürleri arasında bağlar geliştiren değerler oluşturmaktadır (20). Kimi zaman bölgenin özelliklerine göre farklı yaşam stilleri olarak ortaya çıkan bu değerler, kimi zaman insanların süreç içeren emekleri sonucu oluşturduğu sanatsal değer taşıyan eserler ve bunların insanlara sunulduğu müzeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür turizmi, gelişmiş ülkelerde sosyo-ekonomik açıdan daha çok müze, müzikal, opera gibi organizasyon gerektiren ve maliyeti yüksek etkinliklerle kendini göstermektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde dinsel inanışlar, yaşam tarzı ve beden işçiliğinin ürünleri olarak ortaya çıkmaktadır (31).

2.1.1.6.5. Kongre Turizmi

Kongre turizmi, katılanların milletlerarası kuruluşlardan olup bilim, siyaset, sanat, din, eğitim gibi konular üzerine fikirler geliştirmek amaçlı standart aralıklarla yapılan konferans ve toplantılardan oluşan bir turizm olarak tanımlanmaktadır (23). Kongre turizmi, % 20'nin üstünde bir pay ile turizm tipleri arasında son yıllarda giderek önemini artırmaktadır (3).

2.1.1.6.6. Mağara Turizmi

Mağara turizmi, katılanların doğal süreçler sonucunda oluşmuş coğrafik yeraltı boşluklarını sağlık, merak, doğal kaynakların korunması sebebiyle gerçekleştirdikleri seyahatlerden oluşan bir turizm şeklidir (3). Yeraltındaki boşluk veya birbirlerine bağlı boşluklardan oluşan mağaralar işlevlerine ve yapılarına göre obruk ismini de almaktadır (23). Örneğin Konya’da bulunan yeraltı mağaraları bunlara en güzel örneklerdir. Türkiye’nin jeolojik yapısı tescilli ve tescilsiz birçok mağara oluşumuna sahiptir. Yaklaşık olarak 40.000 civarı mağaranın bulunduğu tahmin edilen Türkiye’de mağara turizmi gelecekte ülke ekonomisine yüksek getiri sağlayacak turizm faaliyetlerden olacaktır.

2.1.1.6.7. İş Turizmi

Katılanların çalıştıkları kuruluş veya şirketleri adına gerçekleştirdikleri yüksek bütçeli etkinliklerin oluşturduğu turizm faaliyetlerinin oluşturduğu turizm çeşididir (32). İş turizmi için seyahat eden bireyler turizm faaliyetinin olduğu bölge için konaklama ve diğer hizmetler açısından üst segment gelir bütçeli turist profilini oluşturmaktadır. Bölge için sosyo-ekonomik açıdan kazanımlar sağlamaktadır. Örneğin ülkemizde İstanbul, Çin’de Hong Kong, İngiltere’de Londra’da yapılan büyük firmalara ait lansmanlar, yıllık bayi toplantıları, sektörel fuar etkinlikleri bu turizm çeşidine örnek oluşturmaktadır.

2.1.1.6.8. Spor Turizmi

Bireyleri turizm faaliyetleri gerçekleştirmeye yönelten sebeplerden birisi de spordur. Spor turizmi, Eski Yunanların başlatmış olduğu Olimpiyat Oyunları için sporcu ve seyirci olarak katılmak üzere seyahat gerçekleştiren bireylerin katılımları ile başlamıştır. Sportif faaliyetler amacıyla turnuva, olimpiyat, maç gibi yarışmalara katılıp takip etmek için faaliyetlerin içerisinde taraftar, sporcu, yönetici olarak bulunan katılımcıların oluşturduğu turizm çeşididir (33). Spor turizmini bireyin sürekli yaşadığı çevresinden ayrılarak kendine özgü kuralları ile eğlence olarak programlanan spor karşılaşmaları için, geçici bir süre için seyahat etmesidir. Spor turizmi sporcular, yöneticiler, saha içerisindeki kontrolörler, eğlence için seyretmeye gelenler şeklinde turist profiline sahiptir. Bu turizm çeşidi etkinlik, aktif olarak içinde yer alma ve nostalji

şeklinde bileşenler içermektedir (34). Günümüzde sosyo-ekonomik etkiye sahip olan futbol, basketbol, golf, tenis, jimnastik gibi spor organizasyonlarının düzenlenmesi, yapılan bölgeye ait turizm getirilerini ciddi anlamda yükseltmektedir (35).

2.1.1.6.9. İnanç Turizmi

İnanç, insanoğlunun varlığı kadar eski bir olgudur. Birey, bir şekilde kendi iç huzuruna kavuşmak, manevi tatmine ulaşmak zorunda hissetmiştir. Binlerce yıl öncesinden güneş, ay, doğa olayları, ateş gibi bilinmeyen, görünmeyen, içinde güç barındırdığı düşünülen bir varlığa inanma insanoğlunun içgüdüsel bir ihtiyacı olarak karşımıza çıkmıştır. Farklı toplumlarda farklı inançlar doğrultusunda yapılan ritüeller bin yıllar boyunca devam etmiştir. Ortaçağın ortalarında dini hareketler turizm içerikli faaliyetler halini almıştır (9). Bu tarihlerden itibaren inanç turizmi Avrupa'nın yanısıra Ortadoğu'da da hızla yayılmıştır. Hristiyanlar Fransa ve Roma'ya dini ziyaretler gerçekleştirmişler, Anadolu'da Efes ve Ortadoğu'da kutsal topraklar olarak Kudüs'e kutsal görev tamamlamak üzere seyahatlere başlamışlardır (36). Haçlı Seferleri, Ortadoğu'ya gerçekleşen dini seyahatleri başlatması ve yaygınlaştırması açısından önemlidir. İnançlarına uygun dinsel etkinliklere katılmak için kutsal bilinen bölgelere yapılan turistik faaliyetlerin oluşturduğu turizm çeşidi inanç turizmi olarak bilinmektedir (3). Dini gereklilikleri getirmek, kutsal bilinen mekanları ziyaret etmek bu turizm çeşidi için en önemli öğeleri oluşturmaktadır (22). Alternatif turizm tiplerinden biri olan inanç turizminin oluşmasındaki etmenler; dinsel yerleri, kutsal şehirleri, dinsel nostaljik olayları ziyaret etme dürtüsü ve din çerçevesinde gerçekleştirilen törenlere katılma isteği şeklinde değerlendirilmektedir. Ayrıca, inanç turizmi dünya turizminin gelişmesine değil, aynı zamanda evrensel barışın yayılmasına, ekonomik hareketliliğe ve inanç mekanlarının gelişmesine de destek olmaktadır. Türkiye'de İslamiyet dininin hâkim olması ve İslam dininin özelliklerinden olan hoşgörü ve anlayıştan dolayı, Türkiye'de üç büyük semavi dinler olan Hristiyanlık, Musevilik ve Müslümanlık dinlerine ait önemli inanç merkezleri bulunmaktadır (37).

2.1.1.6.10. Akarsu Turizmi

Rekreatif sebeplerle turizm faaliyetlerinin akarsu kaynakları ve bölgesinde yapılması şeklinde gerçekleşen turizm çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Balık avlama,

doğa yürüyüşü (trekking), rafting, avlanma gibi etkinlikler bu turizm çeşidi içerisinde yer almaktadır (3).

2.1.1.6.11. Yayla Turizmi

Türkiye; iklimi, ormanlık, dağlık ve yeşil alanları, tüm jeolojik özellikleri değerlendirildiğinde trekking, safari, doğa yürüyüşü, yamaç paraşütçülüğü gibi spor etkinliklerine uygunluğu ile yayla turizmine oldukça elverişli bir yapıya sahiptir (38).

Dağlarda bulunan çok çeşitli flora ve faunaya sahip mera ve otlaklarda özellikle şehrin gürültü ve kirliliğinden kaçmak isteyen turistik kitlelerin oluşturduğu turizm çeşididir. Yaylalarda bulunan değişik özelliklere sahip göl, ırmak, orman bitkisi, av ve sportif olta balıkçılığı gibi etkinlikler yapılmaktadır (3).

2.1.1.6.12. Dağ Turizmi

Dağlık bölgelerin temiz havası ve tabiatından faydalanmak amacıyla katılımcıların dağlarda gerçekleştirdikleri etkinliklerin oluşturduğu turizm çeşididir. Gün geçtikçe kirliliği artan kentlerde yaşamın çekilmez bir hal alması, insan ile doğayı bir araya getiren turizm tiplerinin artmasına sebep olmaktadır. Son yıllarda dağcılık kulüpleri, sosyal gruplar ile başlayan dağcılık etkinlikleri, turizm acentelerinin hazırladığı paket turlara ilgi gösteren her yaş ve gelir grubundan katılımcıları ile giderek gelişen bir turizm çeşidi halini almıştır (21). Dağda tırmanmak, yürüyüş yapmak, kış sporlarına ait etkinlikleri yerine getirmek üzere dağlık alanlarda gerçekleştirilen turizm çeşidi olarak tanımlanmaktadır (3). Doğal koşullarla karşı karşıya gelip iç huzura ulaşmak isteyen turist kitlelerine de hitap etmektedir.

2.1.1.6.13. Av Turizmi

Av turizmi, doğal yaşam alanlarında yeterli veya fazla sayıda olan türlerin izin dahilinde, kontrollü olarak ekolojik dengelere zarar vermeyecek biçimde avlanması ile yapılan bir turizm biçimi olarak değerlendirilmektedir. Lüks bir turizm faaliyetidir. Av turizmi amacıyla seyahat eden turistlerin kullandığı malzeme ve donanımlar bu turizm için dizayn edilmesi gerekmektedir (39). Belirli bir eğitim almış ehliyetli kişilerin yabancı alanlarda belli bir yaş grubunda bulunan av hayvanlarının bilinçli bir şekilde

doğaya zararı dokunmadan gerçekleştiren avlanmaya yönelik turizm faaliyetlerinin katılımcısı olduğu turizm çeşididir (3).

2.1.1.6.14. Golf Turizmi

Yüksek gelir ve orta yaş itibari ile katılanlardan oluşan, iklim koşullarının ve toprak niteliğinin elverişli olduğu suni ve doğal alanlar olarak düzenlenen, golf sahalarında, yüksek standartta turistik hizmetler silsilesi olarak gerçekleştirilen turizm çeşididir (3). Turizm endüstrisi içinde hızlı gelişim gösteren golf turizmi, turizm faaliyetlerinin tüm seneye yaygın hale getirilerek sürdürülebilirlik özelliğinden dolayı ekonomik katkısı en yüksek olan turizm türünü oluşturmaktadır (40). Turist profilinin üst gelir segmentinden oluşması, golf sporuna özgü yüksek bütçeli ekipman, kıyafet, ulaşım ve konaklama gerektirmesinden dolayı yerel bölge halkı için önemli ölçüde sosyo-ekonomik getiri sağlamaktadır. Sürdürülebilir turizm politikalarına uygunluğu ve ekolojik çevrenin korunmasını teşvik eden turizm türü olan golf turizmi, çevreci anlayışı yaygınlaştırmak adına ülke turizm stratejileri ve bölge halkı eğitimi açısından önemli bir turizm faaliyetler bütünüdür (41).

2.1.1.6.15. Kamp ve Karavan Turizmi

Kamp turizmi, katılımcıların kendi programlarını yaparak küçük sayılarla oluşturduğu, doğa ile iç içe, sakin, kendi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabildiği alanlarda kurdukları çadırlarda konaklama yaptıkları bir turizm çeşididir (26). Karavan turizmi, farklı yerler gezip görmek üzere birkaç kişi ile planlanan, konaklama, yiyecek içecek ihtiyaçlarının katılımcıların kendi olanakları ile karşılandığı, ulaşımın karavan adı verilen yatak, mutfakçık şeklinde tasarlanmış araçlarla turistlerin gerçekleştirildiği bir turizm çeşididir. Kamp ve karavan turistleri, kamp alanlarında çevre ve doğaya karşı olan yüksek bilinç düzeyleri, istenilen yerlerde mola verebilmeleri, ekonomik tatil yapmaları, tüm yiyecek içecek, konaklama, ulaşım gibi konuları kendileri yapmaları açısından özel ilgi turizm açısından kendi kabiliyetlerini de keşfetme imkânı bulmaktadırlar (42).

2.1.1.6.16. Ekoturizm

Ekolojinin alanı ekosistem üzerinde bulunan canlı ve cansız varlıklardır. Ekoturizm; çevre bilincini artırarak rekreasyonel turizm kaynaklarının gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen, faaliyetleri ekolojik dengeyi ve biyolojik çeşitliliği bozmadan yapmayı amaç edinmiş, yenilenebilir ve sürdürülebilir bir turizm çeşididir (43). Dünya Turizm Örgütü'ne (WTO) göre ekoturizmin tanımları içerisinde “doğal bölgelere yapılan çevreyi korumayı ve yöre halkının refahını arttırmayı amaçlayan sorumlu bir seyahat” bulunmaktadır (44).

Ekoturizm, doğayı korumak ve sömürülmesine engel olmak, yerel halkın geleneksel mirasına saygı duyarken en üst düzeyde yarar sağlamak, turistleri bilinçlendirmek ve eğlenmelerini sağlamak üzerine kurulmuştur. Ekoturizm saygı, sorumluluk ve sürdürülebilirlik başlıklarını kapsayan ve temelinde bu konular üzerinde ilerleyen bir turistik faaliyettir. Aktif ve pasif olmak üzere iki grupta incelenebilen ekoturizm, sürdürülebilirlik üzerine dayalı olan etkisini diğer turizm biçimlerine de yansıtmaktadır. Aktif ekoturizm, seyahat edilen çevreyi geliştirmeye odaklı, sürdürülebilir amaçlıdır. Bu tür turizme katılanlar çevre bilincine daha fazla sahip olduklarından habitatı değiştirme yönünde çabaları yoktur. Ekolojiye uygun doğal konaklama birimleri (ekolodge) kurulması, donanım ve hizmetlerin en düşük seviyede tutulması önceliklidir. Pasif ekoturizm ise, doğal ve kültürel çevreye negatif bir etki yaratmayan turizm aktivitelerinin gerekliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır (45).

Özünde sürdürülebilir bir turizm anlayışı olmasından dolayı seyahati gerçekleştiren turistlerin habitatların ekolojik dengelerini bilmeleri, yerel halk ile etkileşim içinde bulunarak doğayı koruma algısı ile ekosistemlerin korunması, somut ve soyut kültürel mirasların korunarak yerel halkın geleneklerine saygı gösterilmesi, doğal ve kültürel çevreye karşı etik sorumluluğun aşılması, bölge ve Dünya adına uzun dönemde yararların sağlanması, geri dönüşümü olmayan kıt kaynakların kullanımını en düşük düzeyde tutmak gibi amaçları kapsamaktadır (46). Ekoturizm kapsamında yapılan etkinlikleri yayla turizmi, kuş gözlemciliği (Ornitoloji) turizmi, foto safari, yaban hayatı gözlemciliği, bisiklet turizmi, scuba-diving, su altı dalış, çiftlik turizmi, botanik turizmi, kamp ve karavan turizmi, mağara turizmi, trekking, dağcılık, akarsu turizmi, rafting, kayak, yamaç paraşütü, binicilik - atlı doğa yürüyüşü şeklinde sıralanabilir (3).

2.1.1.6.17. Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, 1 yıldan kısa olan bir süre boyunca kişilerin yaşadıkları yerin dışında sağlığını artıran, tedavi eden ve moralini yükselten (medikal müdahaleler, hava şartları, mineral sular vb.) hizmetlerdir. Sağlık ve turizm sektörlerinin dinamikliği, depolanamaması, hizmet ve kalite anlayışı, insanın merkez kabul edildiği özellikleri ile bin yıllardır süregelen, hastaların hastalıklarına şifa bulmak, tedavi olmak, sağlığını ve güzelliğini korumak üzere oluşturdukları turizm çeşididir (48). Sağlık turizmi konusu ile ilgili daha kapsamlı bilgiler araştırmanın “Sağlık Turizmi Kavramı” başlığı altında değerlendirilecektir.

2.1.1.6.18. Düğün Turizmi

Düğün kelimesi, çiftlerin evliliklerini resmileştirmek üzere yaptıkları eğlence, tören olarak isimlendirilmektedir. Düğün, davetlilerin evlenen çiftlere bu özel günlerini kutlamak adına yapılan bir etkinliktir (49). Diğer bir tanıma göre düğün turizmi, evlenen çiftin, düğüne katılan davetlilerin uçuş ve transferlerine ait ulaşım, konaklama, ekstra harcama, yapılacak ikram ve eğlenceyi içeren bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir (50). Tüm tören ritüellerinin çok ayrıntılı şekilde organize edildiği düğün turizmi, geniş çarpan etkisi alanı ile bulunan bölgeye yüksek ekonomik getiri sağlamaktadır. Ülkemizde özellikle son yıllarda gerçekleştirilen yüksek bütçeli Hint düğünleri düğün turizminin ekonomik getirisinin yanısıra ülke, bölge tanıtımı açısından da önemini ortaya çıkarmıştır (51).

2.1.1.7. Fiziko-sosyal Çevresel Değişimlere Göre Turizm Tipleri

2.1.1.7.1. Yavaş Turizmi

Şehirlere ait kültürel, gastronomik, tarihi, ekolojik, yöre halkı, yöresel müzik olgusu ile kentin hikayesinin uyumlu şekilde Cittaslow Anlaşması'na uygun kriterler doğrultusunda ziyareti gerçekleştiren turistlerin yerel tat zevkine varması sebebiyle faaliyetlerin yapıldığı turizm çeşididir (3). Yavaş Şehir (Cittaslow) kavramı, şehrin ruhu ile bütünleşen yaşamın, yemek kültürünün, tüm yerel dokusunun yavaş şekilde devam ettirildiği bir şehir planlamasını ifade etmektedir. Uluslararası Yavaş Şehirler Birliği'nin logosu yavaşlığı ve dinlenmeyi çağrıştıran salyangoz şekli olarak kabul edilmiştir. Cittaslow kriterleri çevre, tarım, altyapı, kentsel ve sosyal uyum politikaları üzerine

oluşturulmuştur. Dünya üzerinde 30 ülke 18 tanesi Türkiye’de olmak üzere 268 şehir cittaslow kriterlerine uyum sağlamaktadır (52).

2.1.1.7.2. Miras Turizmi

Turizm faaliyetine katılanların bir toplumda geçmişine ait somut ya da soyut değerleri olan arkeolojik değerler, bina ya da bina kalıntıları, tarihi yerler ve fizyolojik oluşumlar, tükenmekte olan flora ve fauna türleri ile ilgilendikleri bir turizm çeşididir (54). Bu turizm çeşidi, turistler ve bölge halkının arasında oluşan iletişim ile tüm miras değerlerinin bilgilerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamakta önemli yer tutmaktadır (3).

2.1.1.7.3. Kent Turizmi

Şehirler çok amaçlı destinasyonlardır. Turistik seyahat gerçekleştirenleri arkadaş ve akraba ziyaretleri, cazibe bölgeleri, etkinlikleri gibi nedenlerden dolayı kendilerine çekmektedirler. Günümüzde şehirlerin turistik cazibesini artırmak amacıyla müzeler, konser salonları, tiyatrolar, arenalar, stadyumlar inşa edilmekte, iyileştirilmekte veya potansiyel turizm alanları yaratılmaktadır. Şehirdeki turizmin gelişmesi yerel yönetim, turizm organizasyonu, turizm acenteleri, şehirdeki farklı kurum ve kuruluşlar, kamu-özel ortaklığı olan mükemmel bir iletişim ağına bağlıdır (55). Kent turizmi, katılan turistlerin kente ait tarihi, kültürel güzellikleri, sanat galerileri, alışveriş merkezleri, müzeleri, sergileri, festivalleri, yiyecek içecek mekanları, temalı parkları ziyaret etmek, kenti bütün alt ve üstyapısı ile yaşamak üzere tercih ettikleri bir turizm şeklidir. Kentin tüm tamamlayıcı olanakları olan giyim, kuaför, hastane, banka ve diğer turistik hizmet alanları ziyaret süresince turistlere hizmet vermektedir. Hong Kong, Bangkok, Paris, Amsterdam, Viyana gibi kentler bu turizm için en güzel örneklerdir (3).

2.1.1.7.4. Diaspora Turizmi

Diaspora kelimesi, ilk defa Arkaik dönemde Anadolu ve Akdeniz bölgesinde olan Yunan sömürgeleri için kullanılan bir tanım olduğu değerlendirilmektedir (56). İlk dönemlerde etnik köken ve din sebebiyle farklı bölgelere göç etmek zorunda kalanlar için kullanılmış olan tanım, modern çağda belli farklı nedenler dolayısıyla vatandaşı olduğu anavatanlarından farklı ülkelere göç eden tüm ulusları kapsayan bir kavram halini almıştır (57). Kelime anlamı yönüyle ana vatanlarından ekonomik, soykırım,

savaş gibi bir takım sebepler dolayısıyla ayrılıp farklı bir ülkede azınlık olarak yaşayan kimseler olan diaspora, turizm faaliyeti olarak bu azınlıkta olan kimselerin yerli turist, akraba ya da arkadaş ziyaretleri, yüzyıllar önce atalarının yaşamış olduğu bölgeleri turistik olarak ziyaret etmeleri ile oluşan turizm türüdür (3). Ata topraklarına seyahat etme arzusu, nostaljiyi hatırlama, akraba ziyareti, anavatandaki festival, geleneksel kutlamalara katılma, köken ve kültürel kimliklerini öğrenip korumak amacıyla turistik ziyaretlerde bulunan katılımcıların en önemli ortak özelliklerini oluşturmaktadır (58). Dünya üzerinde en yüksek diasporik gücü olan ülkeler Çin, Hindistan, Ermeni ve Yahudi diasporaları olarak görülmektedir. Örneğin Hint diasporası yurtdışında yaşayan 17,5 milyon kişi için Bollywood filmleri ve diziler etkisi ile anavatanlarını tanımalarını teşvik etmektedir. Talep yönlü faktörler arasında turistlerin göç geçmişi, kimliği ve yer duygusu; arz tarafı öğeleri ise bir destinasyonun sağladığı ürün ve hizmetleri, bölge yöneticilerinin farklı turist türleriyle ne kadar iyi başa çıktığını ve farklı faktörlerin nasıl etkileşimde bulduklarını ve iş birliği yaptıklarını içerir. Toplu olarak, bu faktörler turistlerin ziyaretle ilgili motiflerini ve deneyimlerini şekillendirir (57).

Şekil 2.2 Fiziko – sosyal çevreye göre turizm çeşitleri (59)

2.1.1.7.5. Helal Turizmi

Turizm sektörünün gelişmesi, müşteri ihtiyaç ve talepleri yönünde şekillenmektedir. Faaliyette bulunan tüm işletmelerin pazar oluşumlarını dikkatli takip etmesi, müşterileriyle yakın ve uzun soluklu ilişkiler geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Güncel zamanımızda müşteri talepleri sonucu oluşan yüksek hacimli yeni turizm pazarlarından biri de helal turizmdir (60). Helal turizm, İslamiyete inanan kitlelerin inançları doğrultusunda konaklama, konaklama tesisinde aktivitelerin kadın-erkek ayrı olarak kullanılması şeklinde mimari düzenlemesi yapılmış alanlar, rehberlik, ulaşım, yiyecek içecek servisi almak şartıyla oluşan bir turizm çeşididir. Helal turizm, en üst sırada yer alan Malezya, İran, Suudi Arabistan gibi ülkelerde turist çeken bir turizm faaliyetidir (3).

2.1.1.7.6. Gönüllü Turizmi

Gönüllü turizm, bireyin kişisel gelişimini ve iç huzur tatminini tamamlamak, diğer bireylerle iletişim kurmak için ücret beklentisi olmadan emek verme arzusuna dayanmaktadır (61). Diğer bir tanıma göre gönüllü turizm, katılanların yaşanan afetler, savaş, fakirlik, kısıtlı sağlık imkanlarının bulunduğu gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerdeki bölgelerde yer alan yerel halka sosyal ve ekonomik açıdan yardımcı olmak, katılanların manevi tatmin sağlamak üzere gerçekleştirdikleri turizm faaliyetlerini kapsayan bir turizm çeşididir. (3).

Bu turizm faaliyetinde turistler diğer tüm turistler ile karşılaştırıldığında daha fazla harcama yapmaktadırlar. Bu turistler aracı kurumlarla seyahat gerçekleştirebildikleri gibi çalışma kampları programları, profesyonel yardım grupları dini kuruluşlar ve vakıflar, dil okulları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, staj programları gibi araçlar vasıtasıyla da hareket etmektedirler (62). Gönüllü turizmin gelişmesi için sürdürülebilirlik konusunda dengeye ulaşmak yeterli olmadığı gibi gönüllüler ve yerel sakinler arasında uzun vadeli ilişkiler ve ortaklıklar kurmak, başarıya ulaşmanın bir başka önemli anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, gönüllü turizm gezginlerinin turistik faaliyet gerçekleştirdikleri bölgeleri hassasiyetle önemsemek ve korumak durumunda olduklarının farkındalığı ile gerçekleşebilir (63).

2.1.1.7.7. Hüzün (Dark) Turizmi

Turizm, ziyaretçilerin talepleri yönünde oluşan ekonomik bir olaydır. Turizmin içerisinde eğlenmek, hobi, dinlenmek, merak, gezip görmek hedeflerinin dışında farklı öğeler de bulunmaktadır. Hüzün (Dark) turizmi, ülkelerin savaş, felaketler ve terör gibi negatif olayların bıraktığı izleri ziyaret etmek isteyen gezginlerin katılımı ile gerçekleşen bir turizm türüdür. Kültür turizmi ile bütünleşik görünse de dark turizmde amaç, yaşanan kötü olayların, kederin, acının unutulmaması, anılması, hatırlanması hatta lanetlenmesi üzerine turistik faaliyet düzenlemiş olmaktır (3). Terim olarak ilk defa 1996 yılında kullanılan dark turizm, alanların inşasında, anlatımında temsil güçlükleri ve sosyal adalet arasında gergin bir ara bölgeyi temsil etmektedir (64). Turistlere daha fazla farkındalık kazandırmak, hedefi olan turların dengesini ayarlamak, bilinçli mesaj türlerini veya rehberlerin performansını kontrol etmek mümkündür. Ancak bu tür faaliyetlerin kendi motivasyonları ile gelen turistler tarafından kabul edilmesini ve beklentilerini kontrol etmek kolay olmamaktadır. Dolayısıyla hüzün turizminin sadece ucuz heyecanlar arayan turistleri, geçmiş ve devam eden şiddete tanıklık etmek isteyenleri kapsayacağı değerlendirilmektedir (65).

2.1.1.7.8. Frontier Turizmi

Birbirlerine sınırı olan ülke vatandaşlarının turistik, ticari amaçlı karşılıklı olarak oluşturdukları turizm faaliyetlerini tanımlayan bir turizm çeşididir (42). Türkiye’de frontier turizm faaliyetleri için en iyi örneklerin Bulgaristan, Gürcistan, Azerbaycan olduğu görülmektedir. Bir başka örnek olarak Almanya sınırına yakın yaşayan Danimarka vatandaşlarının ucuz alışveriş yapmak ve haftasonu tatilini geçirmek için yaptıkları turistik seyahatler gösterilebilir.

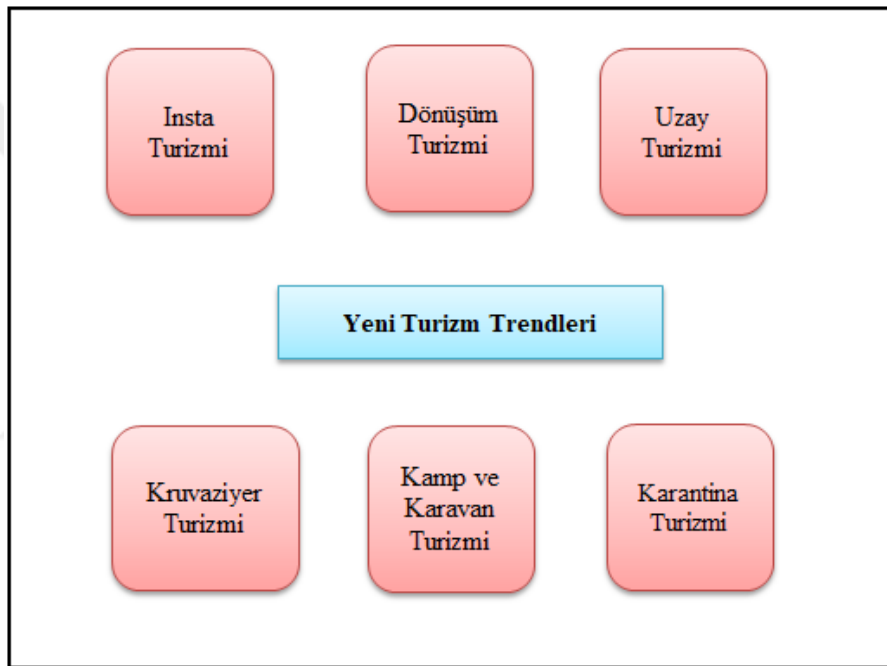
2.1.1.7.8. İntihar Turizmi

Bu turizm çeşidi, ötenazinin resmi olarak tanındığı ülkelere yaşamlarını sonlandırmak üzere hasta birey ve yakınlarının yaptıkları turistik seyahatleri içermektedir (42). İçsel bir motivasyon ve algılanan bir özgürlük ögesine sahip olmasına rağmen, yardımcı intihar için seyahat rekreasyon, dinlenme ve turizmden elde edilen ödüllendirici sonuçlardan ayırdır. Dahası turizm ürünlerinin tüketimi gerçek

turizm izlenimi verirken, gerçekte yardımcı intihar deneyimi, turizmin gerçek dinlenme ve eğlence yönlerine çok fazla dahil edilmemiştir (66).

2.1.1.8. Turizmde Yeni Trendler

Bireylerin talepleri, artan teknolojik gelişmeler, insan doğasının sürekli merak, macera, gezip görme arzusu turizm çeşitliliğini artıran motivasyonlar olarak her zaman itici güç oluşmaya devam etmiştir. Güncel çağımızda turizmin geleceğinde etkili olacak bazı yeni trendler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

Şekil 2.3 Yeni turizm trendleri (67)

2.1.1.8.1. Uzay Turizmi

İnsanoğlunun aya inişi ve uzayda insan başarısının daha birçok önemli noktasına dönüm noktası olmuş uzay yolculuğunun "Altın Çağı" 1960'lar, uzay turizmi araştırmalarının başlangıcı da olmuştur. 1967'de Krafft Ehrlicke bu alanda daha sonraki çalışmalar için temel oluşturmuştur. Yüksek fırlatma maliyeti, az sayıda uçuş imkanı sınırlı sayıda müşteri ve uzayda insan aktivitelerinin az sayıda olması, ulaşım maliyetinin çok yüksek oluşu, ulaşım oranının düşük olması uzay turizminin gelişiminde dezavantajlar oluşturmaktadır (68). Uzay turizmi, turistlere yörünge uçuşları ve nihayet uzayın derinliklerine yolculuk yapmak üzere uzay ortamında

doğrudan bir deneyim sunan, özel şirketler tarafından yapılan uçuşlar ve ticari faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (69). Uzay turizmi, uzayla ilgili çeşitli turizm faaliyetlerini içeren dünya dışı fenomenlerin bir parçası olan uzayla ilgili ticari faaliyet olarak tanımlanabilir. Bu yeni macera turizmi sektörü ve heyecan verici ve benzersiz deneyimlere olan artan ihtiyaç kamusal alan yolculuğu için artan bir talebe neden oldu. Uzay turizmi bölünebilir iki kategoriye ayrılmıştır. İlki, büyük bir uzay aracı olan Uluslararası Uzay İstasyonuna (ISS) seyahat etme şeklinde ziyaret alanıyla bağlantılı olan astroturizmdir. Dünya'nın yörüngesinde. İkinci kategori, yıldızlara bakmaktan, göktaşı toplamaktan, roket fırlatmalarını izlemekten veya uzayla ilgili yerlere seyahat etmekten farklı biçimler alabilen karasal uzay turizmidir (70). Uzay turizmi, son zamanlarda güçlenmeye başlayan bir turizm türüdür. 60 yaşındaki Amerikalı milyarder Dennis Tito, iki Rus astronot eşliğinde 30 Nisan 2001 tarihinde Rus gemisi uzay aracı Soyuz ile yolculuk yapmış ilk kişi olarak tarihe geçmiştir (71).

2.1.1.8.2. Insta Turizm

Son yıllarda sosyal medya kullanımı tüm demografik özellikteki bireylerde hızla artış göstermektedir. Turizm hareketliliğini oluşturan turistler keşfettikleri, gittikleri yeni yerleri özellikle instagram hesaplarından fotoğraflar, bölgeye ait genel, turistik, tarihi gibi bilgileri kişisel yorumlarını ekleyerek paylaşmakta ve bir çeşit turizm pazarlaması ile turizm hareketi oluşturmaktadır. Bu tip sosyal medya hesaplarını takip ederek turistik seyahat planlaması yapılan turizm hareketlerinin önümüzdeki yıllarda daha çok ilgi çekeceği ve yoğun turizm seyahatlerine sebep olacağı öngörülmektedir (26).

2.1.1.8.3. Foodie Turizm

İlk defa 1980'li yıllarda bir gazete makalesinde yazılan "Foodie" kelimesi, yemek yemeği seven, yaşam tarzlarını yemek yemekle, bireysel ve sosyal kimliklerini yemek pişirme, yedikleri gıda kalitesi, yenilen yemekleri ve gıdalar ile ilgili deneyimlerini paylaşan kişiler için kullanılmıştır (72). Foodie turistler özellikle yemeğe olan ilgisi ve tutkusu için turistik seyahat eden bireyler olarak tanımlanmaktadır (73).

2.1.2. Turizmin Ekonomideki Yeri

Günümüzde turizm kavramı, sosyal ve ekonomik açıdan Dünya üzerinde önemi gittikçe artan ve birçok sektörle organik bağlantılara sahip olmasından dolayı göz ardı edilemeyen bir sektör olarak kabul edilmektedir. Turizm ulaşım, konaklama, yiyecek içecek, eğlenme, rehberlik ve diğer birçok hizmet bileşenlerinden oluşan turistik ürünü içerir, iş gücü olanakları ve diğer sektörlerle olan çarpan etkisi yüksektir, eğitim dahil birçok alt yapı ve üst yapı yatırımları gerektirir. Ülke ekonomilerinde turizm ödemeler dengesi, istihdam yaratıcı, alt ve üst yapının geliştirilmesi, bölgelerarası kalkınma, döviz kazandırıcı olan etkileri ile olumlu bir sektör olarak kabul edilmektedir. Turizm, olumlu etkilerine karşın aynı zamanda enflasyonist baskı yaratması, mevsimlik dalgalanmalara sebep olması, yabancı işgücü ihtiyacı, ithalat eğilimi oluşturması açısından ekonomik olarak olumsuz etkilere de sebep olan bir sektör konumundadır (3). Tablo 2.3'te 2018 yılı içerisinde gerçekleşmiş olan turist sayıları ve gelirlerine göre ilk on ülkeye ait veriler gösterilmiştir. 2018 yılı içerisinde toplam 1 milyar 400 milyon turist sayısı ve 1 milyar 451 milyon dolar turizm gelirinun gerçekleştiği turizm sektörünün Dünya ekonomisindeki öneminin ne denli büyük olduğu tabloda görülmektedir. Turist sayısı açısından ilk sırada yer alan Fransa, turizm gelirleri açısından sıralamaya göre 3. sırada yer almaktadır. Turist sayısı açısından ABD 3.sırada yer almasına rağmen turizm gelirleri bakımından ilk sırada yer almaktadır. Ülkemiz 2018 yılı içerisinde toplam 46 milyon turist ile 6. sırada yer almış ancak turizm geliri açısından ilk 10 ülke arasında yer alamamıştır.

Tablo 2.3 Uluslararası Turist Sayısı ve Turizm Gelirine Göre İlk 10 Ülke, 2018 (74)

Ülkeler	Uluslararası Turist Sayısı *		Ülkeler	Uluslararası Turizm Geliri *	
	Milyon	%		Milyar \$	%
Fransa	89	6,4	ABD	214	14,8
İspanya	83	5,9	İspanya	74	5,1
ABD	80	5,7	Fransa	67	4,6
Çin	63	4,5	Tayland	63	4,3
İtalya	62	4,4	Birleşik Krallık	52	3,6
Türkiye	46	3,3	İtalya	49	3,4
Meksika	41	2,9	Avustralya	45	3,1
Almanya	39	2,8	Almanya	43	3,0
Tayland	38	2,7	Japonya	41	2,8
Birleşik Krallık	36	2,6	Çin	40	2,8
İlk 10 Ülke	577	41,2	İlk 10 Ülke	688	47,4
Dünya	1.400	100	Dünya	1.451	100

Seyahatleri esnasında turistler birçok ürün ve hizmetten yararlanmaktadır. Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretilen tüm hizmet ve ürünler dolayısıyla

makro ve mikro ekonomik açıdan büyük bir endüstri oluşturan turizm ekonomisi özellikle milli gelirin artırılması, dış ticaret açığına, istihdama, alt ve üst yapıya etkisi ve diğer sektörlere olan çarpan etkisi açısından çok önemli katkılar üretmektedir. Ekonomik etkilerinin yanı sıra bölgeler ve ülkeler arası oluşturduğu sosyal ve kültürel etkileşim, somut ve soyut Dünya miraslarının aktarılması açısından da çok büyük pay oluşturmaktadır.

2.2. Sağlık Turizmi Kavramı

Turizm ve sağlık bağlantısının özünde sağlık kazanmak, sağlıklı hali korumak ve sağlığı geliştirmek amaçları bulunmaktadır. 1946 yılında kurulmuş olan Dünya Sağlık Örgütü tanımına göre sağlık “ Sadece hastalığın veya maluliyetin olmaması değil aynı zamanda fiziksel, zihinsel ve sosyal açılardan iyi olma durumu” olarak belirtilmiştir. (75). Sağlık turizmi, “bir turistik tesisin veya bölgenin, mevcut kaynaklarının, sağlık hizmetleri ve tesislerinin geliştirilmesi yoluyla turistik çekiciliğinin artırılma çabası” şeklinde ifade edilmiştir (76). Magablih’e göre ise bireylerin sağlık durumunu iyileştirme veya düzenleme gayesiyle en az 24 saat, en çok 1 yıl geçici olarak farklı bir ülkeye seyahat etmeleri şeklinde tanımlamıştır (77).

Sağlık hizmetleri, uzman doktorlar ve hemşireler tarafından yapılan medikal tedavileri, özel diyetleri, akupunktur tedavisini, vitamin karışımları alınmasını, kireçlenme ve bitkisel kaynaklı alerjiler gibi çeşitli hastalıklar için özel medikal tedaviler olarak tanımlanmıştır (78). Sağlık turizmi, “bireyin bedensel ve ruhsal sağlığını korumak ve iyileşmesini sağlamak adına organize olarak bulunduğu bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirdiği seyahatler” olarak tanımlanmaktadır (76).

Sağlık turizmi; seyahat ve konaklama imkanları ile birlikte, insan sağlığıyla ilgili her türlü tetkik, tedavi ve girişimi kapsayan uygulamaların bir paket halinde sunulduğu turizm çeşididir (4). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı oluşturan 3 önemli faktörden bahsetmektedir. Bunlar bedensel, sosyal ve ruhsal sağlıktır. Dünya sağlık örgütüne göre sağlık; ruhsal, bedensel ve sosyal olarak tam bir iyilik hâli olarak tanımlanmaktadır. Sağlık turizmi, 1 yıldan az, 24 saatten fazla bir süre boyunca kişilerin yaşadıkları yerin dışında sağlığını artıran, tedavi eden ve moralini yükselten (medikal müdahaleler, hava şartları, mineral sular vb.) hizmetlerdir (49).

Sağlık turizmi, sağlığın korunmasına ve geliştirilmesine yönelik önleyici, tedavi edici, rehabilite edici, destekleyici sağlık hizmetlerini, bu hizmetlerden faydalanmak için seyahat eden kişilere pazarlamasını içeren, sağlık bakımının yanı sıra ulaşım,

konaklama ve aktivite alternatiflerinin bir arada sunulduğu bir ilişkiler bütünü olarak düşünülmelidir. Sağlık turizmi için her çeşit tedavi, stres atmak, iyileştirme, sağlığı korumak ve sağlığı yeniden kazanmak sebebiyle yapılan seyahat ve konaklamaları kapsadığı söylenebilir. Sağlık turizmi, disiplinler arası bilimsel araştırma alanıdır. Turizm, tıp ve ilintili branşları, coğrafya, iktisat, mühendislik, işletme, sosyoloji, beden eğitimi ve spor gibi bilimlerin katkıları ile gelişimini devam ettirmektedir (78). Sağlık turizmi, sağlık turistlerinin gereksinimlerine göre üç alanda toplanmıştır:

1. Koruyucu hizmetler: Wellness, beslenme, dinlenme, bedensel aktiviteler, zihinsel aktiviteler, ruhsal aktiviteler, ekoturizm, Spa (Termal, Thalassoterapi, Hidroterapi) tarz sağlık hizmetlerini oluşturmaktadır.
2. Tedavi edici hizmetler: Tıbbi (Medikal), tanı, göz, diş, estetik, onkoloji, organ nakli, kalp damar, infertilite tedavisi, eklem replasmanları, diagnostik servisler, fizik tedavi, medikal spa hizmetlerini kapsamaktadır.
3. Rehabilitasyon hizmetleri: Onarım, yaşlı bakımı programları, engelli programları, psikolojik tedaviler, kardiyak rehabilitasyon, bağımlılık tedavileri, diyaliz ilave programlar gibi pek çok alanda tamamlayıcı olarak yapılmaktadır (79).

Sağlık turizmine katılan turistler, hastalıklarını tedavi ettirmek, fiziki ve zihinsel sağlıklarını korumak ve artırmak için seyahat gerçekleştirmektedirler. Hasta bireylerin amacı tedavi olmak iken sağlıklı bireyler sağlıklarını ve motivasyonlarını artırmak, tatil ihtiyaçlarını konaklama süresince gidermek üzerinedir. Sağlık turizminin yapılmasında birçok sebebin etken olduğu görülmektedir. Sağlık turizmindeki etkenlerin başlıca sebepleri; bireylerin ülkelerinde profesyonel sağlık personeli ile yüksek teknolojik sağlık hizmetlerinin azlığı veya yokluğu, tedavi süresince tatil yapabilme isteği, sunulan sağlık hizmetleri ücretlerinin ülkelerinde yüksek olması, daha kaliteli sağlık hizmetlerinden yararlanmak istenmesi, uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan kişilerin farklı veya daha uygun ortamlarda tedavi olma istekleri, ülkesinde herhangi bir sebepten dolayı ameliyatının bilinmesini istememesi (Estetik cerrahisi, infertilite tedavisi vb.), çoğunlukla termal turizm imkanlarının ve termal tesisin çok olduğu bir ülkede tatil yapma talebi, ülkesinde iklim ve coğrafi olarak tatil için imkanların kısıtlı olduğu durumlarda yapılan turizm hareketliliği (ormanlık, yaylalar, tarihi ve kültürel zenginliği olan ülkelere gidiş), kronik hastalar ile yaşlıların ve engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşması, kişinin hayata tutunma ve yaşama isteği olarak sayılabilir (80, 81).

Dünyamızda beklenen yaşam süresi giderek artmakta ve ileri yaşlı nüfusu da çoğalmaktadır. Bununla birlikte kronik hastalığı olan kişiler ile tedavi maliyetlerinin sürekli artması, diğer yandan bireylerin yüksek kalitede sağlık hizmetinden yararlanma isteği de artmaktadır. Bu sebeple katkı payları ile maliyetlerin yüksek olduğu ülkelerde yaşayan bireylerin sağlıklarını korumak ve sağlıklı yaşamlarını devam ettirebilmek adına doğal turizm kaynaklarından faydalanarak yüksek kalitede ve düşük maliyetlerle sağlık hizmeti sunulan ülkelere yönelmektedir. Bu sebeple hem sağlık problemlerini çözmek adına hem de sağlıklarını koruyarak yeni yerler keşfetmek ve farklı kültürleri tanımak adına seyahat etmek ve konaklamak gibi faaliyetlere katılma isteğinin olduğu kapsamlı bir hizmet talebi içerisinde dirler.

Türkiye, 2019'da 7,1 milyon yerli ve yabancı ülkede yaşayan Türk, 44,7 milyon yabancı olmak üzere toplam 51,8 milyon turiste hizmet vermiştir. Toplam 34,5 milyar dolar gelir olarak gerçekleşmiş olan 2019 yılı turizm faaliyetlerinde sağlık turizminde de ciddi gelişmeler yaşanmaktadır. “On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)” kapsamında sağlık turizmi stratejisi, hizmet kalitesinin nitelik ve nicelik açısından güçlendirilmesi, altyapının ileri seviyeye taşınması, hukuki düzenlemeler yapılması, denetim ve akreditasyon konusunda desteklenmesi, yaşlı ve rehabilitasyon turizminin medikal ve termal bütünlüğünün sağlanması, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılması yönünde oluşturulmuştur (1).

2.2.1. Sağlık Turizminin Tarihçesi

Sağlık turizmi son dönemlerde hızla büyüyen turizm tiplerindedir. Tarihe baktığımızda ise Sümerlerin M.Ö. 4000 yıllarında sıcak su kaynaklarının etrafında kurdukları sağlık tesislerine kadar gitmektedir. M.Ö. 2000'e ait bir Sümer tabletinde bitki özlerinin karışımı ile yapılan masaj tekniklerinden bahsedilmektedir.

İnsanlar eski Yunan ve Mısırlılardan beri sağlık aramak üzere natürel ve kutsal saydıkları yerlere seyahat etmektedirler. Tüm toplumlarda sağlıklı ve uzun yaşama arzusu, insanları ebedi bir yaşam arama düşüncesine yöneltmiştir. Roma dönemindeki Britanya'nın özellikle Bath (sıcak su kaynağı) adının verildiği bölgesi, şifalı suları olduğu için ziyaret edilmiştir. Avrupa'nın suda yıkanmaya uzak olduğu Ortaçağ'da kilisenin kutsal su dışında şifalı suları kullanmayı engellemesi ile bir müddet kesintiye uğramıştır. 16. yüzyılda ise gençlik çeşmesi inancı önem kazanmıştır. Kuzey Amerika'da da 14. yüzyılda, şifalı ve kutsal olduğuna inanılan New York'taki Saratoga

kaplıca ve içmelerinin yerli Amerikalılarca ziyaret edilmesi başlangıç sayılmaktadır. 17. yüzyılda su ile yapılan tedavilere karşı olan inanç değişmeye başlamıştır. 18. yüzyılda zengin Avrupalıların hem buldukları bölgelerde hem de Avrupa dışındaki şifalı sulara seyahat etmeleri modern turizmin başlangıcı olmuştur (82).

19. yüzyılın başlarında %70'inin tüberkülozlu olduğu tahmin edilen Avrupa nüfusunun gelir seviyesi yüksek hastalara deniz seyahati ve temiz havalı coğrafyalar önerilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde hastaların ayrıştırılmasının gerekliliği anlaşılmış ve böylece dağlık yerlerde sanatoryumlar yapılmıştır. O dönemde gelir seviyesi yüksek hastalar Davos ve St. Moritz gibi şehirlerde bulunan konforlu sanatoryumlarda tedavi edilmiştir. Bu veremli hastalar sayesinde İsviçre'de ilaç sanayi ve bankacılık sektörü hızla gelişmiştir. Hemşire Florence Nightingale, İsviçre'deki şifalı suları ziyaret eden hastaları maliyeti daha düşük olan Türkiye'deki şifalı sulara yönlendirmiştir. Üst gelir grubunda bulunan sağlık turistleri özellikle tıp hizmetlerinin gelişmiş olduğu ABD, Almanya, İngiltere'ye seyahat etmişlerdir. 1990'ların başlarına gelindiğinde ABD sağlık sistemi büyük bir değişime uğramış, bununla sağlık hizmet bedeli ödeyemeyecek olan insanlar ülke dışında sağlık aramaya başlamıştır. Aynı dönemlerde Küba'nın medikal sağlık turizmi alanında Arjantin, Meksika ve Venezüella'yı hedef pazar olarak belirlemesi ve milletlerarası hasta turistlere programlı sağlık hizmeti sunarak karlı bir gelir kapısı oluşturması ile öncü ülke konumuna yerleşmiştir (83).

Dünyada ve Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte alternatif turizm seçenekleri gündeme gelmekte, mevsimsel kıyı turizminin yanında on iki aylık zamana yayılan sağlık turizmi önem kazanmaktadır. İnsanları turistik amaçlı seyahate yönelten sebeplerden birisi de sağlıktır. Kaybolan sağlığı tekrar kazanmak ya da sağlığı uzun süreler koruyabilmek için ortaya çıkar. Sağlık turizmini ve turizm sağlığını iki ayrı kavram olarak ele almak gerekmektedir. Turist sağlığı turistik yaşamla ilgili her türlü sağlık problemlerini içeren (temel sağlık hizmetleri, ilk yardım, acil tedavi, yoğun bakım gibi) tedavi hizmetleri ile her çeşit kaza ve bulaşıcı hastalıklardan korunmak amaçlı önlemler ve turistin başına bir hal geldiğinde ona verilen tanı ve tedavi hizmetleri olarak açıklanabilir. Sağlık turizmi ise birincil amacı sağlığı geliştirmek, korumak veya bir sağlık sorununa çare bulmak maksadıyla yapılan her türlü seyahat faaliyetlerini kapsar (80).

2.2.2. Sağlık Turizminin Özellikleri

Milletlerarası sağlık hizmetlerine olan talebi oluşturan faktörler maliyet, kalite, gizlilik, rahatlık, bekleme süreleri, iklim, turistik ürünlerin bulunması, ulaşılabilirlik, kültürel yakınlık ve yasal olmayan tedavileri kapsamaktadır (84).

Kaymaz'a göre sağlık turizminin sebepleri hizmetin ödenebilirliği, hizmetin erişilebilirliği, hizmetin uygunluğu ve kalitesi, ülkede yüksek teknoloji sağlık hizmetleri eksikliği, ülkede profesyonel sağlık ekibi azlığı veya yokluğu, tedavinin yanı sıra tatil yapma isteği, ülkede sağlık hizmetlerinin pahalı olması, ülkesinde herhangi bir sebepten ötürü ameliyatının bilinmesinin istenmemesi, kronik hastalıklara sahip olan bireylerin başka bir yerde tedavi olmak istemesi, uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan bireylerin farklı ortamlarda tedavi olmak istemesi oluşturmaktadır (85).

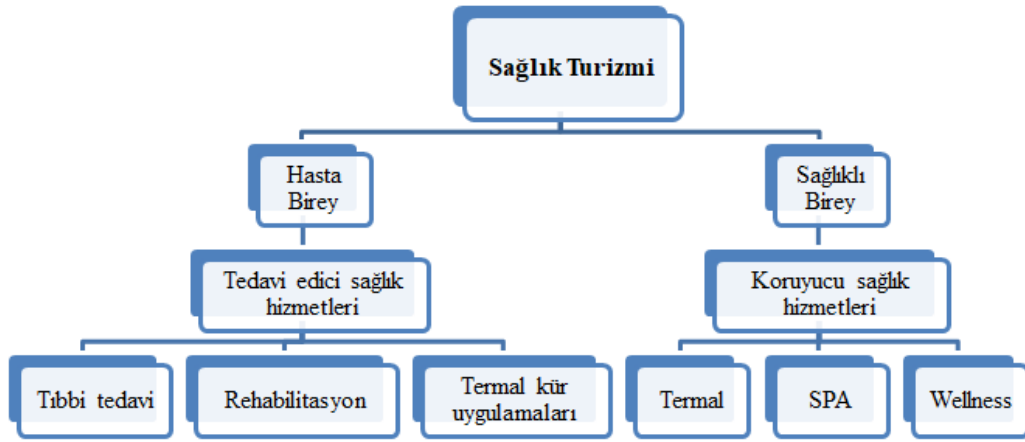
Tedavilere başlama süresinin uzun zaman alması, hem tedavi hem de tatil yapma arzusunu aynı anda gerçekleştirebilmesi, vatandaşı olunan ülkenin gelenek, inanç, sistemlerinden ötürü diğer ülkelerde tedavi tercihi, sigorta ile ilgili düzenlemeler de sağlık turizmini oluşturan sebepler olarak tanımlanmaktadır (83). Sağlık turizmi, ekonomik çarpan etkisi yüksek iki sektörü insan sağlığı ve seyahat açısından bir araya getirmektedir. Faaliyetleri açısından sonuç merkezli olan sağlık turizmi; ülke refahının artırılması, teknolojik ve bilimsel bilgilerin yaygınlaştırılması, uluslararası kuruluşların işbirliğinin artırılması, açısından soyut faydalar sağlamaktadır. Yapılan tedavi memnuniyetinin yükseltilmesi, kamu ve özel sektörlerinin koordinasyon içinde çalışması, ülkenin insan ve kültürünün daha iyi algılanarak ilişkilerin geliştirilmesi yönünde soyut faydaları da bulunmaktadır (85).

2.2.3. Sağlık Turizmi Çeşitleri

Sağlık turistlerinin farklı şekillerde karşımıza çıktığı değerlendirilmektedir. Bunlar yalnızca turist, tatilde tedavi edilen turist, tatil ve tedavi amaçlı turist, tatil yapan hasta turist, yalnızca hasta turist, sağlığını koruma ve tatil amaçlı turist, bakım ve rehabilitasyon amaçlı turist, sağlık personeli olan turist şeklindedir.

Sağlık turisti olarak adlandırılan bu seyahat kitlesi altı ana başlıkta toplanan alanlarda sağlık turizmi gerçekleştirmektedir (86):

1. Termal (Kaplıca) Turizm
2. Wellnes ve Spa Turizmi
3. Geriatri (Yaşlı) Turizmi
4. Engelli Turizmi
5. Medikal (Tıp) Turizmi
6. Rehabilitasyon Turizmi

Şekil 2.4 Sağlık turizmi bileşenleri (86)

2.2.3.1. Termal Turizm

Dünya üzerinde tedavi ve rahatlama aracı olarak kullanılan en eski tedavi su ile yapılmış olarak görülmektedir. Termal sözcüğü ise Latince, Romalılardan günümüze gelen sıcak su kaynağı anlamında ‘‘thermos’’ sözcüğü kökünden gelmektedir. Roma döneminde yaralı askerlerin tedavisinde kullanılan bu banyolar halk tarafından Roma’da göz alıcı kaplıca tesisleri de ‘Terme’ olarak isimlendirilmiştir (87).

Kavramsal açıdan değerlendirildiğinde kaplıca, kapalı ılıca kelimesinden türetilmiş Türkçe bir sözcüktür. Ilıca sıcak su kaynağı anlamındadır. Kaplıca suyunun ana özelliği yeraltı kaynaklı natürel su olmasıdır. Yüksek natürel mineral içeriği 1 litre suda 1 gr. üzerinde ve natürel sıcaklığı 20 derecenin üzerindedir. Kaplıcalarda tedavi içme, soluma (inhalasyon), banyo ya da kaplıca suyu ile yapılan uygulamalar şeklinde karşımıza çıktığı görülmektedir. En yaygın kullanılan tedavi ise banyolardır. Günümüzde kaplıcalarda yapılabilen bu uygulamalar pansiyon ve otellerde ayakta ya da kapalı olarak hastane ya da klinik koşullarda hamam, masaj, diyet, egzersiz benzeri

yöntemlerle birleştirilmektedir. Maden sularının vücutta bıraktığı etkilerden yararlanan bir tedavi yöntemidir. Sıcaklığı en az 20°C'nin üzerinde olan sıcak maden sularına termal veya kaplıca suları, bu suların çıktığı yer üzerinde ya da çevresinde kurulan tesislere de kaplıca denilmektedir (86). Turistik bir destinasyonda çeşitli imkanların birlikte sunulabildiği sağlık turizmi, bugün birçok Avrupa ülkesinde revaçta olan bir faaliyettir. Hidroterapi, balneoterapi, bitkisel ilaç tedavileri, vitamin kompleks tedavileri, özel beslenme, tıbbi kontroller dahil birçok sağlık hizmeti Avrupa'da birçok sağlık turizm merkezinde sunulmaktadır (87).

Termalizm, bölgelere özgü şifalı doğal su kaynaklarının sağlık kuralları çerçevesinde tedavi aracı olarak hizmete sunulmasıdır. Termal turizm veya kaplıca turizmi, mineralize termal su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında, iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları için meydana gelen turizm hareketi olarak tanımlanır. Bu tesisler "Termal Kür Merkezi" veya "Kaplıca Tedavi Merkezi" olarak adlandırılmaktadır. Sağlık nedeni ile turizme katılma talebi farklı tedavi şekillerinin doğmasına neden olmuştur (85).

Termal turizmde iyileşme ve dinlenme olarak iki amaç bulunmaktadır. Ülkemizde; kaplıca uzmanı incelemesi, muayenesi, kaplıca kür programı düzenlenmesi ve kontrolü gibi sistematik uygulamalar bulunmamaktadır (86).

Türkiye'de mevcut termal turizm terapileri aşağıdaki gibi uygulanmaktadır:

a) Kür: Tedavinin dizi şekilde, belirlenmiş dozda, sistemli aralıklarla, metodik sürelerle tekrar edilerek uygulandığı şeklidir.

b) Kaplıca Tedavisi: Toprak, yer altı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, peloidler (çamurlar) doğal tedavi elemanlarının bölgedeki iklim şartları ve gerekli diğer tedaviler ile beraber kür şeklinde uygulandığı bir tedavi sistematiğidir.

c) Balneoterapi: Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi öğelerinin banyo, içme ve inhalasyon (soluma) şekli ile kür tarzında tedavi amaçlı kullanılmasıdır.

d) İnhalasyon Uygulamaları: Termo mineral su zerrecikleri ile yapılan soluma tatbikatlarıdır.

e) İçme Kürleri: Mineral sular ile kaplıcalarda, yaşam alanlarında yapılan içme tedavileridir.

f) Peloidterapi: Doğal, jeolojik ve/veya biyolojik olaylar etkisi ile oluşmuş organik ve/veya inorganik element olan peloidlerin bir Balneoterapi metodu olarak kullanılması şeklindedir.

g) Klimaterapi: Hava sıcaklığı, nem, rüzgâr şiddeti ve hızı, güneş ışığı gibi iklim unsurlarının doz ve sistematik tedavi şeklinde tatbik edilmesidir.

h) Talassoterapi: Deniz suyu ile yapılan duş, yıkama, dökme, yosun, kum, çamur gibi tedavilerdir. Bireye özgü özel organize edilmiş ideal havuzlarda kas, sinir, iskelet sistemiyle ilgili fonksiyonları tedavi etme, gelişim sağlama gayesiyle yapılan bir tedavi planı şekli olarak tanımlanmaktadır.

ı) Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon: Kaplıca tedavisi kapsamında değerlendirilen elektro terapi, egzersiz tedavileri, masaj ve diğer uygulamalardır.

i) Medikal Tedavi: Kaplıca tedavisi boyunca lokal veya sistematik ilaç tedavi uygulamalarıdır.

j) Destek Uygulamalar: Diyet, günlük yaşam eylemlerinin organizasyonu, sağlık eğitimi, davranış değişikliği eğitimleri ve psikolojik destek içeren uygulamalardır.

Türkiye’de yaklaşık 1.500 termal su kaynağı bulunmasına rağmen bu potansiyelin yaklaşık %5’inin kullanılabilir olması büyük bir değer kaybına yol açmaktadır. Bu veriler termal kaynakların gerektiği şekilde değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır (86).

Kaplıca seçimi yapılırken kaplıcaya gitme sebebi önem kazanmaktadır. Rutin ziyaret, rehabilitasyon, sağlığı koruma ya da geliştirme, tedavi amaçlarına göre uzman bir hekim ve uluslararası standartlarda bir sağlık tesisin tercih edilmesi tedavi süreçlerinde son derece etkili olacaktır. Kaplıca kürü her ne kadar ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında yapıyor olsa da tüm yıla yayılabilen bilimsel bir tedavi olarak değerlendirilmektedir. Yurdumuzda en fazla kaplıca bulunan alanlarımız Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgeleridir. Türkiye, termal alanlar açısından çok zengin bir ülkedir. Her bölgenin farklı termal su, flora, iklim, ulaşılabilirlik özelliği bulunmaktadır. Balıkesir, Çanakkale ve Yalova’yı kapsayan Troya, Aydın, Denizli, İzmir ve Manisa’yı kapsayan Afrodisya Aksaray, Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Yozgat’ı kapsayan Orta Anadolu, Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Uşak’ı kapsayan Frigya olarak dört bölge bulunmaktadır (88).

Bu bölgelerdeki şifalı sular yoğunlukla romatizmal hastalıklar, farklı kronik hastalıklar ya da destekleyici tedavi edilmektedir. Örneğin cilt, solunum, mide-bağırsak, böbrek ve idrar yolları hastalıkları dolayısıyla ziyaret edilmektedir (89).

Termal sularla yapılan bazı tedavi çeşitleri affüzyon duşu, aquaterapi, aromaterapi, balneoterapi (banyo bilimi), helioterapi, hidroterapi, içme kürü, inhalasyon, klimaterapi, paleoterapi, thalassoterapi, whirlpool şeklindedir (86).

Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) açıklamalarına göre; “Termal turizm açısından Avrupa ülkeleri arasında 263 tane resmî belgeli, 750.000 yatak kapasitesi olan termal tesisleri ile Almanya ilk sırada bulunmaktadır. Slovakya ve Çek Cumhuriyeti 60 adet gelişmiş tedavi edici termal merkezi ile yıllık 500.000 civarında hastaya hizmet vermektedir. Fransa 104, İspanya 128 termal tesisi ile en önemli hizmet veren ülkeler konumundadır. Rusya’da kür merkezlerini 8 milyon sağlık turistin ziyaret ettiği belirtilmektedir. Japonya 100 milyon gecelemeğe ulaşan 1500 adet kaplıcası ile termal turizmde söz sahibi ülkelerden olduğunu ortaya koymaktadır. Hawaii’de 12 ay turizm yapılabilmesi stratejisi ile termal su tesislerinin hizmete başladığı belirtilmektedir.” (90).

2.2.3.2. Wellness ve Spa Turizmi

Kökeni eski Walon Belçika lisanında “Espa” olan SPA İngilizce dilinde kaplıca anlamındadır. Romalılar Terme’lerinde SPA kelimesini duvarlarda yazmışlardır. “Salus Per Aquam” (su ile sağlık) anlamında Latince kelimenin karşılığı olduğu düşünülmektedir. SPA uygulamalarında suyun minerali değer taşımamaktadır. SPA merkezlerinde yapılan su uygulamalarında tamamlayıcı tedavilerde masaj, aromaterapi, yüz ve vücut bakımları, çamur ve yosun maskeleri, hamam ve sauna olanakları kullanılmaktadır. İnsanlar spalara kendilerini iyi ve zinde hissetmek amaçlı gitmektedir.

“Su ile gelen iyilik/sağlık” anlamına gelen ve Latince “Salus Per Aquam” teriminin baş harflerinden oluşan SPA terimi, 19. yüzyılın başlarında sıcak ve soğuk suyu içerek veya farklı yöntemler (akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi) uygulanarak kullanılması ile dinlenme, iyileşme sağlanan bütünleyici tedavi anlamında tanımlanmıştır. Çağımızda SPA sadece bu amaçlarla kullanılmadığı gibi çeşitli masaj, aroma terapileri, güzellik ve bakım gibi sağlık kür hizmetleri veren tesislere verilen bir isim olarak kullanılmaktadır.

Wellness kelimesi 1959 yılında Amerikalı bir doktor olan Halbert Dunn tarafından geliştirilen, insanın vücut, akıl ve ruhtan oluştuğu üzerinde yoğunlaşan bir

kavramdır (83). Bu kapsamda insanın kendisini ruhsal, bedensel, zihinsel ve ilişkisel olarak zinde hissetmesini sağlayan her türlü masaj, cilt bakımı, çamur ve yosun banyoları, küvet bakımları, thalassoterapi gibi doğal kaynaklar ve doğal ürünlerle yapılan vücut bakımları da wellness kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Wellness ile ilgilenen turist sağlığının devamını sağlamak için çeşitli sağlık uygulamaları aramaktadır. Wellness turizmi ruhsal terapiler, diyet uygulamaları, alternatif tıp tedavileri, egzersiz programlarını kapsamaktadır. Özellikle çağımızın hastalığı depresyon ile başa çıkmak üzere tamamlayıcı ve alternatif tedaviler tercih edilmektedir. SPA, günümüzde dünyada hızla gelişip resort ve otellerde yer almaya başlarken Türkiye’de henüz yeni gelişmekte olan bir sektördür (86, 91).

2.2.3.3. Geriatri (Yaşlı) Turizmi

Bakım gereksinimlerini karşılamak amacıyla bakıma muhtaç yaşlı kategorisine giren bireylerin başka ülkelere gerçekleştirdikleri turizm faaliyetleri yaşlı turizmi (geriatri) olarak tanımlanmaktadır. Geriatri, 3.yaş turizmi olarak da adlandırılmaktadır (86). Geriatrik tedavi merkezleri, bakım evleri, klinik konuk evleri gibi alanlarda uzman hekim ve çalışanlar tarafından yaşlı ve engelli turistlerin bakım ve rehabilitasyon ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan tüm uygulamaları içermektedir. Ülkemiz bu konuda Ortadoğu ülkelerinden ve Avrupa’dan gelecek yaşlılara en iyi imkanları sunabilecek bir konumdadır. İklim, coğrafi konum, hizmet kalitesi ve maliyetler göz önünde bulundurulduğunda rekabet edebilirliği yüksektir. Özellikle 500 milyon nüfuslu Avrupa’nın yaklaşık %25’nin 3.yaş grubunu oluşturması ve bu grubun süre ve gelir seviyesi açısından son derece uygun durumda olması bu pazar ile ilgili sağlık turizmi gelirlerini üst seviyeye taşıyacağı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Avrupa’da yaşlı nüfus toplam nüfusa oranla gittikçe artmaktadır. Yaşlı nüfusun yaşlara göre dağılım grafikleri, özellikle 2050’li yıllara doğru üst yaş gruplarındaki birikmeden dolayı yukarıya doğru artan oranlarda genişleyeceğini göstermektedir. Almanya’da yaşları 55 ila 65 arasında bulunan insanların kişi başına satın alma gücü 21.244 Euro’dur. Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu, bugün 50 yaşında olan insanlara önümüzdeki on yıllık sürede 2 trilyon Euro miras kalacağı gerçeğidir. 60-69 yaş arası Alman vatandaşları ülkeler arası seyahat tercihlerinde Türkiye’yi beşinci sırada görmektedir. Avrupa’da ileri yaş turizmi hedef kitesinden 5 milyon kişilik bir

pasta payı belirlenmesi durumunda aylık harcaması 1500 Euro olan bu hedef kitlenin ekonomimize getirisi yıllık 90 milyar Euro olacaktır (92).

Yaşlı ve engelli turizmi ile ilgili yaşlı kulüpleri, yaşlı hizmet merkezleri, yaşlı ve engelli bakım ve rehabilitasyon hizmetleri arkadaşlık programları ve engelsiz şehir uygulamaları hayata geçirilebilecek örnekler olarak yer almaktadır. Turizm işletmelerinin engelli ya da yaşlı bireylere uygun, yaşamsal faaliyetlerini rahatça sürdürebilecekleri, tekerlekli sandalyesi kullananların kolaylıkla geçiş yapabilecekleri oda, tuvalet, koridor ve banyolar, mutfakçıklar, balkon ve kapı girişleri, havuz, genel alanlar ve faaliyet alanları tasarımları oluşturması, toplam oda sayılarının en az %1'inin engelli odası şeklinde düzenlenmesi, uygun eğimde rampalar yapması geriatik turizm için en önemli öğelerdir (86, 87).

2.2.3.4. Engelli Turizmi

Dünya Sağlık Örgütü (1980) engelliliği, kişiden ya da bir bütün olarak vücuttan beklenen davranışlar, yetenekler ve görevler olarak ifade edilen normal aktivitelerin yerine getirilmesindeki eksiklik ya da sınırlılık” olarak açıklamaktadır (93). Engelli olma durumu noksanlık, özürlülük ve maluliyet şeklinde olmak üzere üç şekilde değerlendirilebilir: 1) Özürlülük durumu (Impairment), sağlık bakımından psikolojik, anatomik, fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği tanımlamaktadır. Bu duruma örnek olarak; körlük, kol veya bacak eksikliği, zeka geriliği verilebilir. 2) Engellilik durumu (Disability) normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi veya kısıtlanması durumunu tanımlamaktadır. Bu durum ise, konuşmada bozukluk, tuvalet kontrolü gibi durumları ifade etmektedir. 3) Kısıtlılık durumu (Handicap) “Sağlık alanında maluliyet” bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu tanımlamaktadır. Örneğin, ehliyet alamayacak durumda olma, okula gidememe gibi halleri kapsamaktadır (13).

Dünya’da yaklaşık % 10'luk bir kesimin değişik seviyelerde olmak üzere bir engel ile yaşadığı öngörülmektedir. Engelli ve yaşlı sayısının her geçen gün artış göstermesi sebebiyle özellikle gelişmiş ülkeler, engelli vatandaşlarını sosyal açıdan geliştirmek ve toplumsal barışa katılı sağlamak gayesiyle engellilerin erişilebilirliklerini ve yaşam kalitelerini artırmayı hedeflemiştir (94). Engelli turizmi, çarpan etkisine

sahip olması açısından turizm işletmeleri için önemli bir Pazar oluşturmaktadır. Dünyadaki yüksek seviyede seyreden engelli sayısı, engellilerin refakatçileri ile hareket etmeleri bu pazarda ciddi bir paya sahip olunması için yeterli sebep oluşturmaktadır (13). 2050 yılına kadar Avrupa’da toplam nüfusun % 22’sini yalnızca 60 yaş üstü bireylerin oluşturacağı varsayılmaktadır (95, 96, 97). Engellilik durumu, turizm için engelsiz olma kavramını ortaya koymaktadır. Bu konuda şehirlerin pazarlanmasında engelsiz şehir olarak tanıtımı yapılan bölgeler turizm gelirlerine ciddi katkılar sağlamaktadır. İspanya’da Avila ve Malaga, Fransa’da Bordeaux kenti engelliler için altyapı ve tüm çalışmalarını uygulamaya geçirmiş örnek engelsiz şehirlerdir (97).

2.2.3.5. Medikal (Tıp) Turizmi

Sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda uzman doktorlar tarafından teşhis konulmuş bir hastalığı olan turistlere belli bir program kapsamında yapılan tedavi amaçlı tüm cerrahi uygulamalar medikal turizmi oluşturmaktadır. Buldukları ülkedeki hasta bireylerin kendi ülkesi dışında tedavi ve rehabilitasyon dönemi geçirmek üzere yapmış olduğu seyahatler medikal turizm olarak tanımlanmaktadır. Yunan medeniyeti, medikal turizmi için adım atan ilk medeniyet olmuştur. Kurdukları Asclepia Tapınakları ile her tür hastalığa çare arayan insanların ziyaret merkezi olmuşlardır. Bu merkezi diğer tedavi tapınakları izlemiştir. En ünlü olan Epidaurus olarak tarihe geçmiştir. Medikal turizm tıp endüstrisinin gelişmesi ile ortaya çıkan, deniz aşırı ülkelerde tıbbi tedavi ile tatil yapmayı bir arada ele alan bir yaklaşımdır (98).

Medikal tedavi almak üzere ülke dışına yapılan seyahatler öncelikle tedavinin hiç olmadığı ya da yetersiz olduğu az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmiştir. Günümüzde ise medikal turizmin çok gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştiği görülmektedir. Medikal turizm talebini yaratan en önemli faktörler uzman kadro, yüksek kalitede medikal hizmet, kısa sürede medikal tedavi alınabilmesi olarak belirlenmektedir. Medikal turizm “maliyet esaslı” özel tıbbi müdahale ve bakım yapılması amacıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçte hem sağlık hem de turizm sektörü büyük rollere sahiptir. Dünya nüfusunun giderek yaşlanması, yaşlılığa bağlı ya da kronik rahatsızlıklarda öne çıkan artışlar, bazı ülkelerde sigorta şirketlerinin tedavi giderlerini karşılamaması, yurt dışında tedavi masraflarının daha düşük olması, tedavi için uzun süre bekleme, milletlerarası ticarete

katkı sağlaması gibi pek çok sebep medikal turizmde büyük artışlara sebep olmuştur (86, 98).

Medikal turizm, hastalıkları dolayısıyla hareket eden turistlerin yanısıra hasta aile ve yakınlarının da kaliteli turizm hizmetlerini sağlamak için tıbbi alternatifler arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerde eğitim ve refah seviyesinin yüksek olması sağlık hizmetlerini de yüksek maliyetli kılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfusun artması, sağlık konusunda ihtiyaç ve giderleri giderek artırmaktadır. Bu sorunları düşük maliyetlerle çözüme ulaştırmak isteyen gelişmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik kurumları ve özel sigorta kurumları, kaliteli hizmet ve ürün sunan ülkelerle paket sözleşmeler imzaladığı görülmektedir. Medikal turizmin özellikleri arasında teknik donanım ve işgücü gerektirmesi, sağlık kuruluşlarının uluslararası standartlara uygun hizmet sağlaması, personelin yabancı dil bilmesi, hasta ve refakatçilerine uygun değişik tarzda turizm türlerinin geliştirilmesini desteklemesi, arz sunulan hedef pazar için devlet destekli, farklı dillerde, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerektirmesi yer almaktadır. Hastaları, kendi ülkeleri haricinde bir diğer ülkede tıbbi hizmet almaya motive eden etkenler; tedavi hizmeti almak bekleme süresini kısaltabilmesi, hastanın kendi ülkesinde sağlık hizmetine ulaşımı başka ülkedeki tedavi hizmetine ulaşımından daha zor olması, özellikle nadir hastalıklar için kaliteli sağlık bakım hizmetinin gidilen bölgede daha uygun imkânlarla elde edilebilmesi, hastanın tatilde ya da iş seyahatindeyken sağlık bakımına ihtiyaç duyması şeklinde sıralanmaktadır (99).

Ülkemiz diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında özellikle göz, diş, estetik ve tüp bebek konularında medikal turizmde üstün konumda olduğu görülmektedir. İstanbul ve Antalya başta olmak üzere 200 civarında hastane ve özel kliniğin medikal turizm konusunda çalışmaları bulunmaktadır. Bu hastaneler ayrıca yabancı sağlık sigorta firmaları ile anlaşmış ve yurtdışından tedavi amaçlı hasta gelmesine olanak sağlamışlardır. Medikal turizm günümüzde halen kitlesele turizm hareketi şekline dönüşmemiştir. Ülkemizin coğrafi konumu, sağlık sektöründeki yetişmiş ve eğitimli insan gücü sağlık turizminde Türkiye'nin önemli avantajları arasındadır (100, 101).

Tablo 2.4 Medikal turizm türleri (102)

Medikal Turizm	
Cerrahi Amaçlı Medikal Turizm	Cerrahi Amaçlı Olmayan Medikal Turizm
Ağız ve Diş Sağlığı	Ayakta tedaviler
Beyin Cerrahisi	Check up
Çocuk Sağlığı	Tarama ve testler
Dahiliye	Kemoterapi
Diyaliz	
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	
Genel Cerrahi	
Göğüs Hastalıkları	
Göz Hastalıkları	
Kadın Hastalıkları ve Doğum	
Onkoloji	
Kardiyoloji	
Kulak Burun Boğaz	
Nöroloji	
Ortopedi ve Travmatoloji	
Plastik ve Rekonstrüktif	
Üroloji	

Tablo 2.4’te görüldüğü gibi, medikal turizmde tercih edilen uygulamalar kozmetik, plastik, estetik cerrahi (yüz, meme ve yağ aldırma gibi), diş cerrahi ve tedavileri (implant, beyazlatma, kanal tedavi gibi), kardiyoloji/kalp damar cerrahisi (bypass, anjiyo, damar cerrahisi, nakil), ortopedik cerrahi (Kalça, diz protezi, eklem, spor cerrahisi), obezite cerrahisi (bariatric, gastric by-pass, kelepçeleme), üreme sistemi (IVF, cinsiyet değiştirme, kadın hastalıkları, doğum), göz (miyop gibi görme kusurları, cornea değişimi), organ, doku ve hücre nakli (kök hücre, böbrek, karaciğer, kalp vd.), onkoloji , nefroloji (diyaliz), teşhis, check up, tarama ve testler, alternatif tıp (akupunktur, homeopati vd.) olarak gerçekleşmektedir. Hızla büyüyen bir pazar halini alan medikal turizm için orta ve uzun vadeli stratejik planlamalarda pazarların kültürel ve dini boyutta olan yapılarının incelenmesi önem arz etmektedir. Özellikle müslüman toplumların olduğu pazarlar için helal medikal ve turistik ürün çeşitliliği sunulması, bu yönde artış sağlanacağını göstermektedir (101, 103).

2.2.3.6. Rehabilitasyon Turizmi

Rehabilitasyon, Latince ‘‘habil’’ kelimesinden gelmekte olup, habilitasyon bilinmeyen bir Őeyin Őrenilmesi olarak tanımlanmaktadır. Rehabilitasyon; doĖuŐtan, bir hastalık ya da kaza sonucu bedensel, akıl ya da ruhsal kabiliyetini çeşitli derecelerde kaybeden bireylere sağlığını yeniden kazandırıp veya geriye kalan gŖc ve yeteneklerini geliŐtirerek hayata yeniden uyum sağlamasını, yaşam kalitesini yŖkseltip fiziki, psikolojik, sosyal, ekonomik ve mesleki yŖnden en yŖksek kapasiteye eriŐebilmesi için ailesi ve toplumla bŖtŖnleŐik yaŐamasını sağlamak için gerekli olan tŖm evrelerde kullanılan tıbbi, mesleki, psikososyal hizmetleri kapsayan genel bir kavramdır (104). Rehabilitasyonda hedefe ulaŐabilmek için, kişinin yeniden ailesi ve toplumla bir bŖtŖn olarak yaŐamasının sağlanabilmesi için uzun ve meŐakkatli bir yol kat edilmesi gereklidir. Bu sŖreci yŖnetmek sabır, bilgi, deneyim gerektirdiği gibi ayrıca da ekip iŐidir. Bu ekibin içinde, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı ekibin yanı sıra fizyoterapistler, rehabilitasyon hemŐireleri, psikologlar, konuşma terapistleri, sosyal hizmet uzmanları ve daha birçok yan dal uzmanının da bulunması gereklidir. Kronik hastalıkların hemen tŖmŖnde erken dŖnem atlatıldıktan sonra rehabilitasyona ihtiyaç duyulurken, kaza sonucu olan vakalarda, afet durumlarında Özellikle akut dŖnem ortadan kalktıktan sonra, tŖm romatizmal hastalıklarda, ameliyatlardan, spor yaralanmalarından sonra, başka herhangi bir sebebe bağlı bedensel yeteneklerin bir bŖlŖmŖnŖn veya neredeyse tamamının kaybedildiği durumlarda rehabilitasyon gereklidir (106). Rehabilitasyon çeşitleri, uygulama açısından en geniş perspektifi ile birbirini tamamlayan çalıŐmalardır. Geniş açıdan değerlendirildiğinde rehabilitasyon, tŖm sağlık turizmi çeşitleri içerisinde yer almaktadır. Rehabilitasyon turizmi kavramı ‘‘Hasta veya sağlıklı bireylerin medikal, wellness & spa, geriatri, termal ve engelli turizmi ile ilişkili veya doğa, mŖzik, inanç gibi terapi edici aracı, faktŖr ve değerlerle fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak tedavi, yenilenme, mevcut sağlığı korumak ve geliştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri turistik seyahatler, turistik işletme ve ŖrŖnleri satın almalarıyla ilgili olaylar ve ilişkiler zincirinden oluşan bir turizm çeşidi’’ olarak tanımlanabilir. Özellikle 2020 yılında kŖresel salgın haline gelen korona virusun genel etkileri, bu etkilere bağlı olarak bireylerin değişen yaşam koşulları ve psikolojik durumları, sağlık bilincinin giderek artması, doğal yaşam ve beslenme ihtiyacının ortaya çıkması durumlarından kaynaklı ruhsal, bedensel ve sosyal ihtiyaçlar, hem hasta hem sağlıklı bireylerin iyilik hallerini artırma isteklerine sebep olmaktadır.

Tüm bu gelişmeler geçmişte olduğu gibi önümüzdeki yıllar içerisinde hem hasta bireylerin tedavi amaçlı hem de sağlıklı bireylerin daha kapsamlı ve bilinçli spor yapmaları, doğal yaşam ve beslenme farkındalıklarının üzerinde yoğunlaşmalarına yönelik olarak ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimlerini kapsayan bir turizm hareketine sebep olacak ve bireyler bu yönde turistik işletmeler, ürünler ve özel bölgeler talep etmeye başlayacaktır. Rehabilitasyon turizmi bu açıdan çağımızın yeni turizm trendleri içerisinde popüler bir yere sahip olacak ve gün geçtikçe öneminin arttığı bir sağlık turizmi türü haline alacaktır.

2.2.3.6.1. Tıbbi ve Tamamlayıcı Rehabilitasyon Çeşitleri

2.2.3.6.1.1. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon

Hastanın eklem veya kas bölgelerinde oluşan rahatsızlıklarının yapılan tedavi ve egzersizler olarak rehabilitasyon merkezlerinde uygulanmasıdır. Amaç hastanın sosyallikten ve dış dünyadan uzaklaşmasını önleyerek tedavi süreci sağlamaktır. Osteoporoz dönemindeki kemik erimesi, romatizma, geçici yüz felçleri, sakatlanmalardan oluşan ortopedik sıkıntılar, hamilelik döneminde vücut şeklinin korunması ve sağlıklı doğum süreci geçirilmesi, boyun fitikleri, kol sakatlanmaları gibi durumlarda uygulanmaktadır (106).

2.2.3.6.1.2. Nörolojik Rehabilitasyon

Nörolojik hastalıkların büyük kısmı normal yaşam devam ederken oluşan rahatsızlıklardan oluşmaktadır. Bu rehabilitasyon şekli nörolojik bozuklukların ana konularından dolayı oluşabilecek komplikasyonların engellenmesi, iyileşme sürecinin kısaltılması, uyum süreçlerinde stratejilerin öğretilmesi, çevresel olayların hasta için daha kolay bir hale getirilmesini içermektedir. Medikal tedavi ile birlikte devam ettirilir (106).

2.2.3.6.1.3. Ortopedik Rehabilitasyon

Cerrahi ortopedik operasyon gerektiren hallerde medikal tedaviler yapılmadan önce ve sonra uygulanan yöntemlerdir. Ortopedik rehabilitasyon uygulaması hastanın iskelet yapısındaki bozukluklardan dolayı yitirdiği vücut fonksiyonlarını tekrar kazandırmak veya iyileştirmeyi sağlamak için yapılır. Gaye, uygulana tedavi sonucunda

hastayı eski sağlığına kavuşturmak, mesleğine tekrar d6nd6rmek, bir diğer bireye ihtiyaç duymadan yaşamasını sağlamaktır. (107).

2.2.3.6.1.4. Kardiyak Rehabilitasyon

Kardiyak rehabilitasyon (ve ikincil 6nleme) hizmetleri, tıbbi değerlendirmeyi, reçeteli egzersizi, kardiyak risk fakt6r6 modifikasyonunu, eğitimi ve danışmanlığı içeren kapsamlı, uzun vadeli programlardır. Bu programlar, kalp hastalığının fizyolojik ve psikolojik etkilerini sınırlamak, ani 6l6m veya yeniden enfarkt6s riskini azaltmak, kardiyak semptomları kontrol etmek, aterosklerotik s6reci stabilize etmek veya tersine çevirmek ve seçilen hastaların psikososyal ve mesleki durumunu iyileştirmek için tasarlanmıştır (108).

2.2.3.6.1.5. Pedyatrik Rehabilitasyon

Doğumu ile birlikte devam eden rahatsızlıklarda çocuğun yaşamını sosyal çevresinde devam ettirebilmesi için yapılan rehabilitatif y6ntemlerdir. 6zellikle down sendromu, geç konuşma, hiperaktivite, otizm, okul uyum s6relerinde uygulanmaktadır (106).

2.2.3.6.1.6. Ampute Rehabilitasyon

Amputasyon bir ya da daha fazla kemiğin veya kemiğin bir parçasının çıkarılmasını içeren medikal bir işlemdir. Ampute rehabilitasyonu kişinin toplum hayatına, mesleğine yeniden d6nebilmesini amaçlayan bir s6retir. Kişinin fonksiyonelliğini yeniden kazanmasında ortopedik cerrahi y6ntemleri, protez tedavisi, rehabilitasyon tedavisi yer almaktadır (109).

2.2.3.6.1.7. Fizyoterapi

Fizyoterapi egzersiz, elektrik akımı veya farklı frekansta dalgalar ile bazı hastalıkların tedavisidir. Bu tedavi bel, boyun, kas, skolyoz gibi omurga ve kireçlenme, v6cudun bazı b6lgelerindeki eklem hastalıklarında, yumuşak doku romatizmalarında uygulanmaktadır. Uzman kişiler tarafından fizyoterapi merkezlerinde yapılmaktadır. (106).

2.2.3.6.1.8 Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon (Geriatric)

Geriatric rehabilitasyon, ilgili ve potansiyel olarak geri d6nd6r6lebilir işlevsel d6şuş belirtileri g6steren yaşlı insanlar için etkili multidisipliner tedavi sağlar (110).

Geriatrik rehabilitasyon, bireylerin uzun ömürlülüğü, daha iyi sağlık hizmetlerini, eğitimi ve sağlık hizmeti beklentilerini artıran ve sağlık hizmeti sağlayıcıları için yeni, artan ve hatta radikal zorluklar ortaya çıkaran bir çağ olduğu gerçeğini ele almaktadır (111).

2.2.3.6.1.9 Pulmoner Rehabilitasyon

Uzun dönem süren akciğer ve solunum hastalığı olan hastalar için nefes darlığı ile başa çıkması, günlük aktivitelerini kolaylıkla devam ettirebilmesi, yaşam kalitesini artırması için yapılan tamamlayıcı uygulamalar bütünüdür (112).

2.2.3.6.1.10 Engelli Bakım Rehabilitasyonu

Engelli insanların yaşamlarında karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri, topluma kazandırılabilmesi için uygulanan mental, sosyolojik, psikolojik, tıbbi, sportif, eğitim şeklindeki engelli bakım teknikleridir (106, 113).

2.2.3.6.1.11 Otizm Rehabilitasyonu

Otistik bireylerin topluma kazandırılması, yaşam kalitelerinin artması, günlük aktivitelerini kendi başlarına devam ettirebilmeleri için yapılan sportif, sosyal, psikolojik tedavi uygulamalarıdır. Otistik bireylere ait rehabilitasyon alanlarında spor, müzik, görsel, çevre boyutlarında uzman terapileri kapsar (106, 114).

2.2.3.6.1.12 Robotik Rehabilitasyonu

Robotik rehabilitasyon robotik ve mekanik cihazların felç, beyin hasarları, ortopedik sebepli yürüme bozuklukları, kol ve el kullanım yetersizlikleri ve Parkinson hastalığında rehabilitasyon amaçlı kullanılmasıdır (115).

2.2.3.6.1.13 Dil ve Konuşma Rehabilitasyonu

Dil ve konuşma rehabilitasyonu travma, nörolojik hastalıklar, demans gibi sebeplerden dolayı lisan konusundaki yeteneklerde güçlük çeken bireylerin ilaç tedavisine tamamlayıcı olarak uygulanan terapi türüdür (116).

2.2.3.6.1.14 Postop Bakım

Hastanın geçirmiş olduğu operasyondan çıkmasından itibaren taburcu olana kadar yapılması gereken tedavi, kontrol, ilaç sistematığı ve bakımın uygulanması anlamına gelmektedir. Hastaların, beklentilerini gerçekçi zaman dilimlerine göre yönetebilmeleri için postop sürecinin erken aşamalarında eğitilmeleri önemli arz etmektedir (117).

2.2.3.6.1.15 Diyaliz

Böbrekler artık etkili bir şekilde çalışmadığında kanda atık ürünler, elektrolitler ve sıvı birikir. Diyaliz, sıvıyı ve atık ürünleri uzaklaştırmak için başarısız böbreklerin işlevinin bir kısmını devralan tedavidir (118).

2.2.3.6.1.16 Bağımlılıkla Mücadele

Tütün, alkol, uyuşturucu madde, teknoloji, kumar bağımlılığı gibi bireyin alışkanlığı ve vazgeçemediği unsurlara karşı yapılan farmakolojik, sosyal, psikolojik rehabilitasyonlardır (119).

2.2.3.6.2.17. Mesleki Rehabilitasyon

Mesleki rehabilitasyon, bireyin tıbbi rehabilitasyonu ile akut pozisyonunda iyileşme sağlamak değil mevcut durumuna uygun mesleği bulup uygulanabilirliği için müdahale edip destek sağlamaktır. Mesleki rehabilitasyon; yaralanma, bozukluk veya bir hastalık sonrası, kişinin işe dönmesi için karşılaştığı bariyerlerin üstesinden gelinmesi sürecidir. Bu süreç kişi, işveren ve aile ve bakım verenleri desteklemek için uygulanan ve oldukça geniş kapsamlı müdahaleleri kapsamaktadır (120).

2.2.3.6.1.18. Spor Rehabilitasyonu

Sportif ya da fiziksel aktivite esnasında meydana gelen, bireyin spora, fiziksel aktivite ya da yarışmaya katılımına engel olan yaralanmalara yapılan cerrahi dışı veya sonrası terapötik uygulamaların tümüdür (121).

2.2.3.6.1.19 Psiko-Sosyal Rehabilitasyon

Sosyal çalışanlar tarafından yapılan hasta bireye kendine güven sağlama, iş bulma, işe uyum sağlamasına yardımcı olma, sosyal çevre ile uyum sağlama gibi öğeleri kapsayan psikolojik ve sosyolojik rehabilitasyon türüdür. Sosyal rehabilitasyon konusunda göz önünde bulundurulacak unsurlar tam insan kapasitesinin yetersiz kullanılması, insanların becerilerle donatılması, normalleştirme, personelin bağlılığı, hizmetin uzmanlaşmaması, erken müdahale, çevresel yaklaşım, çevrenin değiştirilmesi olarak sıralanabilir (122).

2.2.3.7. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GTT)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), geleneksel tıbbi "farklı kültürlerle has tecrübeler, bilgi, teori ve inanç temelli beceri ve uygulamaların fiziksel ve zihinsel sağlığın korunmasında olduğu kadar teşhis, tedavi, iyileştirme veya tedavide açıklanabilir tıp yöntemleri toplamı" olarak tanımlamıştır. Tamamlayıcı tıp veya alternatif tıp " o ülkenin kendi parçası olmayan uygulama veya geleneksel olmayan ilaçların sağlık sistemlerine baskın şekilde entegre edilmediği geniş sağlık hizmetleri"ni ifade etmektedir (123). Sağlık Bakanlığı tanımına göre; fiziksel, ruhsal hastalıklardan sakınma, teşhis koyma, tedavi etme, iyileştirme, sağlıklı durumun devam ettirilmesi için kullanılan, değişik kültürlerle ait kuram, inanç ve deneyimlerden meydana gelen, açıklanabilen veya açıklanamayan bilgi, teknik ve pratikler bütünüdür. Modern tıpla birlikte tamamlayan ve destekleyen tekniklerdir (124). Ülkemizde bilgiye hakim olmadan ve tekniklerine uygun yapılmayan tedavi uygulamalarını engellemek üzere 27 Ekim 2014'te Sağlık Bakanlığı tarafından metotlara ilişkin yönetmelik hazırlanarak Resmî Gazete' de yayınlanmıştır. Bakanlık tarafından bu yönetmeliğe göre sadece hekimlere ve kendi branşında uygulamak üzere dış hekimlerine uygulama yetkisi verilmiştir.

2.2.3.7.1. Akupunktur

Vücudun tespit edilmiş özel noktalarına iğne, elektrik stimülasyonu, lazer ışınları, kupa, iğne ya da manyetik topçuklar, kulak için tohum, termik stimülasyon, akupres, ses veya elektrik ya da manyetik titreşimler gibi ikaz metotları ile uyarılması şeklinde yapılan uygulamalardır (124). Akupunktur, Latince acus (iğne) ve puncture

(batırma) sözcüklerinden meydana gelmiştir. 4000 yıldan bu yana uygulanan bir tamamlayıcı tedavi şeklidir. Akupunktur vücutta birbirine karşıt ama devinimli bir balans içerisinde bulunan “Yin” ve “Yang” isimli iki enerji felsefesine dayanmaktadır. Enerjiler dengeli olduğunda hayat enerjisi olarak ifade edilen “Qi” enerjisi de istikrarını korumaktadır. Qi enerjisinin dengesi bozulduğunda ortaya hastalık durumları çıkmaktadır. Vücutta bulunan enerjiler akupunktur hatları üzerinden aktarılmaktadır. Akupunktur hatlarının cilde açılan vücut noktaları bulunmaktadır ve bu noktalar özel iğnelerle enerjileri dengelemek, hastalıkları tedavi etmekte destekleyici olarak kullanılmaktadır. Akupunktur, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1970’lerin sonunda onaylanmış ve 1979’da Pekin’de ilk akupunktur sempozyumu gerçekleştirilmiştir. Akupunktur tedavisi; eklem ağrıları, kas ve iskelet sistemlerindeki mekanik ağrılar, diş ağrıları, organik olmayan baş ve migren ağrıları, bel ağrıları, nöropatik ağrılar, gastrointestinal bozukluklar, reflü, kabızlık, bulantı ve kusmalar, dismenore, doğum ağrısı, infertilite, uyku bozuklukları, egzama, anksiyete, organik sebebi olmayan vertigo gibi durumlarda ve geriatrik hastalarda destekleyici olarak kullanılmaktadır (125, 126).

2.2.4.7.2. Apiterapi

Apiterapi, çeşitli hastalıkların tedavisi ve önlenmesi amacıyla her yaştaki bireye uygulanabilen, arı ve arı ürünlerinin kullanımı ile ilgilenen bir alternatif tıp dalıdır (127). Apiterapi tedavisinin ilk olarak eski Mısırlılar’ın artrit tedavisi olarak kullandığı bilinmektedir (128). Apiterapi tedavisi uygulamadan önce bireye arı ürünleri ve zehrine karşı alerjik tepkimenin bilinmesi için test yapılmaktadır.

Apiterapi kanser, alerjik rinit, eklem ve kas ağrıları, soğuk algınlığı, yaralar ve yanıklar, boğaz ağrıları, diş eti rahatsızlıkları, prostat, menopoz ve bağışıklık sistemi destekleyicisi olarak uygulanabilir (130).

2.2.4.7.3. Fitoterapi ve Aromaterapi

İlk insanlar yaşadıkları habitatlarında bitkilerin değişik tesirleri, fayda ve zararlarını tecrübe ve gözlemlerine dayanarak bulmuşlardır. Yiyecek şeklinde faydalandıkları bitkileri zehirli ve zehirsiz olarak tanımış, zehirli olan bitkileri oklarında kullanmışlardır. Hayvanların bitkilerle olan tutum ve tepkimelerini de keşfeden insanoğlu, zamanla bu tecrübelerini hastalıkların tedavisinde kullanmaya başlamışlardır.

Dünyanın en eski bitki kitabı M.Ö. 3200’lerde Çin İmparatorunca kaleme alınmış olan Penn Tsao’dur. Bu ilk farmakopede bulunan ginseng kökü günümüzde de oldukça bilinen bir bitkidir. Geleneksel bitkisel tıbbi ürünler, bitkisel ilaçlarla yapılan tedavi yöntemine “Fitoterapi” denir (131).

Sözlük anlamı koku tedavisi olan aromaterapi; aroma, koku, terapi, bakım kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Bitkilerden elde edilen esansiyel yağların vücut ve yüz masajı ile kullanıldığı bir uygulamadır. Mısır, Çin ve Hindistan gibi birçok eski kültürde binlerce yıldır güzel kokulu bitkiler şifa amacıyla kullanılmaktadır (131). Bitkilerin kök, gövde, çiçek, reçine veya kabuklarından özel metotlarla damıtılarak esanslar elde edilmiştir. İlk defa tarihte su buharı ile damıtmayı MS:1000 yılında İbn-i Sina gerçekleştirmiş, gülsuyu ve gülyağını tedavi amaçlı kullanmıştır. Aromatik yağların faydalı etkilerini elde edebilmek için birçok yol ve yöntem kullanılmaktadır: masaj, mekânı kokulandırma, koku-parfüm, kompres, buğu-içe çekme-inhalasyon, hamam ve sauna, güzellik ve cilt bakımı, suyun banyo ve tedavi amaçlı kullanıldığı tüm uygulamalar kullanım alanı bulmaktadır (132).

2.2.4.6.6.3. Hipnoz

Hipnoz, fiziki çevrenin farkındalığının tutulum sürecinde analitik zihni sürecin bilgilendirme uygulamasıdır (133).

Hipnoz, telkine eğilimli bir kişinin şuur farkındalık halinden bilinçaltındaki duygu, düşünce, hisler, davranış veya fiziki değişiklik kazanmak için planlanan, bu sonucu meydana çıkaran uygulama şeklidir (134). Analitik tüm bilgi hatları; algıda, bellekte, duygusal tepkimede ve fizyolojik açık şekilde kontrol dışı değişikliklere sebep olabilir. İnfertilite tedavi sürecinde, anksiyete, obezite, gebelik ve doğum süreçleri, sigara bırakma, alkol bağımlılık tedavisi, organik kökenli olmayan uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, depresyon, akut ve kronik ağrılar, alerjik astım ya da rinit, fonksiyonel bağırsak bozuklukları, kaşıntılar, bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi gibi zihin ve beden işlevleri, fonksiyonel bozukluklar ve psikosomatik bozukluklar için uygulanmaktadır (135, 136, 137).

2.2.4.7.4. Sülük Tedavisi (Hirudoterapi)

Hirudoterapi, tıbbi sülüklerin kullanıldığı bir tedavidir. Hirudo medicinali, yüzyıllardan beri hastaları tedavi etmek amacıyla kullanılmaktadır (138). Sülük

kullanımı tedavisi anlamına gelen hirudoterapi, 2500 yılında eski Mısır'da kan almak için kullanılan bir metottur. İbn-i Sîna'nın (M.S. 980-1037) El Kanun Fi't-Tıbb kitabında hirudoterapi şekillerini anlatan ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Sülükler kanı emerken yaraya "hirudin" adında bir saliva salgılamaktadır. Bu karışımın kanın pıhtılaşmasını engelleyen, kas ve ağrı kesici özelliğe sahip olduğu bilinmektedir.

Geçmişte savaş yaralarının iyileştirilmesinde de kullanıldığı bilinen sülüklerin günümüzde plastik cerrahi, apse, artrit, glukom, dejeneratif eklem hastalıkları (osteoartrit), tromboz ve bazı venöz bozuklukların tedavisine yardımcı olmak için kullanılmaktadır (124, 139)

2.2.4.7.5. Homeopati

Homeopati, kişiye has belirlenen, homeopatik ilaçların inceltirilerek kullanıldığı, sağlık durumunu iyileştirmeyi konu alan bütüncül tıp uygulaması prensibine dayanan bir uygulama yöntemidir. Sağlıklı bireyde hastalık semptomlarına sebep olan unsurun, aynı hastalık halinde tedavi için faydalı olduğu düşünülen bir tedavi şeklidir. "Model olan herşey modeliyle tedavi edilir" savı temelli olarak Samuel Hahnemann tarafından ortaya konmuş bir tedavidir (140). Homeopatik tedaviler bitkisel, hayvansal olabildiği gibi hastanın kendi hücreleri (kan, mikrop kültürü, doku gibi) ile seyreltilen ilaçlarla da yapılabilir. Fibromiyalji, artrit, uykusuzluk, hiperaktivite, reflü, diş ağrısı, egzama, soğuk algınlığı, grip, alerji, infertilite, astım, kanser gibi kronik veya akut hastalıkların büyük bir bölümünde kullanılabilir (124, 135).

2.2.4.7.6. Kiropratik ve Osteopati

Kiropratik; kas, omurga ve iskelet sisteminde meydana gelen biyomekanik deformasyonların sinir sisteminde sebep olduğu negatif oluşumların engellenmesi amacıyla yapılan destekleyici bir uygulama şeklidir (135). Genel amaç, omurgada bulunduğu ön görülen kaymaları yok etmektir. Normal mekanik hareketliliğini yitirmiş uygun hastalarda, elle uygulanan tekniklerle eklem hareketlerini düzeltmeyi amaçlar. Kiropratik 1895'te D.D. Palmer tarafından geliştirilmiştir. D.D. Palmer ilk kiropatik uygulamayı sağır bir kapıcı olan Harvey Lillard üzerinde uygulamış ve sonuçta kapıcının işitme kaybı sona ermiştir (141). Kas veya eklemlerdeki sinir sıkışmalarından kaynaklanan ağrı, birçok baş ağrıları, astım, hazımsızlık, artrit, stres ve bazı duygu

durum bozuklukları, bel ve byun ağrıları, doku zorlanmaları, geriatrik osteoartrit sorunlar, postürel skolyoz, kalça, diz, el ayak disfonksiyonları gibi durumlarda uygulanmaktadır. (124,135 142).

Osteopati, kas-iskelet sisteminin güçlendirilmesi amacıyla bütünsel vücut sağlığına odaklanan, invaziv olmayan bir tamamlayıcı tıp uygulamasıdır. Bütüncül ve el pratiği esaslı, tamamlayıcı metotlarla gerçekleştirilen özellikle omurga yönlendirme temelli bir uygulamadır (135). Osteopati genelde bel ağrısı, boyun ağrısı, omuz ağrısı, artrit, kalça, nevralji, eklem sertliği, ayakta ameliyat sonrası rehabilitasyon, postürel bozukluklar, kaza sonrası ağrılar, depresyon, çocuk psikomotor fonksiyon kusurları, uyku bozuklukları, Alzheimer ve Multipl Skleroz gibi nörolojik hastalıkların destekleyici amaçlı tedavilerinde, spor yaralanmaları tedavilerinde kullanılmaktadır (143).

2.2.4.7.7. Kupa Uygulaması (Hacamat)

5000 yıldan fazla bir süredir bilinen kupa tedavisi; vücudun belirlenmiş bölgelerine çeşitli büyüklüklerde kupalar yerleştirilerek ısı veya vakum ile basınç uygulanarak kan dolaşımını artıran bir alternatif tıp uygulamasıdır (144).

Bu tedavi ile ilgili ilk yazıt 3300'lü yıllar eski Makedonya'sına aittir. Antik Mısır'da M.Ö. 1500 yıllarında da uygulandığı birçok lahitten çıkan hiyerogliflerde görülmektedir (145). Kupa terapisi; kuru kupa ve yaş kupa uygulaması olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Kuru kupa uygulamasında cilde tutturulan kupa içerisindeki havanın boşaltılıp cildin kabarması şeklinde yapılmaktadır. Yaş kupa (Hacamat) uygulaması vakumla beraber cilt üzerinde kesikler yaratarak vücudun belli noktalarında kanın alınmasını ifade etmektedir (146, 147). Kupa tedavisi, romatizmal kronik ağrı, eklem hareket kısıtlılığı, sabah tutukluğu, yorgunluk gibi durumlarda, fibromiyalji, diz ağrısı, organik olmayan uyku bozukluklarında uygulanmaktadır (135).

2.2.4.7.8. Larva (Magot) Uygulaması

Magot uygulaması yüzyıllardır askeri cerrahlar tarafından yaralı askerler üzerinde uygulandığı not edilmiş olan günümüzde steril larvaların kronikleşmiş yaralarda kullanılarak tedavi süreci zor yaralarda iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla yapılan alternatif bir tıbbi uygulamadır (148). Venöz staz ülserleri, yatak yaraları, diyabetik ayak ülseri gibi durumlarda uygulanır (149).

2.2.4.7.9. Mezoterapi

Mezoterapi, bitkisel veya farmakolojik ilaçlarla düşük dozlarda, belli bölgelere özel iğne ve tekniklerle cilt içi enjekte edilerek uygulanan bir tedavi yöntemidir (150). Mezoterapi, 1958 yılında Fransız Dr. Michel Pistor tarafından romatoloji, spor, travmatoloji, bulaşıcı hastalıklar, damar hastalıkları ve esas olarak ağrı giderici bir teknik olarak tedavi etmek için icat edildi. Günümüzde eklemde oluşan ağrı, sertlik, şişlikler ve hareket kısıtlılığı, akut ve kronik yumuşak veya bağ dokusu deformasyonlarındaki ağrı, kızarıklık ve hareket kısıtlılığı, selülit, migren, immün sistemin güçlendirilmesi, diş, ödem, spor yaralanmalarında uygulanmaktadır (151).

2.2.4.7.10. Proloterapi

Proloterapi, yaklaşık 100 yıldır kullanılan, kronik kas ve iskelet ağrısı tedavisinde modern uygulama ve enjeksiyon protokolleri George Hackett tarafından resmileştirilmiş olan, enjeksiyon temelli, tamamlayıcı ve alternatif bir tıptır (152).

Eklem bağ dokusu içine solüsyonlar enjekte edilmek suretiyle genellikle aşınmış, zedelenmiş, güçleri azalmış tendon ile eklemlere özel iğnelerle ve özel tekniklerle uygulanmaktadır. Tendon yaralanmaları, omurga, göğüs kafesi ve kaburgalarda geçmeyen kas ve kaynaklı ağrılar, tekrarlayan baş, boyun, sırt ve bel ağrıları, topuk dikenini, bağ ve kas yaralanmalarına bağlı bölgesel yırtılmalar, yumuşak doku yaralanmalarında uygulanmaktadır (135).

2.2.4.7.11. Ozon Uygulaması

Ozon-oksijen karışımının lokal veya sistemik olarak kullanıldığı uygulama yöntemidir. Ozon terapi, belirli bir miktarda ozon/oksijen karışımının vücut boşluklarına ya da dolaşım sistemine uygulanan bir tedavi şeklidir. Ağrı, immün sistemini güçlendirme, diyabetik yaralar, fibromiyalji, diş etleri hastalıklarında, sporcular için maç öncesi ve sonrası performans artırma amacıyla kullanılmaktadır (153, 135).

2.2.4.7.12. Refleksoloji

Vücudun tüm kısımlarında özellikle el, ayak tabanı ve kulaklarda herhangi bir malzeme, cihaz, krem, kullanmaksızın sadece basınç uygulanarak yapılan bir tedavi şeklidir. 5.000 yıllık geçmişi olduğu tahmin edilen refleksolojinin ilk uygulama yeri Çin

ve Mısır olarak bilinmektedir (154). Refleksoloji, stres, anksiyete, sindirim sistemi bozuklukları, migren, konuşma bozukluğu, otizm, kas sistemi ağrıları tedavisinde destekleyici olarak uygulanmaktadır (155).

2.2.4.7.13. Müzikterapi

Müzik tedavisi, bir müzik terapistinin müziği ve tekniklerini kullandığı, hastaların fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal, estetik ve ruhsal sağlıklarını korumak ve iyileştirmek amaçlı bir alternatif tıp uygulamasıdır. Etkileyici bir terapi olarak kabul edilir. Hastaların bilişsel işlevi, motor becerileri, duygusal ve duygusal gelişimi, davranış ve sosyal becerileri ve yaşam kalitesinin müzik terapisi ile iyileştirildiği klinik olarak kanıtlanmıştır. Doğaçlama, şarkı söyleme, şarkı yazma, müzik dinleme ve müzik tartışma gibi müzik deneyimlerinin tedavi amaç ve hedeflerine ulaştığına inanılmaktadır (156). Anksiyete, stres, sosyal fobiler, otizm, ağrılar, zekâ geriliği, felçli hastaların rehabilitasyonunda, ameliyatla ilişkili ağrıyı azaltma, prematüre bebeklerin gelişimi gibi hastalıkların tedavisinde uygulanmaktadır (157).

2.2.4.7.14. Renk Terapisi (Kromoterapi)

Kromoterapi, hastalıkları iyileştirmek için elektromanyetik radyasyonun görünür spektrumunu (renklerini) kullanan bir tedavi yöntemidir. Yıllar boyunca çeşitli hastalıkları tedavi etmek için başarıyla kullanılan asırlık bir kavramdır (158). Rengin etkisi, kişinin ruh halini iyileştirir. Renk terapisi, bireyin gevşeme, kaygıdan arınmasına yardımcı olmaktadır (159).

2.2.4.7.15. Yoga

Hindistan'da 5000 yıl önce ortaya çıkmış, sanskritçe "Tanrı ile Birlikte" manasına gelen yoga; fiziksel hareketleri düzgün duruş şeklinde, nefes egzersizleri ve meditasyon uygulamaları ifade eden bir alternatif tıp şeklidir. Yoganın temeli, iç dünyayı keşfetmeye yöneliktir. Zihin, ruh ve bedensel iyileşme aşamasında kanser, psikolojik bozukluklar, postürel iyileştirme, panik atak, stres ve anksiyete, hiperaktivite, dikkat dağınıklığı gibi sorunlarda destekleyici olarak uygulanmaktadır (135).

2.2.4.7.16. Gümüş Tedavisi

Gümüş; aksesuar, silah, ev gereçleri yapımında M.Ö. 4.yüzyıldan itibaren bilinen bir metal türü olmasının yanında tıp alanında kullanımının ilk olarak Mısırlılar tarafından olduğu tahmin edilmektedir. Bu metalin tıbbi amaçlı olarak Yunanlılar, Romalılar, Persler, Hintliler ve Çinliler tarafından da kullanıldığı görülmüştür. Orta çağlarda antik simyacılar tarafından özellikle kullanılmış olan gümüş, 14. Yüzyılda Konrad von Megenberg'in 'Doğa Kitabı' isimli eserinde detaylı şekilde bahsedilmiş, özellikle metabolizmanın güçlendirilmesi, kaşıntı, yara ve hemoroid şikâyeti olanlarda olumlu etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Homeopati tedavi şekillerinin babası kabul edilen Samuel Hahnemann tarafından da teyit edilmiştir. Kolloidal gümüş, 1940'lı yıllara kadar tüm dünyada antibiyotik olarak kullanılmış ve 1990 yılından bu yana kistik fibroz, sindirim hastalıkları, göğüs kanseri olmak üzere farklı hastalıklar üzerinde alternatif tıp tedavisi olarak çalışmalara devam edilmektedir (140, 160, 161).

2.2.5. Dünyada Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi dünyada ve ülkemizde yıllık olarak ortalama %20'den fazla artışla gelişen bir alternatif turizm çeşididir.

Termal turizm ile ilgili olarak 263 adet kaplıca tesisi ile Almanya önemli bir konumda bulunurken Fransa'da 104, İspanya'da 128 tane, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde 60 termal bulunmaktadır. Rusya'da yüksek miktarda kür merkezi olduğu ve sene boyunca yaklaşık 8 milyon sağlık turistinin hizmet aldığı bilinmektedir. Japonya'da, 55.000 kişinin yararlanacağı termal kür merkezlerinin bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Arkansas eyaleti ve Hawaii turizmi bütün bir yıla yaymak için şifalı sularından faydalanılan yeni kür merkezleri yaratarak termal turizm alanında hız kazandırmaya çalışmaktadır. Dünyada hızlı bir artış ile gelişen ve büyüyen sağlık turizminin 2016 itibarıyla 62 milyar (USD)'dir (159). Dünya genelinde sağlık turizmi açısından öne çıkan ülkelerin başında Hindistan, Tayland, Singapur, ABD, Malezya, Almanya, Meksika, Güney Afrika, Brezilya ve Kosta Rika gelmektedir. Medikal turizmde; ABD, Panama, Brezilya, Malezya, Kostarika, Hindistan, termal turizmde Almanya, Hindistan, Türkiye, Malezya, Spa ve wellness turizminde ise Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Bali, Maldivler öne çıkan ülkeler arasında bulunmaktadır. Tablo 2.5'te literatür ve internet aramalarında medikal turizm destinasyonu olarak öne çıkan ülkeler görülmektedir (162).

Tablo 2.5 İnternet aramalarında ve literatürde medikal turizm destinasyonu olarak en çok araştırma yapılan ülkeler (162)

Asya - Orta Doğu	Amerika Kıtası	Avrupa	Afrika	Diğer
Çin	Arjantin	Belçika	Kuzey Afrika	Avustralya
Hindistan	Barbados	Çek Cumhuriyeti	Tunus	
İsrail	Brezilya	Almanya		
Ürdün	Kanada	Macaristan		
Malezya	Kolombiya	İtalya		
Singapur	Kostanka	Litvanya		
K.Kore	Küba	Letonya		
Filipinler	Ekvator	Polonya		
Tayvan	Jameika	Portekiz		
Türkiye	Meksika	Romanya		
Birleşik Arap Emirlikleri	ABD	Rusya		

Türkiye, coğrafi ve siyasi konumu açısından Avrupa, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya'ya uzanan kilit nokta konumundadır. Yaklaşık 1,5 milyar nüfus ile 50 ülke ortalama 4 saatlik bir uçuş mesafesi ile ülkemize ulaşılabilir uzaklıkta bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen sağlık turistleri farklı tedaviler için ülkemize seyahat etmektedir. Bu tedavi hizmetleri içerisinde saç ekimi, diş cerrahisi, organ nakilleri, göz tedavileri, kalp ve damar cerrahisi, tüp bebek, organ nakli, onkoloji tedavileri, estetik operasyonlar gibi pek çok cerrahi veya klinik alan bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen turistler ortalama olarak bir haftada 700 USD civarında harcama yapmaktadır. Tedavi amacıyla gelen yabancı medikal sağlık turisti ortalama 10 gün konaklama yaparak 10.000 USD, rehabilitasyon amacıyla ortalama 1 ay civarında konaklayan yabancı sağlık turisti yaklaşık 7.000 USD sadece sağlık hizmeti tesisine ödemektedir. Türkiye'de sağlık turizmi kapsamında devlet teşviklerinin artırılması ile yeni yatırımların artması ve gelişmiş tıp teknolojilerinin kullanımının sonucu olarak özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir'de ulusal sağlık hizmetleri kalitesinin ciddi oranda atılım göstermesi, ülkemizin Avrupa, Orta Doğu ve Rusya'nın medikal turizm alanında tercih edilmesini sağlamaktadır (163).

Türkiye'ye hasta gönderen ülkeler beş grupta incelendiğinde; çeşitli sebepler ile bünyesinde çok fazla Türk nüfusu barındıran ülkeler (Almanya, Hollanda, Fransa gibi), altyapı ve hekim yetersizliği nedeniyle hizmet sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkeler (Balkan Ülkeleri, Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri gibi), sağlık hizmetlerinin pahalı

olduğu ve sigortaların kapsamadığı hizmetleri talep eden hastaların bulunduğu ülkeler (Amerika, İngiltere, Almanya gibi), arz ve talep dengesindeki yetersizlik nedeniyle uzun bekleme sırası olan ülkeler (İngiltere, Hollanda ve Kanada gibi), ikili anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'ye belirli sayıda ücretsiz hasta gönderen ülkeler (Afganistan, Yemen Sudan gibi) olarak gruplandırılmıştır (164). Dünya'da bulunan termal turizm değerlendirildiğinde Türkiye jeotermal kaynaklar açısından 7. sırada yer almaktadır. Ülkemizde 46 ilde 196 kaplıca tesisi bulunmaktadır. Yıllık 10 milyon yerli ve 300.000'den fazla yabancı turist hastalık tedavisi, dinlenme ve rehabilitasyon için bu kaplıcalarda bulunmaktadır. Termal kaynaklarının sadece %6'sını kullanabiliyor olması, Türkiye'nin bu turizm alanında hak ettiği yerde bulunmadığını göstermektedir. Türkiye'de sağlık turizmi açısından öne çıkan bölge ve şehirlerimizin başında İstanbul, Ankara, İzmir, Alanya, Adana, Denizli gelmektedir. Medikal turizm alanında İstanbul, Alanya, Ankara, Adana, Erzurum; termal turizm alanında İzmir, Afyon, Denizli, Balıkesir, Ankara, Spa ve wellness turizminde ise Alanya, Afyon, Muğla, Aydın, Denizli önemli illerimiz arasında yer almaktadır (164,165).

2.2.6. Türkiye'de Sağlık Turizmi

2.2.6.1. Türkiye Sağlık Turizmi'nin Swot Analizi

Türkiye'nin sağlık turizmi açısından güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditlerini belirlemek üzere SWOT analizi yapıldığında güçlü yönleri Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan coğrafik konum, Avrupa ve Ortadoğu pazarları için kolay ulaşılabilir mesafede olma, iklimin elverişliliği, tarihi ve kültürel zenginlikler, sağlık konusunda hastane altyapısı, teknolojik altyapı, yeterli seviyede kaliteli uzman sağlık personeli bulunması, sağlık ve turizm hizmetlerinin maliyetinin hasta için ucuz olması şeklinde görölmektedir. Zayıf yönleri, pazarlama ve tanıtım yetersizliği, sektörler ve bakanlıklar arasında yetersiz koordinasyon, yurtdışı sigorta şirketleri ile olan organizasyon eksikliği, akredite hastane sayısının azlığı, sağlık personeli ve yöneticilerinin Avrupa hasta hakları ve sağlık mevzuatları konusundaki bilgi yetersizlikleri olarak sıralanmaktadır. Türkiye'nin sağlık turizmindeki fırsatları, komşu Avrupa ülkelerinin artan yaşlı nüfusu ve buna bağlı kronik rahatsızlıklardaki artış, hastanın bulunduğu ülkede tedavisi için uzun bekleme süresi, ülkesindeki uzman personel sayısının yetersizliği ve kısa çalışma süreleri, sağlık hizmetlerinin yüksek maliyetleri, sağlık hizmetlerinin yeterli memnuniyeti sağlayamaması, Ortadoğu pazarının zengin

hastalarının 11 Eylül saldırılarından sonra alınan tedbirler sebebiyle diğer ülkelerde tedavi olması şeklinde değerlendirilmektedir. Ülkemizin sağlık turizmi konusunda karşılaştığı tehditler, rekabet ettiği diğer ülkelere göre tanıtım ve pazarlama konusunda zayıf olması, yanlış tıbbi tedaviler konusunda hassasiyet gösterilmemesi, yanlış fiyatlandırma politikaları ve fiyat istikrarı denetimi konusunda zayıflıklar, politik krizler, siyasal gerginlikler, terör, Ortadoğu’da çıkabilecek savaş tehlikesi, negatif lobi faaliyetleri, doğal afetler, salgın hastalıklar şeklindedir (163, 166).

2.3. Alanya ilçesi

Alanya, Antalya il sınırları içerisinde bulunan, Akdeniz’de yaklaşık 70 km. sahil uzunluğuna sahip, resort turizm faaliyetlerinin ilk bölgelerinden olan bir ilçedir. Doğal güzellikleri, coğrafi özellikleri, iklimi ve tarihi zenginlikleri Alanya’nın hem tarım hem sanayi hem turizm sektörlerinde gelişmesi için çok uygun koşullar sağlamaktadır. Alanya, yaz aylarının sıcak ve nemli, kış aylarının ılık ve yağışlı geçtiği standart Akdeniz iklimi bölgelerinden biridir. Deniz suyu ve hava sıcaklığı, güneşlenme zaman dilimleri turizm faaliyetlerinin potansiyel gelişimi açısından en önemli unsurlardır. Kış mevsimleri özellikle kuzey ülke vatandaşlarına göre yaz mevsimi gibi hissedilmektedir. Doğal, tarihi turistik çekicilikleri, iklimi, ulaşılabilirliğindeki kolaylıklar, mavi bayraklı kıyıları Alanya’yı turizm bölgesi olarak ön plana çıkarmıştır (167).

Tablo 2.6 Alanya’ya gelen yabancı ziyaretçilerin Türkiye ve Antalya içindeki payı (167)

Yıllar	Gelen Yabancı Turist Sayısı			Alanya'nın Antalya İçinde Payı (%)	Türkiye'de	
	Türkiye	Antalya	Alanya		Alanya'nın Payı (%)	Antalya'nın Payı (%)
2014	30.345.403	14.409.756	3.901.699	27,08	12,86	47,49
2015	27.614.421	12.500.005	3.046.338	24,37	11,03	45,27
2016	18.047.874	7.014.514	1.423.349	20,29	7,89	38,87
2017	22.927.768	10.814.879	2.434.200	22,51	10,62	47,17
2018	31.135.545	15.072.144	4.642.849	30,80	14,91	48,41
2019	38.853.764	18.870.842	5.825.161	30,87	14,99	48,57

Tablo 2.6’da Alanya’ya gelen yabancı ziyaretçilerin Türkiye ve Antalya turizmi içerisinde yer alan payı gösterilmektedir. Alanya, 2014 – 2019 yılları arasında Antalya’ya gelen ziyaretçilerin ortalama %20,29 ile %30,87 arasında paya sahiptir.

Türkiye'nin toplam ziyaretçisine göre oranı değerlendirildiğinde Alanya'nın belirtilen yıllar içerisinde % 7,89 ile % 14,99 civarında paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2.7 Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerin turizm gelirlerinin yıllara göre dağılımı (167)

Yıllar	Toplam				Yabancı		Vatandaş	
	Gelen Ziyaretçi Sayısı	Çıkan Ziyaretçi Sayısı	Turizm Geliri (1000 Usd)	Ort. Harcama (Usd)	Turizm Geliri	Ort. Harcama (Usd)	Turizm Geliri (1000 Usd)	Ort. Harcama (Usd)
2014	41.627.246	41.415.070	34.305.903	828	27.778.026	775	6.289.260	1 130
2015	41.114.069	41.617.530	31.464.777	756	25.438.923	715	5.843.074	970
2016	30.906.680	31.365.330	22.107.440	705	15.991.381	633	5.964.853	978
2017	37.969.824	38.620.346	26.283.656	681	20.222.971	630	5.908.752	903
2018	46.112.592	45.628.673	29.512.926	647	24.028.311	617	5.345.472	801
2019	51.747.198	51.860.042	34.520.332	666	28.704.946	642	5.688.271	796

Tablo 2.7'de Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi ve yurtdışında oturumu bulunan vatandaş ziyaretçilerin turizm gelirlerinin 2014 ve 2019 yılları arasında yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Ortalama harcama ve yabancı turist sayıları değerlendirildiğinde Alanya'nın Türkiye turizm ekonomisine katkısının 2019 yılı için yaklaşık 4 milyar USD olarak göz ardı edilmeyecek oranda olduğu bilinmektedir.

Alanya'nın yarımada kısmının deniz ile birleştiği tarafında 3 adet mağara bulunmaktadır. Bunlar doğal güzelliklere sahip Aşıklar Mağarası, Korsanlar Mağarası ve Fosforlu Mağaralarıdır. Ünlü Kleopatra Plajı tarafında 1948 yılında dinamitle taş çıkartırken bulunan ve astım hastalığı için tedavi edici olduğu bilinen Damlatış Mağarası yer almaktadır. Mağaranın tedavi edici özelliği onaylandıktan sağlık turizmi sebebiyle de kullanılmaktadır. Kestel mahallesinde bulunan Dim Mağarası, doğal güzellik olarak bölgeye kazandırılmış diğer bir turistik cazibe merkezidir. Alanya Kalesi bölgesinde bulunan Kızıl Kule, su sarnıçları ve Bizans Kilisesi gibi tarihi yapıları, Leartes, Syedra, Iotape antik kentleri, Selçuklu dönemine ait Alara Han ve Şarapsa kervansarayını turistik faaliyetlerin gerçekleştirildiği önemli mekanlardır. Alanya bölgesinde Urartu, Frig, Lidya, Helenistik, Roma, Bizans dönemlerine birçok izlere rastlamak mümkündür ve kalıntılar kent müzesinde sergilenmektedir.

Akarsu ve kanyonların da yer aldığı Alanya’da turizm açısından çok çeşitli ürün olanakları bulunmaktadır. Böylece turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılıp gelir getireceği yeni turistik cazibe alanlarının artırılması, bölge ve ülke ekonomisine katkısı sağlanabilecektir (167). Alanya; ulaşım ağı açısından avantajlı bir turistik merkezdir. Bölgeye gelen yerli ve yabancı turistler denizyolu, havayolu ve karayolu ulaşımını rahatlıkla sağlayabilmektedir. Alanya kitlesel turizm şeklinde, her şey dahil turları ile tercih edilen bir turistik merkez konumundadır. Orta gelir düzeyi grubundaki turist kitlesi tarafından tercih edilmektedir (168).

2.3.1 Sağlık turizmi açısından Alanya

Alanya ilçesi sağlık turizmi açısından ulaşılabilirliği, marka değeri, bilinirliği, doğal ve kültürel güzellikleri, iklimi, coğrafik yapısı olarak ülkemizdeki en uygun bölgelerden biridir. Turistik hareketi sağlayacak tüm öğeleri bünyesinde bulunduran Alanya gezip görmek, farklı yerlere seyahat etmek, deniz, kum, güneş görmek açısından psikolojik rehabilitasyon sağlayan Akdeniz ikliminin özelliklerini tam anlamıyla taşımaktadır. Ayrıca astım hastalığına şifa olduğu bilinen Damлатаş Mağarası, özellikle 12 ay sıcaklık ortalamalarının ılıman seviyelerde seyretmesi geriatric hastaların talep ettiği en büyük sebeplerdir. Uzman hekim ve sağlık çalışanlarının bulunduğu Alanya Araştırma Hastanesi bölge hastanesi olarak hizmet vermektedir. Ayrıca kentte bulunan özel hastane ve sağlık kurumları medikal tedavilerde ılıman iklim ile birlikte hem tatil hem tedavi imkanlarını sağlık turistlerine en kapsamlı biçimde sunabilecek kapasitededir. Toros dağlarında yetişen endemik alternatif tıp bitki örtüleri, fauna yapısı diğer bir sağlık turizm hareketi sağlayabilecek öğelerdir. Deniz kenarında yer alması sebebiyle özellikle thalassoterapi altyapısı yapılacak tesislerde konaklayabilecek turistleri ağırlayabilecek özelliktedir. Yine doğal yaylalar ve akarsuları ile sağlığını korumak amacı ile seyahat eden sağlık turistlerine hizmet verebilecek özellikte olan Alanya’da aynı zamanda Gazipaşa ilçesinde gümüş suyu ile tedavi uygulama merkezinin bulunması ve yeni keşfedilen Ilica Kaplıcası ile termal turizm alanında da adından söz ettirebileceği değerlendirilmektedir. Tablo 2.8’de Alanya ile ilgili genel bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 2.8 Alanya ilçesi genel bilgiler (165)

Tarihi ve Coğrafi Yapısı	Saat	Gmt +02:00
	Yüzölçümü	1.879 Km ²
	Orman Arazisi Alanı	108.086,1 Hektar
	Tarım Arazisi	24.117 Hektar
	Akdeniz'e Kıyısı	70 Kilometre
	Mahalle Sayısı	102
	Kent Nüfusu	327,503
	Alanya'da 2019 yılında ikamet izni alan yabancı sayısı	27,819
	2019 yılında Alanya'da Gayrimenkul Edinen Yabancı Sayısı	6,59
	2019 yılında Alanya'da Gayrimenkul Edinen Yabancı Ülke Sayısı	80
	Bugüne kadar Alanya'da Gayrimenkul Edinen Yabancı Sayısı	45,756
	Kültür Durumu	Müze Sayısı
Sağlık Durumu	Hastane Sayısı	4
	Hastane Yatağı Sayısı	700
	Yatak Başına Düşen Kişi Sayısı	446,2
	Hastanelerdeki Hekim Sayısı	497
	Hekime Düşen Kişi Sayısı	628,4
	Diyaliz Merkezi	3
	Aile Sağlığı Merkezi Sayısı	25
	Aile Sağlığı Merkezi Doktor Sayısı	103
	Halk Sağlığı Laboratuvarı	1
	Eczane Sayısı	151
	112 İstasyonu	7
	Dispanser Sayısı	1
	Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi	1
	Diş Hekimi	151
	Hemşire	525
	Ebe	133
	Ambulans	Kamu: 10 Özel: 14
	Toplam Sağlık Personeli Sayısı	1,968
Turizm Durumu	Turistik Konaklama Tesisi Sayısı	631
	Turistik Yatak Sayısı	180,202
	Turistik Oda Sayısı	82,35
	Yerli Ziyaretçi (Turist) Sayısı	868,485
	Yerli Ziyaretçilerden Elde Edilen Gelir (Dolar)	691.314.060
	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	5.825.161
	Yabancı Ziyaretçilerden Elde Edilen Gelir (Dolar)	3.739.753.360
	Toplam Ziyaretçi Sayısı	6.693.646
	Toplam Turizm Geliri (Dolar)	4.457.968.236
Yıllık Üretim Durumları	Yıllık Meyve Üretimi	125.136 Ton
	Yıllık Sebze Üretimi	258.493 Ton
	Yıllık Su Ürünleri Üretimi	377.500 Kg
	Yıllık Su Ürünleri Geliri	10.612.541.-TL

2.3.1.1. Damlataş Mağarası

Doğal jeolojik yapılar olan mağaraların toz, polen, kimyasal kirlilik içermeyen mikro ikliminin tedavi edici etkisi olduğu bilinmektedir. Mağaraların atmosferinden faydalanılarak yapılan tedavi “speleoterapi” olarak adlandırılmaktadır (169). Speleoterapi, Yunanca mağara anlamına gelen "speleon" kelimesinden gelmekte olup kronik hava yolu hastalıklarını tedavi etmek için madenlerin ve mağaraların spesifik mikro iklimini kullanan özel bir tür inhalasyon terapisi. Speleoiklim olarak da adlandırılan bu spesifik mikro iklim, temel olarak sabit sıcaklık, yavaş hava akımı, hava kirliliğine sebep olan kirlenmeler ve alerjenlerin yokluğu, yüksek nem gibi özel fizikokimyasal özellikler, daha yüksek CO2 seviyeleri, düşük doz radyasyon ve dış uyaranların yoksunluğu ile ifade edilmektedir (170). Horvath'ın 1986 yılında yapmış olduğu tanımında mağara ikliminin kullanımı olan speleoterapi, kronik obstrüktif hava yolu hastalıklarının tedavisinde kabul gören ancak yaygın olarak bilinmeyen bir terapötik önlem olarak ifade edilmiştir. Bazı mağaraların mikro ikliminin bu bozuklukları olumlu yönde etkileyebileceği tespit edilmiştir, ancak mağara karmaşık solunum rehabilitasyonu için en uygun ortam olarak düşünülmelidir (171).

Mağaradaki hava koşullarının bronş genişletici özellikler kazandırdığı bilinmektedir. Bu nedenle astım ve tuz mağaralarının solunum yolları hastalıklarının tedavisinde olumlu etki yarattığı kabul edilmektedir (172). Mağara tedavisinde insanlar kısa süreler için özel olarak belirlenmiş mağaralarda veya madenlerde geçirirler, bazen belirli fiziksel egzersizler veya nefes alma egzersizleri yaparlar (173). Türkiye’de mağara tedavisi açısından bilimsel olarak ilk incelenen mağara Alanya’daki Damlataş mağarasıdır ve bronşiyal astıma faydalı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de görsel olarak aydınlatılarak ilk kez turizme açılan Damlataş, Türkiye’nin en fazla gezilen mağarasıdır (174). Alanya içinde ve deniz kıyısında bulunmaktadır. Merkeze 3 km. uzaklıktadır. Toplam Uzunluğu 30 m. olan mağara; kuru ve yatay mağara tipindedir. 200 m’lik bir alanı kaplamaktadır. Çok sayıda sarkıt ve dicitin eşsiz bir görüntü verdiği mağara, 15 m. yüksekliktedir. Karbondioksit gazı, yüksek ölçüde nem, düşük ısı ve radyoaktif havasıyla astım hastaları için son derece yararlıdır. Bu nedenle astım hastaları mağaranın en yoğun ziyaretçi gruplarını oluştururlar. Mağaradaki sarkıt ve dicitlerin M.Ö. 20.000-15.000 yılları arasında meydana geldiği sanılmaktadır (175). Alanya’ya ilk yabancı turistlerin 1926 yılında geldiği ifade edilse de Alanya’da turizmin ilk başlangıç zamanı olarak 1948-1955 yılları kabul görmektedir. 1950’li yıllarda

Damlataş Mağarası'nın şifalı havası nedeniyle sağlık amaçlı iç turizm hareketlerinin ortaya çıkması ve yine bu yıllarda Almanların yöreye gelmeye başlamasıyla Alanya turizmle tanışmıştır (176).

2.3.1.2. Ilıca Kaplıcası

Bol kükürt içeren, çürük yumurta kokusunda olan Ilıca Kaplıcası aynı isimle anılan Gazipaşa ilçesi Ilıca Köyü'ndedir ve "siyah su" olarak da bilinmektedir. Alanya'ya yaklaşık 30 kilometre uzaklıkta Toros Dağları'nın eteklerinde yer almaktadır. Roma İmparatorluğu döneminden kalan kaplıcanın dört bin yıllık olduğu bilinmektedir. Ilıca kaplıcası, Sinat Deresi boyunca uzanan yol yönlü, atımlı bir fay ve bu faya bağlı gelişmiş bir kırık sisteminin kesişme yerinden çıkmaktadır (177). Şekil 2.6.'da araştırmacı tarafından keşif gezisi sırasında çekilmiş Ilıca Kaplıcası'na ait fotoğraf görülmektedir.

Şekil 2.6 Ilıca kaplıcası, Gazipaşa (Fotoğraf, yazar tarafından 22.08.2020 tarihinde çekilmiştir.)

Çevresinde herhangi bir turistik hizmet veya tesisin bulunmadığı kaplıcaya bölge halkının yanısıra Konya, Anamur, Alanya ve Manavgat başta olmak üzere Türkiye'nin her yerinden ziyaretçiler gelmektedir. Kaplıcaya ulaşmak için aracın bırakıldığı yerden 150 metrelik mesafeyi yürümek gerekmektedir. Bu bölgede çadır kurup kamp yaparak şifa arayanlar romatizma, kadın hastalıkları, mide, ülser, siyatik ve lumbago (ani bel ağrısı) tedavilerinde kullanılan sarı kaplıca suyu için doğal taş havuzlara girilebilmektedir. Ilıca kaplıcasında çamurlar vücuda sürülüp kaplıca suyunun yanındaki içme suyu kaynağından içilebilmektedir. Ilıca kaplıcasının kaynak suyu, 24,5 derece

sıcaklıkta, tuzlu ve çürük yumurta kokuludur. Kaynaktan bol gaz (H₂S, CO₂) çıkışı gözlenmektedir. Toplam mineralizasyonu 1000 mg/l'ten fazla olduğu için sodyumlu, klorürlü sıcak su sınıfına girmektedir. Çevrede ısıtıcı özellikle genç volkanizmanın bulunmaması, suyun jeotermik gradyanla ısındığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kayaların kırık ve çatlaklarından yeraltına süzülen yağış suları, geçtikleri kayaların kimyasal özelliklerine bağlı olarak iyon alışverişinde bulunarak, mineralce zenginleşirler (177).

2.3.1.3. Thalossoterapi

Alanya bölgesinde iklim şartları, deniz suyu sıcaklıkları deniz ve iklim kürleri ve deniz kaplıca tedavisi bakımından elverişlidir. Deniz suyu terapileri, özel ilgi turizmi içinde yer almasından dolayı gelir seviyesi yüksek turistler tarafından talep edilmektedir. Thalassoterapi dolayısıyla gelen turistlerin amaçları sağlık ve güzellik üzerinedir. Alanya için önemli olan turizm faaliyetlerinin kış aylarında da sürdürülebilir olmasıdır. Spa/hotel, spa/resort gibi konseptlerde hizmet veren oteller, spa ve wellness bölümlerinde uzman personele sahiptir. Ancak thalossoterapi ve diğer deniz suyu terapilerinde yer alan herhangi bir tesis bulunmamaktadır (178).

2.3.1.4. Medikal turizm

Deniz, kum, güneş turist profili ile ön planda olan Alanya bölgesinde kamu hastanesi olarak 2017 yılında açılmış 420 yatak kapasitesiyle Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim ve Araştırma hastanesi, Antalya Alanya Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi ve Alanya 1 No.lu (Mahmutlar) Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu hizmet vermektedir. Özel hastane olarak Başkent Hastanesi, Yaşam Hastanesi ve Anadolu Hastanesi bulunmaktadır. Medikal operasyonların yürütülebildiği hastanelerde her türlü medikal operasyonlar, yeterli sayıdaki uzman sağlık personelleri ile hizmet sunmaktadır (165).

3. YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, Alanya’da ekolojik çevrenin medikal ve rehabilitasyon turizminin sürdürülebilirliği üzerine etkisinin ortaya konulmasıdır. Alanya’ya farklı ülkelerden tatile gelen turistlerin Alanya’da sağlık turizmine yönelik algı ve tercihlerinin cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, milliyet ve gelir demografik değişkenlerine göre analizi hedeflenmiştir. Bu bağlamda tetkik edilen literatür taraması sonucunda, hedef kitlenin konu hakkındaki tercih seviyelerini belirleyecek başlıca aktörlerin “cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, milliyet, gelirlerine göre medikal ve rehabilitasyon turizmi için Alanya’yı tercih edip etmeyecekleri” belirlenmeye çalışılmıştır.

Dünya’da ulaşım ve destinasyon erişebilirliklerinin kolaylaşması, teknolojik gelişmeler, hızla değişen trendler, turistlerin talepleri turizm faaliyetlerinde de alternatif turizm tiplerine ilişkin ilgileri de artırmıştır. Alternatif turizm tiplerinden biri olan sağlık turizmi, hem tedavi hem de sağlığın korunması bakımından bireylerin gelecekte daha da önem kazanacağını göstermiştir. 2020 yılı itibariyle yaşanan küresel korona virüs salgını da sağlık turizmi alanında gelecek dönemlerde çok büyük gelişmelerin yaşanacağına işaret etmektedir. Bu gelişmeler bağlamında bireylerin niş, bireysel, doğa ile bütünleşecekleri, aynı zamanda sağlıkları ile ilgili hizmet alabilecekleri ürünler ve destinasyonlar ön plana çıkacaktır.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken özellikle sektörel anlamda turistik yatırımcıların ve işletmelerin sağlık turizminin hızla geliştirilmesi konusunda yavaş, eksik ve koordinasyonsuz hareket ettikleri gözlenmektedir. Ülkemizde sağlık turizmi alanında yapılması gereken altyapı, hukuki düzenlemeler, uluslararası tanıtım ve yatırım eksiklikleri değerlendirildiğinde, bu araştırma çalışması sektörel literatüre katkı sağlayacağı gibi destinasyon ve bölgelerin ekolojik dengelerinin sürdürülebilirliğinin medikal ve rehabilitasyon turistleri açısından önemini de ortaya koyacaktır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda Alanya bölgesi ekolojik yapısının korunmasının medikal ve rehabilitasyon turizminin oluşturulması ve sürdürülebilirliği açısından; kamu, yerel ve özel kurum, kuruluşlar tarafından tespit edilecek kısa, orta ve uzun vadeli program, stratejilerin gelişmesine büyük katkı yaratacağı belirtilebilir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma, Alanya'ya otellere tatil amacıyla gelen turistler, satın aldıkları konutlarda kısa süreli ikamet eden yabancı yaşayanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Keşfedici amaç ile yapılan araştırmada veri toplama, değerlendirme tekniği açısından nicel araştırma tercih edilmiş, bu kapsamda kolayda (basit tesadüfi) örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri Alanya bölgesinde turizm sezonu olan 15.03.2020 – 31.10.2020 tarihleri arasında elde edilmiştir. Keşfedici araştırma yöntemi kullanılarak örneklem büyüklüğünün düzeyinin ne kadar olması gerektiği belirlenmeye çalışılmış, en az 400 kişi ile anket yapılması hedeflenmiştir. Amaçlarına göre araştırma türlerinden olan keşfedici araştırmalar, araştırmacının bilgi sahibi olunmayan konuları incelediği ya da araştırma konusunun görecelik açısından yeni olduğu hallerde yapılan araştırmalardır. Keşfedici araştırmalar genellikle incelenecek konu veya durumun yapılan zamana kadar hiç sistematik incelenmediği ya da çok az sayıda çalışma bulunduğu, konu hakkında kontrol edilirlilik altında tahmine dayalı araştırmalarda, bilgi sahibi olunan bir konunun bu bilgileri geçersiz sayılacak biçimde değişim geçirdiği durumlarda tercih edilir (179). Keşfedici araştırmalar, araştırmacının konuyla ilgili merakını gidermek ve ön bilgi sağlamak, konuyla ilgili daha detaylı araştırmaların yapılıp yapılamayacağını sorgulamak veya daha sonra yapılacak araştırmalarda kullanılabilir veri toplama araçları geliştirmek amacını taşırlar (180). Keşfedici araştırmalarda olan temel sınırlılık, örneklemi araştırma evrenini temsil etmediğinden dolayı araştırmaya ait tatmin edici cevaplara nadiren ulaşılabilmesidir (181). Araştırmada bilgi toplanan kişilerin, araştırmacının ilgilendiği daha geniş topluluğun tipik örnekleri olmadığı durumlarda araştırmacının eksik bilgi edinmesi söz konusu olabilir. Keşfedici araştırmalarda araştırmacı araştırmaya başlamadan önce konu hakkında fazla bilgi sahibi değildir. Keşfedici araştırmalar literatür taraması, uzmanlara danışma ve olay keşfi tekniklerini kapsar (182). Keşfedici araştırmalarda araştırmacı konuyu tamandıktan sonra daha sistematik bir araştırma yapmaya hazır olacaktır. Araştırmanın örnekleme olan kolayda (basit tesadüfi) örnekleme yöntemi ile geri dönüş sağlayan 113'ü (%50,3) kadın, 90'ı (%49,7) erkek olmak üzere 233'ü doğru cevap alınan turistten oluşmuştur.

3.3. Protokol (Etik Kurul İzni)

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu (ALKÜ-KAEK) izni. (Sayı: 10354421-2019/10/7, 26.09.2019 tarihli ve 10/7 sayılı karar) (Ek-1).

3.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça ve Türkçe olmak üzere 5 (beş) lisan olarak hazırlanmış olan anketler, katılımcılara yüz yüze, anketör aracılığıyla ve web tabanlı anket uygulaması olan Google Forms üzerinden online ortamda uygulanmıştır. İlgili anketler etik kurul onayı alındıktan sonra oteller, acentalar, hastaneler, turlar, plajlardaki turistlere iletilmiştir.

Veri toplama aracı şeklinde kullanılmış olan anket iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde; araştırmacı tarafından çalışmada yer alacak turistlerin bireysel bilgi çözümlerinin belirlenmesine ilişkin demografik sorular ve ikinci bölümde katılımcıların sağlık turizmi konusunda turistik hareket gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri, tercihleri, sağlık problemleri, Alanya’da bulunan ekolojik çevrelere yönelik tedavi uygulamaları konusunda bilgileri olup olmadığı ve tercihlerini ölçmeye yönelik sağlık turizmi farkındalık ölçümleri için sorular bulunmaktadır.

Anketin ikinci bölümünde yer alan genel ve Alanya sağlık turizmi tercih ölçeğine ilişkin olarak 16 adet soru bulunmaktadır (Ek-2). Anketlere katılanlara her bir soru içerisinde bireyin tercihlerini tanımlayan 2 ile 9 arasında seçenek sunulmuştur. Bu seçenekler sorulara göre farklı cevaplar şeklinde oluşturulmuştur. Ankette yer alan 10 numaralı anket sorusu “Lütfen bu soruya cevap vermeyiniz “ şeklinde olup anketlerin ciddi ve güvenilir biçimde cevaplandırıldığını ölçmeye yöneliktir, bu soruya cevap vermiş olan 14 adet anket değerlendirmeye alınmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırma neticesinde elde edilen veriler “Jamovi 1.2.25.0 sürümü” programıyla analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan turistlerin Alanya’da medikal ve rehabilitasyon turizmi kapsamında demografik faktörlere göre sağlık turisti verilerini belirlemek amacıyla yöneltilen soruların anlamlılık analizi, non-parametrik. Betimsel istatistiki yöntemlerden Ki-Kare (Chi-Square) kullanılarak elde edilmiştir. Ki-kare bağımsızlık testi, iki ya da ikiden fazla grup içerisinde alt bileşkenler açısından istatistiki olarak herhangi bir farkın olup olmadığının ortaya konulmasında kullanılmaktadır. Bir başka

anlamda inceleme yapılan kategorideki veri yönünden farklı bir grupta bulunup bulunmadığı durumunun anlamlı bir değişikliğe sebep oluşturup oluşturmadığını tespit etmekte kullanılmaktadır (183).

Araştırmada belirlenen faktörlerin birbiri ile olan ilişki durumunu ortaya koymak için elde edilen sonuçlar (0,05) anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Uygulanacak testlerden elde edilecek p değerinin (0,05) büyük olması durumunda değişkenlerin anlamlı olmadığı, küçük olması durumunda anlamlı oldukları kabul edilmiştir.

3.6. Araştırmanın Varsayımları

Yapılan araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

Araştırmaya katılan turistlerin gönüllülük temeline dayalı ankette bulunan soruları samimi ve tarafsız bir biçimde cevaplandıkları,

Araştırmada, Alanya'ya tatile gelen turistlerin sağlık turizmi tercihlerini belirlemek amacıyla kullanılan anketin ve uygulanan istatistiksel yöntemlerin araştırmanın amaçlarına, konusuna, sorularına uygun verileri elde edebilecek içerikte olduğu varsayılmaktadır.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırma, Alanya'ya tatile gelen turistlerin medikal ve rehabilitasyon turizmi tercihlerini belirleyen anketler; kısa turizm sezonu, 2020 yılı şubat ayı itibariyle sınırların kapanmasına yol açan küresel korona virüs salgını dolayısıyla hedeflenen sayıdaki katılımcıya ulaşamama ve erişilebilen kaynaklardan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

4. BULGULAR

Bu bölümde anketlerden elde edilen veriler ve bu verilerin çözümlenmesi yolu ile ulaşılan bulgular, bağımsız değişkenlere göre tablolar ve şekiller halinde gösterilmiştir.

4.1. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Demografik Bulgular

Nicel verilerin ortaya konulması için belirlenen örneklemdaki 233 turiste ait demografik özellikler Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Örneklemi oluşturan bireylere ait demografik bulgular

Demografik Özellikler		N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	110	47,2
	Erkek	113	48,5
	Diğer	10	4,3
Medeni Durum	Evli	95	40,7
	Bekar	138	59,3
Yaş	18 - 25	27	11,5
	26 - 35	50	21,4
	36 - 50	71	30,4
	51 - 65	59	25,3
	66 - 75	21	9
	76 -	5	2,2
Eğitim	İlkokul	39	16,8
	Lise	59	25,3
	Üniversite	107	45,9
	Master	28	12

Tablo 4.1 incelendiğinde, araştırmaya katılan turistlerin %47,2’nin kadın (n=110), %48,5’nin erkek (n=113) %4,3’ünün diğer (n=10) olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan turistler tarafından %57’sinin bekar (n=133), %40,7’sinin evli (n=95), %2,3’ünün boşanmış (n=5) olduğu cevaplandırılmıştır. Araştırmaya katılan turistlerin %77,1’inin yaş aralığının 26-65 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı turistlerin %71,2’sinin lise ve üniversite mezunu olduğu görülmüştür.

4.2 Korelasyon Katsayısı Yorumu

İki değişken arasında hesaplanan korelasyon (r) değeri; $r < 0.20$ ve sıfıra yakın değerler ilişkinin olmadığı ya da çok zayıf ilişkiyi, $0.20-0.39$ arasında ise zayıf ilişkiyi, $0.40-0.59$ arasında ise orta düzeyde ilişki, $0.60-0.79$ arasında ise yüksek düzeyde ilişki $0.80-1.0$ ise çok yüksek ilişki olduğu yorumu yapılır (184).

Ankette yer alan iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan 4.2. tabloda yer alan sperman korelasyon analizine göre ilişkilerin anlamlandırılması belirtilen şekilde gerçekleşmiştir.

Soru 1’de yer alan ve ülkemizi ziyaret sebebi ve gelir arasında anlamlı, pozitif yönde, fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r = 237$; $p < 0,001$). Araştırmaya katılan turistlerin % 60,5’ini ($n=141$) tatil sebebiyle Alanya’yı ziyaret eden yıllık geliri 0 - 75.000 Avro arasında olan bireylerin oluşturduğu grlmştir.

Soru 2’de yer alan, Türkiye’yi daha önce ziyaret etmiş olma ve yaş arasında anlamlı, pozitif yönde, fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r = 328$; $p < 0,001$). Araştırmaya katılan turistlerin % 33’ ($n=77$) Alanya’yı 1 ile 3 kez arasında ziyaret ettiği ve bu turistlerin %40’ının ($n=31$) 36 – 50 yaş aralığında olduğu grlmştir. Araştırmaya katılan turistlerin % 39,9’u ($n=93$) Alanya’yı 5 kez ve üzerinde ziyaret ettiği ve bu turistlerin %32,25’inin ($n=30$) 51 – 65 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Soru 2’de yer alan, turistlerin Türkiye’yi daha önce ziyaret etme durumu ve eğitim arasında anlamlı, pozitif yönde fakat, çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=142$; $p < 0,05$). Araştırmaya katılan ve Alanya’yı 5 kez ve üzerinde ziyaret ettiğini belirten niversite mezunu turistlerin % 19,3’ ($n=45$) oluşturduğu belirlenmiştir. Soru 2’de yer alan ve turistlerin Türkiye’yi daha önce ziyaret etme durumu ve gelir arasında anlamlı, negatif yönde fakat, çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=-152$; $p < 0,05$). Araştırmaya katılan ve Alanya’yı 1 ile 3 kez arasında ziyaret ettiğini belirten niversite mezunu turistlerin %22,74’ ($n=53$), Alanya’yı 5 kez ve üzerinde ziyaret ettiğini belirten niversite mezunu turistlerin %19,3’ ($n=45$) oluşturduğu belirlenmiştir.

Soru 4’te yer alan Türkiye’de tedavi amaçlı bulunma ve yaş arasında anlamlı, fakat, negatif yönde ve çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r = -141$; $p < 0,05$). Araştırmaya katılan turistlerin % 72,1’inin ($n=168$) Türkiye’de tedavi amaçlı bulunmadığı belirlenmiş, 36 – 50 yaş aralığında bulunanların %24’ünün ($n=56$) ve 51 – 65 yaş aralığında bulunanların % 17’sinin ($n=40$) Türkiye’de tedavi amaçlı bulunmadığı grlmştir.

Soru 4'te yer alan ve Türkiye'de daha önce sağlık kuruluşunda bulunma ve gelir arasında anlamlı, pozitif yönde, fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=136$; $p<0,05$). Araştırmaya katılan ve Türkiye'de tedavi amaçlı bulunmadığını belirtilen %72,1 ($n=168$) oranında tespit edilen turistlerin %43,34'ünün ($n=101$) gelir seviyesinin 15.000 – 75.000 avro arasında olduğu görülmüştür.

Soru 7'de yer alan, turistlerin kendi ülkesinde sağlık hizmetlerinde sıkıntı yaşama durumu ve yaş arasında anlamlı, pozitif yönde fakat, zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=265$; $p<0,001$). Araştırmaya katılan ve kendi ülkesinde sağlık hizmetlerinde sıkıntı yaşadığını belirten turistler sıkıntının %21'inin ($n=50$) fiyat dolayısıyla, %24'ünün ($n=56$) diğer sebeplerden kaynaklandığını belirtmiştir. Yaş aralıkları ile ilgili anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Soru 8'de yer alan ve Türkiye'de yaşamak isteği ve gelir arasında anlamlı, negatif yönde, fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=-221$; $p<0,001$). Araştırmaya katılan ve Türkiye'de yaşamak istediğini belirten %40,3 ($n=94$) oranında tespit edilen turistlerin gelir seviyesinin 15.000- 75.000 Avro aralığında olduğu görülmüştür.

Soru 9'da yer alan Türkiye'de yaşama sebebi ile medeni durum arasında anlamlı, pozitif yönde, fakat çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r= 170$; $p<0,01$). Araştırmaya katılan turistlerin %40,3'ü ($n=94$) Türkiye'de yaşama sebebini iklim olarak cevaplandırmış, % 32,6'sı ($n=76$) yaşama sebebini ucuzluk olarak belirtmiştir.

Soru 11'de yer alan turistlerin Alanya'da bulunan Damlataş Mağarası'nın astım hastaları için tedavi edici olduğunu bilmeleri ve milliyet arasında anlamlı, pozitif yönde fakat, çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=135$; $p<0,05$). Araştırmaya katılan ve Alanya'da bulunan Damlataş Mağarası'nın astım hastaları için tedavi edici olduğunu bildiklerini belirten turistlerin oranı %48,5 ($n=113$) olarak tespit edilmiş, bilen turistlerin %18'ini ($n=42$) milliyet olarak Rusların oluşturduğu görülmüştür.

Soru 16'da yer alan, turistlerin sağlık hizmetlerinde yararlandıkları ülkeler ve eğitim arasında anlamlı, pozitif yönde fakat, zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=238$; $p<0,001$). Araştırmaya katılan ve turistlerin sağlık hizmetlerinde yararlandıkları ülkelere olan dağılımı %16,7 ($n=39$) ile Almanya olarak görülmüştür, eğitim seviyeleri açısından belirgin bir anlamlılık tespit edilememiştir. Soru 16'da yer alan ve turistlerin sağlık hizmetlerinde yararlandıkları ülkeler ve gelir arasında anlamlı, pozitif yönde fakat, çok zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=134$; $p<0,05$). Araştırmaya katılan ve turistlerin sağlık hizmetlerinde yararlandıkları ülkelerin %57,9'u ($n=135$) diğer ülkeler olarak görülmüş, gelir seviyeleri açısından belirgin bir anlamlılık tespit edilememiştir.

Tablo 4.2 Korelasyon tablosu

		Cinsiyet	Medeni Durum	Yaş	Eğitim	Milliyet	Gelir	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6	Soru 7	Soru 8	Soru 9	Soru 11	Soru 12	Soru 13	Soru 14	Soru 15	Soru 16
Cinsiyet	Spearman's rho	—																				
	p-value	—																				
Medeni Durum	Spearman's rho	0.106	—																			
	p-value	0.105	—																			
Yaş	Spearman's rho	-0.163 *	0.022	—																		
	p-value	0.013	0.735	—																		
Eğitim	Spearman's rho	-0.013	0.040	-0.013	—																	
	p-value	0.842	0.542	0.846	—																	
Milliyet	Spearman's rho	0.053	0.073	0.080	0.156 *	—																
	p-value	0.424	0.269	0.225	0.017	—																
Gelir	Spearman's rho	0.080	-0.020	-0.111	-0.007	0.046	—															
	p-value	0.221	0.758	0.090	0.917	0.480	—															
Soru 1	Spearman's rho	0.079	-0.012	-0.097	0.099	0.028	0.237 ***	—														
	p-value	0.229	0.855	0.142	0.130	0.666	<.001	—														
Soru 2	Spearman's rho	-0.045	-0.022	0.328 ***	0.142 *	0.022	-0.152 *	0.020	—													
	p-value	0.496	0.737	<.001	0.030	0.740	0.020	0.765	—													
Soru 3	Spearman's rho	-0.034	-0.051	-0.105	0.096	0.022	0.041	-0.021	0.046	—												
	p-value	0.608	0.437	0.109	0.143	0.736	0.538	0.750	0.484	—												
Soru 4	Spearman's rho	0.077	0.080	-0.141 *	-0.088	-0.048	0.136 *	-0.007	-0.187 **	0.080	—											
	p-value	0.242	0.226	0.032	0.180	0.463	0.038	0.911	0.004	0.223	—											
Soru 5	Spearman's rho	0.028	-0.054	-0.102	-0.055	-0.038	-0.023	-0.144 *	0.030	0.399 ***	0.357 ***	—										
	p-value	0.671	0.410	0.121	0.407	0.560	0.723	0.028	0.646	<.001	<.001	—										
Soru 6	Spearman's rho	0.008	-0.029	0.027	0.005	-0.058	0.027	-0.057	0.038	0.160 *	0.125	0.233 ***	—									
	p-value	0.908	0.659	0.681	0.938	0.375	0.680	0.383	0.564	0.014	0.057	<.001	—									
Soru 7	Spearman's rho	0.021	-0.003	0.265 ***	0.024	0.079	-0.019	-0.050	0.156 *	0.212 **	0.149 *	0.240 ***	0.258 ***	—								
	p-value	0.744	0.961	<.001	0.713	0.231	0.770	0.446	0.017	0.001	0.023	<.001	<.001	—								
Soru 8	Spearman's rho	0.008	0.017	-0.043	-0.069	0.101	-0.221 ***	-0.223 ***	-0.052	-0.068	0.009	0.067	0.167 *	0.097	—							
	p-value	0.902	0.799	0.518	0.296	0.125	<.001	<.001	0.432	0.298	0.897	0.309	0.010	0.141	—							
Soru 9	Spearman's rho	0.052	0.170 **	-0.065	-0.023	0.012	-0.105	0.051	0.123	-0.038	-0.018	0.010	0.019	0.041	0.189 **	—						
	p-value	0.432	0.009	0.322	0.728	0.860	0.109	0.440	0.061	0.561	0.782	0.881	0.774	0.534	0.004	—						
Soru 11	Spearman's rho	-0.017	-0.006	-0.001	0.079	0.135 *	0.062	0.007	-0.110	0.016	0.020	0.006	0.024	0.086	0.154 *	-0.003	—					
	p-value	0.792	0.925	0.986	0.233	0.040	0.346	0.911	0.094	0.803	0.763	0.923	0.713	0.192	0.019	0.967	—					
Soru 12	Spearman's rho	-0.047	-0.009	0.093	-0.033	0.005	-0.063	-0.223 ***	0.057	0.169 **	0.101	0.246 ***	0.231 ***	0.210 **	0.130 *	-0.119	0.291 ***	—				
	p-value	0.475	0.886	0.156	0.611	0.942	0.341	<.001	0.384	0.010	0.124	<.001	<.001	0.001	0.047	0.071	<.001	—				
Soru 13	Spearman's rho	0.019	0.028	-0.045	-0.121	0.022	0.006	0.006	-0.010	0.044	0.104	0.107	0.266 ***	0.106	0.175 **	0.076	-0.025	0.080	—			
	p-value	0.777	0.675	0.491	0.065	0.741	0.933	0.926	0.883	0.508	0.112	0.104	<.001	0.106	0.007	0.245	0.707	0.227	—			
Soru 14	Spearman's rho	0.067	0.096	-0.107	-0.115	0.106	-0.037	-0.046	-0.093	0.053	0.103	0.168 *	0.158 *	0.001	0.114	0.114	0.137 *	0.116	0.352 ***	—		
	p-value	0.310	0.143	0.103	0.081	0.105	0.573	0.480	0.157	0.417	0.118	0.010	0.016	0.984	0.082	0.082	0.037	0.078	<.001	—		
Soru 15	Spearman's rho	-0.069	-0.118	-0.045	0.031	-0.079	0.107	-0.091	-0.024	0.092	0.106	0.109	0.143 *	0.019	0.046	-0.050	0.073	0.143 *	0.071	0.012	—	
	p-value	0.294	0.073	0.492	0.641	0.231	0.104	0.164	0.712	0.163	0.105	0.098	0.029	0.778	0.483	0.444	0.266	0.029	0.284	0.852	—	
Soru 16	Spearman's rho	0.010	-0.018	-0.017	0.238 ***	0.115	0.134 *	-0.070	0.088	0.291 ***	0.009	0.100	0.015	0.141 *	-0.106	-0.082	0.201 **	0.151 *	-0.061	-0.075	0.209 **	—
	p-value	0.877	0.780	0.793	<.001	0.081	0.041	0.286	0.181	<.001	0.895	0.128	0.822	0.032	0.106	0.212	0.002	0.021	0.354	0.257	0.001	—

Not : * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

4.3. Ölçek İfadeleri ve Frekans Dağılımına Ait Veriler Tablosu

Tablo 4.3 Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara göre dağılımı

	F	%		F	%
1. Ülkemizi ziyaret sebebiniz nedir?			8. Türkiye’de yaşamak ister misiniz?		
Tatil	141	60,52	Evet	146	62,66
İş	15	6,44	Hayır	79	33,91
Akraba ziyareti	20	8,58	Belirtmeyen	8	3,43
Ticaret	19	8,15	Toplam	233	100
Kültür turu	17	7,30			
Resmi görev	6	2,58	9. Eğer yerleşmek isterseniz Türkiye’de yaşama sebebiniz nedir?		
Rehabilitasyon	2	0,86	Ucuzluk	76	32,62
Tedavi	3	1,29	İklim	94	40,34
Diğer	10	4,29	Kültürel zenginlikler	18	7,73
Toplam	233	100	Coğrafi çekicilikler	7	3,00
2. Türkiye’yi daha önce kaç kere ziyaret ettiniz?			Samimi yerel halk	9	3,86
Hiç	18	7,73	Sağlık hizmetlerinin kalitesi	4	1,72
1-3	77	33,05	Kısa sürede sağlık hizmetlerinden yararlanılabilmesi	3	1,29
3-5	45	19,31	Alışveriş olanakları	1	0,43
5 ve üzeri	93	39,91	Ulaşım kolaylığı	-	-
Toplam	233	100	Diğer	21	9,01
3. Herhangi bir sağlık sorununuz var mı?			Toplam	233	100
Diyabet	20	8,58			
Tansiyon	32	13,73	11. Alanya’da bulunan Damlatış Mağarası’nın astım hastaları için tedavi edici olduğunu biliyor musunuz?		
Obezite	12	5,15	Evet	113	48,50
Kalp damar	11	4,72	Hayır	103	44,21
Nörolojik	8	3,43	Belirtmeyen	17	7,30
Ortopedik	18	7,73	Toplam	233	100
Kanser	2	0,86			
Diğer	130	55,79	12. Alanya’da bulunan yayla habitatlarının bazı kanser tedavilerinde rehabilitasyon için çok uygun olduğunu biliyor musunuz?		
Toplam	233	100	Evet	59	25,32
4. Türkiye’de daha önce herhangi bir sağlık kuruluşunda tedavi ya da rehabilitasyon amaçlı bulundunuz mu?			Hayır	163	69,96
Evet	57	24,46	Belirtmeyen	11	4,72
Hayır	168	72,10	Toplam	233	100
Belirtmeyen	8	3,43			
Toplam	233	100			

5. Eğer bulduysanız hangi sağlık sebebiyle Türkiye’de buldunuz?			13. Alanya ve bölgesindeki deniz suyu ile thalassoterapi yapılması durumunda tedaviniz için Alanya’da bulunmayı tercih eder misiniz?		
Diyabet	13	5,58	Evet	77	33,05
Tansiyon	19	8,15	Hayır	11	4,72
Obezite	7	3,00	Belirtmeyen	233	100
Kalp damar	13	5,58	Toplam		
Nörolojik	3	1,29	14. Alanya ve yakın çevresinde rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevleri yapılması durumunda Alanya’da kalmayı tercih eder misiniz?	134	57,51
Ortopedik	11	4,72	Evet	91	39,06
Kanser	4	1,72	Hayır	8	3,43
Diş tedavileri	29	12,45	Belirtmeyen	233	100
Estetik cerrahi	3	1,29	Toplam		
Diğer	131	0,56	15. Sağlık hizmetleri konusunda farklı ülkelerden yararlanıyor musunuz?	72	30,90
Toplam	233	100	Evet	152	65,24
6. Diğer ziyaretinizde Türkiye’de tedavi, estetik ve rehabilitasyon amaçlı bulunmayı düşünür müsünüz?			Hayır	9	3,86
Evet	77	33,05	Belirtmeyen	233	100
Hayır	141	60,52	Toplam		
Belirtmeyen	15	6,44	16. Sağlık hizmetleri konusunda yararlandığınız ülkeler hangileridir?	16	6,87
Toplam	233	100	ABD	13	5,58
7. Kendi ülkenizde sağlık hizmetlerinde ne tür sıkıntı yaşadığınızı düşünüyorsunuz?			İngiltere	39	16,74
Uzman personel yetersizliği	41	17,60	Almanya	11	4,72
Sağlık personelinin yaklaşımı	12	5,15	Küba	10	4,29
Hijyenik koşullar	13	5,58	Tayland	9	3,85
Hizmet kalitesi	29	12,45	Hindistan	135	57,94
Yapısal yetersizlikler	12	5,15	Diğer	233	100
Fiyat	50	21,46	Toplam		
Tedavi için uzun bekleme süresi	20	8,58			
Diğer	56	24,03			
Toplam	233	100			

Yukarıda gösterilen tablo 3'e göre katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara göre dağılımı görülmektedir. Frekans dağılımlarına göre elde edilen verilere göre ankete katılan turistlerin %60'ı Alanya'ya tatil amaçlı gelmiştir. Katılımcıların %92'si Türkiye'ye bir kezden fazla ziyaret etmişlerdir. Tablo 4.3'te görüleceği üzere katılımcı turistler ülkelerindeki sağlık hizmetlerinden sıkıntı yaşamaktadır. Katılımcıların %21,46'sı ülkelerindeki fiyat, %17,6'sı ise uzman personel yetersizliği sorunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %62,66'sı Türkiye'de yaşamak istediğini işaretlemiştir. Yaşama sebepleri olarak %32,62'si ucuz olması, %40,34'ü iklim olarak cevaplamıştır. İlimden dolayı tercih edenlerin %60'ı bekarlardan oluşmaktadır. Ankete katılan turistlerin %48,5'i Alanya'da bulunan Damlataş Mağarası'nın astım hastaları için tedavi edici olduğunu bilmektedir. Ankete katılan turistlerin %62,23'ü Alanya'da thalassoterapi yapılması durumunda tedavi için bölgeyi tercih edeceklerini belirtmiştir. Katılımcıların %57,51'i rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevleri yapılması halinde Alanya'da kalmayı istemektedir. Rehabilitasyon amaçlı tercih edenlerin % 81'i 26 – 65 yaş aralığındadır.

4.4. Örnekleme Oluşturan Bireylere Ait Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 4.4 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlılık analizi

SORU	n	χ^2	df	p
Soru 1	233	18.02	16	0.315
Soru 2	233	9.30	6	0.157
Soru 3	233	34.2	14	0.002
Soru 4	233	3.34	4	0.503
Soru 5	233	28.03	18	0.057
Soru 6	233	2.60	4	0.626
Soru 7	233	12.0	14	0.606
Soru 8	233	0.673	4	0.955
Soru 9	233	25.09	16	0.055
Soru 10	233			
Soru 11	233	2.20	4	0.699
Soru 12	233	4.90	4	0.298
Soru 13	233	1.73	4	0.784
Soru 14	233	2.98	4	0.560
Soru 15	233	4.45	4	0.348
Soru 16	233	27.07	12	0.006

Araştırmaya katılan turistlerin cinsiyet farkındalık ölçeğindeki sorulara verdiği cevaplar analiz edildiği Tablo 4.4'e göre p değerinin; (0.002) olduğu 3. soru olan "Herhangi bir sağlık sorununuz var mı?", (0,006) olan 16. soru "Sağlık hizmetleri konusunda yararlandığınız ülkeler hangileridir?" α değerinden (0,05) küçük olduğu için, bu sorulara verilen cevaplar ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki vardır/bağımlıdır. Diğer soruların p değerleri dikkate alındığında her biri α değerinden (0,05) büyük olduğu için, bu sorulara verilen cevaplar cinsiyet değişkeninden bağımsızdır.

4.5. Örnekleme Oluşturan Bireylere Ait Medeni Durum Değişkenine İlişkin

Bulgular

Tablo 4.5 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların medeni durum değişkenine ilişkin anlamlılık analizi

SORU	n	χ^2	df	p
Soru 1	233	15.04	16	0.496
Soru 2	233	23.04	6	<.001
Soru 3	233	8.54	14	0.860
Soru 4	233	3.31	4	0.507
Soru 5	233	31.9	18	0.023
Soru 6	233	3.91	4	0.419
Soru 7	233	24.04	14	0.041
Soru 8	233	0.987	4	0.912
Soru 9	233	42.2	16	<.001
Soru 10	233			
Soru 11	233	8.66	4	0.070
Soru 12	233	9.76	4	0.045
Soru 13	233	0.760	4	0.944
Soru 14	233	4.03	4	0.403
Soru 15	233	5.34	4	0.254
Soru 16	233	7.09	12	0.852

Araştırmaya katılan turistlerin medeni durum farkındalık ölçeğindeki sorulara verdiği cevapların analiz edildiği Tablo 4.5'e göre p değerinin (0,001) olduğu "Türkiye'yi daha önce kaç kez ziyaret ettiniz?" 2. soru, p değerinin (0.023) olduğu "Eğer bulduysanız hangi sağlık sebebiyle Türkiye'de bulundunuz?" 5. soru, p değerinin (0.041) olduğu "Kendi ülkenizde sağlık hizmetlerinde ne tür sıkıntı yaşadığınızı düşünüyorsunuz?" 7.soru, p değerinin (<.001) olduğu "Eğer yerleşmek isterseniz Türkiye'de yaşama sebebiniz nedir?" 9. soru, p değerinin (0.045) olduğu "Alanya'da bulunan yayla habitatlarının bazı kanser tedavilerinde rehabilitasyon için çok uygun olduğunu biliyor musunuz?" 12. soru, α değerinden (0,05) küçük olduğu için cevaplar ile medeni durum değişkeni arasında ilişki vardır/bağımlıdır. Kalan diğer

soruların p değerleri dikkate alındığında her biri α eğerinden (0,05) büyük olduğu için, bu sorulara verilen cevaplar medeni durum değişkeninden bağımsızdır.

4.6. Örnekleme Oluşturan Bireylere Ait Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 4.6 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların yaş değişkenine ilişkin anlamlılık analizi

SORU	n	χ^2	df	p
Soru 1	233	45.9	40	0.241
Soru 2	233	43.5	15	<.001
Soru 3	233	38.7	35	0.308
Soru 4	233	10.6	10	0.387
Soru 5	233	66.4	45	0.021
Soru 6	233	6.97	10	0.728
Soru 7	233	58.0	35	0.009
Soru 8	233	15.03	10	0.120
Soru 9	233	40.9	40	0.432
Soru 10	233			
Soru 11	233	13.02	10	0.215
Soru 12	233	10.07	10	0.382
Soru 13	233	8.98	10	0.534
Soru 14	233	23.03	10	0.010
Soru 15	233	10.0	10	0.436
Soru 16	233	41.4	30	0.081

Araştırmaya katılan turistlerin yaş farkındalık ölçeğindeki sorulara verdiği cevapları ayrıntılı olarak analiz edildiği Tablo 4.6'e göre p değerinin (0,001) olduğu 2. soru "Türkiye'yi daha önce kaç kez ziyaret ettiniz?", p değerinin (0.021) olduğu 5. Soru "Eğer bulduysanız hangi sağlık sebebiyle Türkiye'de bulundunuz?", p değerinin (0.009) olduğu 7. soru "Kendi ülkenizde sağlık hizmetlerinde ne tür sıkıntı yaşadığınızı düşünüyorsunuz?", p değerinin (0.010) olduğu 14. soru "Alanya ve yakın çevresinde rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevleri yapılması durumunda Alanya'da kalmayı tercih eder misiniz?" α değerinden (0,05) küçük olduğu için bu sorulara verilen cevaplar ile yaş değişkeni arasında ilişki vardır/bağımlıdır. Geriye kalan soruların p değerleri

dikkate alındığında her biri α değerinden (0,05) büyük olduğu için, bu sorulara verilen cevaplar yaş değişkeninden bağımsızdır.

4.7. Örneklemi Oluşturan Bireylere Ait Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin

Bulgular

Tablo 4.7 Turistler tarafından anket sorularına verilen cevapların eğitim durumu değişkenine ilişkin anlamlılık analizi

SORU	n	χ^2	df	p
Soru 1	233	26.04	24	0.334
Soru 2	233	13.03	9	0.149
Soru 3	233	25.02	21	0.238
Soru 4	233	6.41	6	0.379
Soru 5	233	22.07	27	0.699
Soru 6	233	4.68	6	0.586
Soru 7	233	23.05	21	0.316
Soru 8	233	3.66	6	0.722
Soru 9	233	36.1	24	0.053
Soru 10	233			
Soru 11	233	7.01	6	0.320
Soru 12	233	5.50	6	0.482
Soru 13	233	10.02	6	0.117
Soru 14	233	11.01	6	0.086
Soru 15	233	6.14	6	0.408
Soru 16	233	38.3	18	0.004

Araştırmaya katılan turistlerin eğitim farkındalık ölçeğindeki sorulara verdiği cevapların ayrıntılı olarak analiz edildiği Tablo 4.7'e göre p değerinin (0,004) olduğu 16. soru "Sağlık turizmi konusunda yararlandığınız ülkeler hangileridir?", α değerinden (0,05) küçük olduğu için bu soruya verilen cevaplar ile eğitim değişkeni arasında ilişki vardır/bağımlıdır. Geriye kalan soruların p değerleri dikkate alındığında her biri α değerinden (0,05) büyük olduğu için, bu sorulara verilen cevaplar eğitim değişkeninden bağımsızdır.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli sağlık veya güzellik sebeplerinden dolayı bin yıllardır farklı bölgelere seyahatler gerçekleştirmiş olan insanoğlunun bu isteği gün geçtikçe daha da artmaktadır. Özellikle Dünya'nın yaşlanan nüfusu, teknolojik gelişmelerdeki artışlar, bireylerin daha sağlıklı ve genç görünme isteği, farklı ülkelerde daha az maliyetle sağlık hizmetleri alabilme imkanları, ulaşılabilirliğin kolaylığı sağlık turizmi konusunda seyahat eden turistlerin sayısında artış göstermektedir. Hastalıklara şifa bulma, sağlığını ve güzelliğini koruma konusunun 2020'den beri süren korona virüs salgını ile birlikte daha da önem kazandığı dikkat çekmektedir. Bireylerin salgın dolayısıyla farklı ülkeler arası seyahat gerçekleştiremiyor olmasına rağmen buldukları bölgedeki tüm sağlık, spor ve rehabilitasyon hizmetlerini yoğun şekilde kullanmaya başladıkları gözlemlenmektedir. Bu salgın dönemi ile başlayan değişim sürecinin günümüz insanı üzerinde yakın gelecekte sosyal, psikolojik ve sağlık alanlarında olumsuz etkilerini daha yoğun şekilde artıracığı tahmin edilmektedir.

Tüm bu gelişmeler bağlamında Türkiye'nin coğrafik konumundan dolayı ulaşılabilirliği, sağlık hizmetleri kalitesinin yüksek oluşu, tedavi ücretlerinin düşük oluşu, yeterli ve kaliteli uzman personel sayısının yüksekliği, doğal güzellikleri, termal ve deniz imkanları ile sağlık turizmi konusunda ipi göğüsleyecek ülkelere biri olacağını göstermektedir. Yakın gelecekte ülke ekonomisine döviz kazandırıcı faaliyetlerin başında gelecek olan teknoloji ve sağlık turizmi konusunda Türkiye'de bölgesel stratejiler profesyonel şekilde planlanmalı ve uygulamalara geçilmelidir.

Denizi, iklimi, doğası, bitki örtüsü, turizmde bilinirliği ile Alanya sağlık turizmi alanında da büyük başarılar imza atacak destinasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut tez çalışması ile Alanya'ya tatile gelen turistlerin sağlık turizmi kapsamında yer alan medikal ve rehabilitasyon turizmine olan ilgileri keşfedilmeye çalışılmıştır. Daha önce yapılan akademik çalışmalarda sağlık turizmi ile ilgili olarak Antalya bölgesi potansiyeli ölçülmeye çalışılmıştır (100, 159, 178, 185). Bu çalışmalarda Antalya bölgesinin ulaşım, ucuzluk, yatak kapasitesi, tam teşekküllü hastaneleri, konusunda uzman dünyaca ünlü doktorları, doğası ve iklimi ile sağlık turizmi alanında şanslı bir şehir olduğu belirtilmektedir. Özellikle medikal turizm açısından avantajlı, geleceği parlak destinasyon olma yolunda olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın karşıt görüşünde olan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar medikal turizmin hastanın ülkesine dönüşünde komplikasyonlar olması ve hukuki olarak çözüm üretilmemesinden dolayı

bu turizm çeşidinin tedavilerin yapıldığı bölgelere her açıdan büyük dezavantajlar oluşturacağı yönünde belirtilmiştir (186). Literatür incelendiğinde ise sağlık turizmi alanında medikal turizm, yaşlı turizmi, engelli turizmi alanlarında bölgesel çalışmalar yapılmış olmasına rağmen tüm hastalıklar için yapılan fiziki, sosyal, psikolojik rehabilitasyon uygulamaları konusunda herhangi bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Bu sebeple bu tez çalışmasının rehabilitasyon turizmi konusunda gelecek araştırmalar için ön bilgiler sağlayacağı ve katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Alanya'ya gelen turistlerin Alanya'nın ekolojik çevresi bağlamında medikal ve rehabilitasyon turizmi farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla yaptığımız anketimiz "cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Araştırmada Alanya'ya tatile gelen farklı milliyetlerdeki turistler tarafından cevaplanmış olan, araştırmanın "Ekler" bölümünde yer alan ankette demografik değişkenlere bağlı olarak sorulan 16 soruda Türkiye'yi ziyaret sebepleri, sağlık sorunları olup olmadığı, Türkiye'de sağlık sebebiyle hizmet alıp almadıkları, kendi ülkelerindeki sağlık hizmetleri ile ilgili memnuniyetleri ve tüm bunların Alanya'da bulunan sağlık turizmi türlerinden medikal ve rehabilitif imkanlar konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları, sağlık turizmi konusunda Alanya'yı tercih edip etmeyecekleri yer almaktadır. Ankette yer alan 2.soru olan "Türkiye'yi daha önce kaç kez ziyaret ettiniz ?", 3. soru olan "Herhangi bir sağlık sorununuz var mı?", 5. soru olan "Eğer bulduysanız hangi sağlık sebebiyle Türkiye'de buldunuz?", 7.soru olan "Kendi ülkenizde sağlık hizmetlerinde ne tür sıkıntı yaşadığınızı düşünüyorsunuz?", 8.soru olan "Türkiye'de yaşamak ister misiniz?", 12.soru olan "Alanya'da bulunan yayla habitatlarının bazı kanser tedavilerinde rehabilitasyon için çok uygun olduğunu biliyor musunuz?", 14.soru olan "Alanya ve yakın çevresinde rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevleri yapılması durumunda Alanya'da kalmayı tercih eder misiniz?", 16.soru olan "Sağlık hizmetleri konusunda yararlandığınız ülkeler hangileridir?" sorular dışındakiler cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu değişkenleri konusunda anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yapılan anketlerde ülkemizi ziyaret sebepleri, daha önce Türkiye'de herhangi bir sağlık kuruluşunda tedavi amaçlı bulunup bulunmadıkları, diğer tatillerinde tedavi, estetik veya rehabilitasyon amaçlı gelip gelmeyecekleri, Türkiye'de yerleşmek istemelerinin sebepleri, Damlatış Mağarası hakkında bilgileri olup olmadığı, talassoterapi konusunda Alanya'yı tercih edip etmeyecekleri, rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevleri olması durumunda Alanya'yı tercih edip etmeyecekleri, sağlık hizmetleri konusunda farklı bir ülkeyi tercih edip etmeyecekleri

soruları konusunda cevaplar demografik değişkenlere bağlı olarak anlamlılık gösterip göstermediği irdelenmiştir. Bu bağımsız ilişkinin sebepleri arasında Alanya'ya ziyaret sebeplerinin turistik olduğu kadar diğer seçenekler olduğu da gözlemlenmiştir. Katılımcıların demografik değişkenleri ile anlamlılık göstermeyen cevaplarının özellikle tatil amacıyla Alanya'ya seyahat etmiş olmalarından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir. Araştırmanın başlangıcından itibaren devam eden korona salgınından dolayı bireylerin psikolojik olarak hastalık konusundan mümkün olduğunca uzak durarak anı yakalayıp tatili değerlendirmek, mesafeyi korumak ve hızlı cevap vermek adına anketlere verdikleri yanıtların gerçek düşünceleri olmadığı tahmin edilebilir. Birden fazla Alanya'ya tatil amaçlı seyahat etmiş olan katılımcı turistlerin ilçenin sağlık turizmi destinasyonu olma algısının eksik olduğu da söylenebilir. Ankete katılan turistler hedef kitle grubunda yer almıyor olabilirler.

Araştırmanın sonucu olarak Alanya'nın medikal ve rehabilitasyon turizmi potansiyeli detaylı şekilde analizler şeklinde ölçülememiş, yeterli istatistiki bilgiler oluşturulamamıştır. Araştırmanın olumlu sonucunun literatür taramasında Alanya'nın özellikle rehabilitasyon turizmi için son derece uygun, gelecekte ön sıralarda olabilecek bir bölge olmasının ortaya konmuş olması düşünülebilir. Keşfedici yöntemle yapılmış olan çalışmanın bir başka olumlu sonucu, bu turizm çeşidi konusunda yapılacak tüm diğer çalışmalara öncü olması ve yön tayin etmesi açısından ilham vermesi, bu alanda bilime katkı sağlaması olacaktır.

Sağlık turizmi geleceğin turizm hareketliliğinde ve özellikle ekonomide önemli ölçüde artış kaydedecek bir sektör olacaktır. Salgın sebebiyle tüm Dünya'da bireysel, sağlığı koruyucu ve tedavi edici, butik ve güvenli turizm trendleri önümüzdeki yılların vazgeçilmezi olacaktır. Bu turizm hareketinde ekolojik çevresinin medikal ve rehabilitasyon turizmi sürdürülebilirlik potansiyeli olan Alanya'nın kısa, orta ve uzun vadede acilen önlemler almaya ihtiyacı bulunmaktadır. Yapılan araştırmanın sonuçlarının doğrultusunda gelecekteki araştırmacılar, sektör paydaşları, kural koyucular, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri için öneriler kapsamında öncelik destinasyonun toplam kaliteyi oluşturacak sistemi oluşturmasıdır. Fiziki ve hukuki altyapı, yeşilin artırılması, deniz ve su kaynaklarının, ilçenin habitatının temiz, çevreci ve sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde planlanması, lisan bilen personel, ulaşım, organize şekilde turistik bilgi ağı kurulması bu toplam kaliteyi oluşurmada en önemli konulardır. Bu yeni turizm alanı için sağlanacak istihdam konusunda eğitim ve öğretim olarak üniversite bünyesinde açılacak bölümlerde eğitim gören öğrenciler ve yetiştirilen

personel hizmet sektörü olan sağlık turizmi için ana arterlerdir. Bu konuda özellikle sektörel ve akademik işbirliği önem arz etmektedir. Bu koordinasyon oluşturulduktan sonra ürün ve hizmet tanıtımlarına önem verilmeli, hedef pazarların belirlenmesi için titizlikle yürütölen çalışmalar ve analizler yapılmalıdır. Belirlenen hedef pazarlara yönelik uluslararası sağlık sözleşmeleri, sigortalar, tüm standart akreditasyonlar üzerinde ivedi biçimde çalışılmalı, gerekirse özel sektöre devlet bünyesinde garantiler verilmesi yönünde bağlantılar kurulmalıdır. Özellikle başta konaklama tesisleri olmak üzere tüm turizm ve hizmet sağlayıcıları bu konu ile ilgili üzerlerine düşen sorumluluk ve yükümlölükleri bir an önce tamamlamalıdır. Tez çalışmasında ortaya konulduğu üzere Alanya; rehabilitif merkezler, rehabilitasyon amaçlı yaşlı bakım evleri ve thalossoterapi merkezleri olan sağlık turizmine uygun koşul ve altyapılarda butik otelleri olduğu taktirde rehabilitasyon turizmi ve medikal turizm konusunda rağbet görecek lider turistik destinasyonlar arasında yer alabilecektir. Doğru ürün, fiyat, tanıtım ve pazarlama ile ölkemize döviz girdisi sağlamak mümkündür. Bu turizm çeşidi ile az sayıda turist ile daha fazla ekonomik gelir elde edilebilir, ekolojik çevre korunacak ve turizm hareketinin 12 ay sürdürülebilirliği sağlanabilir.

6. KAYNAKLAR

1. T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On birinci kalkınma planı (2019-2023). 2019. Erişim Adresi: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>. Erişim Tarihi: 24/12/2020
2. World Tourism Organization (Madrid), Network, W. E., University of Hawaii (Manoa), University of Calgary (Calgary, Canada), & James Cook University (Australia). (1997). International tourism: A global perspective. World Tourism Organization.
3. Kozak, N. Genel Turizm. Ankara: Detay Yayıncılık; 2020.
4. Ataberk, E., & Baykal, F. Utilization of natural and cultural resources of Dikili (Izmir) for tourism. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2011; 19: 173-180. DOI: 10.1016/j.sbspro.2011.05.121
5. Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. New Jersey: John Wiley & Son; 2003.
6. Telliöglu, S., & Tekin, M. ‘Türkiye’de iç turizm hareketlerinin incelenmesi’. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2016; C(4): 488-507.
7. Kozak, N. Turizm pazarlaması. Ankara: Detay yayıncılık; 2010
8. Toskay, T. Turizm. İstanbul: Der yayınları; 1989
9. Zoğal, V., & Baykal, F. Geçmişten Geleceğe Akdeniz Ülkelerinde Turizm. Coğrafya Dergisi, 2020; (41): 255-270. DOI: <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-0071>
10. Kahraman N, Türkay O. Turizm ve çevre. 6. baskı. Ankara: Detay Yayıncılık; 2014.
11. Kınacı, B., Seyhan, G., & Pehlivan, N. A. Turizm ve çevre:(çevre koruma). Ankara: Pegem yayınları; 2011
12. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. Global ve Bölgesel Turizm Performansı. 2020. Erişim Adresi: <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance> Erişim Tarihi: 14/06/2020
13. Yenişehirlioğlu, E., & Türkay, O. Engelli turistlerin konaklama işletmelerinde kabul görme düzeyine yönelik algılama ve sorunlar: karşılaştırmalı nitel bir araştırma. Akademik Turizm ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2013; 1: 46-56.
14. Bahar, O., & Kozak, M. Küreselleşme sürecinde: uluslararası turizm ve rekabet edilebilirlik. Ankara: Detay Yayıncılık; 2005.
15. Doğaner, D.M.S. Turizm coğrafyası İstanbul: 2014
16. Tezcan, K., Önal, Y. B., Karadeniz, E., & Kandır, S. Y. Türk Turizm Sektörü Ve Vergi Uygulamaları. Adana: Nobel Kitapevi; 2007
17. Edinsel, S., & Adıgüzel, O. Türkiye’nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014; 4(2): 167-190.
18. Tökü, Y. E. Turizm ve Türkiye’de Sağlık Turizmi: Bir Nitel Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, 2017.

19. Demir, M., Demir, Ş. Ş., Davras, G. M., Bulgan, G., & Davras, Ö. Genel Turizm: Kavramlar ve Farklı Boyutlarıyla Değerlendirme. Ankara: Detay Yayıncılık; 2017.
20. Doğanay, H., & Zaman, S. Türkiye turizm coğrafyası. Ankara: Pegem Akademi; 2016
21. İçöz, O. Genel turizm: turizmde temel kavramlar ve ilkeler. Ankara: Turhan Kitabevi; 2007
22. Atatürk Üniversitesi. Genel Turizm. 2020. https://www.google.com/search?q=erkan+denk+atat%C3%BCrk+%C3%BCniveritesi+genel+turizm+2018&rlz=1C1SQJL_trTR928TR928&oq=erkan+denk+&aqs=chrome.2.69i57j0i22i30j69i59i2.5417j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 Erişim Tarihi: 17/08/2020
23. Özdemir, M., & Durkaya, M. Y kuşağının lüks algısı üzerine keşifsel bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020; 22(2), 655-671.
24. Şahinkoç, E. M., & Yüksel, Ö. Türkiye’de turizm çeşitlendirmesi gerekliliği ve küresel salgın sürecinde gerçekleştirilebilecek alternatif turizm türleri. Current Debates on Social Sciences 2020; (5): 147.
25. Akgül, E. F. Türkiye’de Kruvaziyer limanlar: Pazar yapısı ve rekabetçilik analizi. Türk Denizcilik ve Deniz Bilimleri Dergisi, 2018; 4(2): 167-179.
26. Kiraz, G., & Altun, Ö. Değişen Turizm Trendleri. İstanbul: Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti.; 2020
27. Sevimli, Y., & Sönmezdağ, A. S. Özel gün tatlıları: Kültür turizmi açısından önemi. Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD) E-ISSN: 2602-4462, 2017; 1(2): 18-28.
28. Hargrove, C. Cultural tourism: Attracting visitors and their spending. Retrieved from Washington, DC: <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/CulturalTourismAttractingVisitors.pdf>. 2014. Erişim tarihi: 04.12.2020
29. Alkan, C. Sürdürülebilir turizm: Alaçatı destinasyonuna yönelik bir uygulama. Journal of Yaşar University, 2015; 10(40): 6692-6710.
30. Artal-Tur, A., Villena-Navarro, M., & Alamá-Sabater, L. The relationship between cultural tourist behaviour and destination sustainability. Anatolia, 2018; 29(2): 237-251.
31. Zengin, B., & Eker, N. Alternatif Turizm Kapsamında Kültür Turizminin Sürdürülebilirliğinde Turist Rehberlerinin Rolü: Bir Uygulama. XIII. Geleneksel Turizm Paneli. İstanbul, 2014.
32. Usta, Ö. Genel turizm. İzmir: Anadolu Matbaacılık; 2001
33. Hinch, T. D., & Higham, J. E. Sport tourism: A framework for research. International Journal of Tourism Research, 2001; 3(1): 45-58.
34. Ito, E., & Higham, J. Supplemental tourism activities: a conceptual framework to maximise sport tourism benefits and opportunities. Journal of Sport & Tourism, 2020; 24(4): 269-284.
35. Argan, M. (2004). Spor ve Turizm Pazarlamasının Kesişim Noktası Olarak Spor Turizmüne Kuramsal Bir Bakış. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 2004; 15(2): 158-168.

36. Karabulut, T., & Kaynak, İ. H. İnanç Turizmi Bağlamında Kentsel Turizm ve Kültürel Turizm: Konya Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, 2016; (35): 185-191.
37. Olcay, A., & Albuz, N. İnanç Turizmi ve Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı Bursa: Dora Yayıncılık; 2016.
38. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. Yayla turizmi. 2020. Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11532/yayla-turizmi.html>. Erişim Tarihi: 25/10/2020.
39. Osman, Ö. Türkiye'nin av turizmi potansiyeli konusunda bir değerlendirme. Journal of Gastronomy Hospitality and Travel, 2020; 3(1): 71-86.
40. Çetinkaya, G., Kaplan, M., & Ömüriş, E. Golf Turizm Motivasyonlarının İncelenmesi Antalya-Belek Destinasyonu Üzerine Nitel Bir Çalışma. Journal of Yaşar University, 2019; 14(53): 42-55.
41. Yetiş, Ş. A. Sürdürülebilir turizm kapsamında Kapadokya bölgesi'nde cross golf uygulamaları. Journal of Tourism Research Institute, 2020; 1(2): 111-122.
42. Akoğlan Kozak, M., & Bahçe, S. Özel İlgi Turizmi, Ankara: Detay Yayıncılık, 1. Baskı; 2009 (s 298)
43. Wall, G. Is ecotourism sustainable?. Environmental Management, 1997; 21(4): 483-491.
44. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. Sürdürülebilir Gelişim, Ekoturizm ve Korunan Alanlar. Erişim Adresi: <https://www.unwto.org/sustainable-development/ecotourism-and-protected-areas> Erişim Tarihi: 15/01/2020
45. Kılıç, B., & Kurnaz, A. Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: Pastoral Vadi örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi, 2010; 2(4): 39-56.
46. Kuter, N., & Ünal, H. E. Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2009; 9(2): 146-156.
47. Polat, A. T., & Önder, S. Karapınar ilçesi ve yakın çevresi peyzaj özelliklerinin ekoturizm kullanımları yönünden değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. Selçuk Journal of Agriculture and Food Sciences, 2006; 20(40): 53-64.
48. Taleghani, M., Chirani, E., & Shaabani, A. Health tourism, tourist satisfaction and motivation. Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2011; 3(4): 546-555.
49. Kanca, B., & Kamil, U. İstanbul'un düğün turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 2020; 17(2): 311-327.
50. De Witt, L. Key success factors for managing special events: The case of wedding tourism. Doctoral dissertation, North-West University, Potchefstroom, 2006).
51. Unur, K., Kanca, B., & Ertaş, Ç. Yeni bir turistik ürün olarak düğün turizmi: alanyazın incelemesi. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2017; 3(1): 149-163.
52. Cittaslow Türkiye. Erişim Adresi: <https://cittaslowturkiye.org> Erişim Tarihi: 15/03/2021

53. Burkut, E. B. Yavaş şehirlerin (Cittaslow) kültürel miras ve turizme etkilerinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği. Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi (International Congress on Cultural Heritage and Tourism), Konya, 19-21 Mayıs 2017: 297-306.
54. Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. The core of heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 2003; 30(1): 238-254.
55. Smolčić Jurdana, D., & Sušilović, Z. Planning city tourism development: Principles and issues. *Tourism and Hospitality Management*, 2006; 12(2): 135-144.
56. Cohen, R. Diasporas and the nation-state: from victims to challengers. *International affairs*, 1996; 72(3): 507-520.
57. Şahin, S., & Meriç, S. Gelecek turizm trendleri. Çanakkale: Paradigma Akademi; 2020.
58. Zou, Y., Meng, F., & Li, Q. Chinese diaspora tourists' emotional experiences and ancestral hometown attachment. *Tourism Management Perspectives*, 2021; 37: 100768.
59. Durmaz, Y., & Çavuşoğlu, S. Deneysel pazarlama ve yeşil davranış: uygulamalı. İstanbul: Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. ve Ltd. Şti.; 2020.
60. Jeaheng, Y., Al-Ansi, A., & Han, H. Halal-friendly hotels: Impact of halal-friendly attributes on guest purchase behaviors in the Thailand hotel industry. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2019; 36(6): 729-746.
61. Magrizos, S., Kostopoulos, I., & Powers, L. Volunteer Tourism as a Transformative Experience: A Mixed Methods Empirical Study. *Journal of Travel Research*, 2020; 60(4): 878-895. DOI: 0047287520913630.
62. Meng, B., Chua, B. L., Ryu, H. B., & Han, H. Volunteer tourism (VT) traveler behavior: merging norm activation model and theory of planned behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 2020; 28(12): 1947-1969.
63. Lee, H. Y., & Zhang, J. J. Rethinking sustainability in volunteer tourism. *Current Issues in Tourism*, 2020; 23(14): 1820-1832.
64. Foley, M., & Lennon, J. J. JFK and dark tourism: A fascination with assassination. *International Journal of Heritage Studies*, 1996; 2(4): 198-211.
65. Robb, E. M. Violence and recreation: Vacationing in the realm of dark tourism. *Anthropology and Humanism*, 2009; 34(1): 51-60.
66. Higginbotham, G. Assisted-suicide tourism: is it tourism. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 2011; 6(2): 177-185.
67. ELTayeb, N. The Impact of Insta Tourism on Tourism Decision Making of Generation Y. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 2021; 20(2): 132-151.
68. Abitzsch, S. Prospects of space tourism. Bonn: Dglr Bericht; 1996, 99-112.
69. Neagu, A. L. Space Tourism: A new type of tourism not so distant in time or space. Master Thesis. Universitat Jaume, Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques, Castello, 2018.
70. Blom, S., & Mauno, V. Environmental Sustainability in Space Tourism. Bachelor's Thesis. Haaga Heilia University of Applied Sciences, Tourism, Helsinki, 2021.

71. Crouch, G. I. The market for space tourism: early indications. *Journal of Travel Research*, 2001; 40(2): 213-219. <https://doi.org/10.1177%2F004728750104000212>
72. Knollenberg, W., Duffy, L. N., Kline, C., & Kim, G. Creating competitive advantage for food tourism destinations through food and beverage experiences. *Tourism Planning & Development*, 2020; 1-19. <https://doi.org/10.1080/21568316.2020.1798687>
73. Yozukmaz, N., Bekar, A., & Kiliç, B. A Conceptual Review of 'Foodies' in Tourism. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2017; 5(4), 170-79.
74. International Tourism Highlights 2019 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> Erişim Tarihi: 12/09/2020
75. World Health Organisation. 2021. Erişim Adresi: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/152184/RD_Dastein_speech_wellbeing_07Oct.pdf Erişim Tarihi:20/02/2021
76. Goodrich, J. N., & Goodrich, G. E. Health-care tourism—an exploratory study. *Tourism Management*, 1987; 8(3), 217-222.
77. Magablih, K. Inbound health tourism in Jordan “ *Irbid Journal for Research and Studies*, 2002; 4 (2), 147, 178.
78. Smith, M., & Puczkó, L. Health and wellness tourism. London: Routledge; 2008.
79. Gonzales, A., Brenzel, L., & Sancho, J. Health tourism and related services: Caribbean development and international trade. Final report, 2001; 57-8.
80. Özsarı, S. H., & Karatana, Ö. Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *Journal of Kartal Training & Research Hospital/Kartal Eğitim ve Arastırma Hastanesi Tip Dergisi*, 2013; 24(2).
81. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı. Sağlık turizmi nedir?. 2014. <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/10944/0/02pdf.pdf> Erişim Tarihi: 19/10/2020
82. Walton, J. K. Histories of tourism. *The SAGE Handbook of Tourism Studies*, London: Sage; 2009: 115-129.
83. Yalçın, B. Antalya ili sağlık turizmi potansiyeli araştırması. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Antalya, 2013.
84. Akyürek, A., & Orhaner, E. Özel hastanelere talebi etkileyen faktörler. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 2017; 4(4): 237-248.
85. Kaymaz, Ç. 2010 sonrasında Türkiye’de sağlık turizmi’nin gelişimi. Yüksek Lisans Tezi. Namık Kemal Üniversitesi, 2018.
86. Temizkan SP, Çiçek D. Sağlık turizmi kavramı ve özellikleri. 1.baskı. Ankara: Detay Yayıncılık; 2015.
87. Bayer E. Türk termal turizm potansiyeli tesisleri ve bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta, 1997
88. Dr. Yalçın Güran. Erişim Adresi: <http://www.yalcinguran.com/page/597/> Erişim Tarihi: 10/02/2020

89. Çevirgen, A. Termal kür merkezlerinin rekreatif amaçlı gelişimi ve örnek bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 1996.
90. Güney Ege Kalkınma Ajansı. Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması. 2011. Erişim Adresi: https://geka.gov.tr/uploads/pages_v/o_19v5e3rnhs11tg319h35c11c928.pdf Erişim Tarihi: 15/10/2020
91. Gilbert, D. C., & Van De Weerd, M. The health care tourism product in Western Europe. *The Tourist Review*, 1991; 46(2): 5-10. <https://doi.org/10.1108/eb058063>
92. Bölüktaş, R. P. Türkiye'nin yaşlı sağlığı turizmi için fırsatları. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020; 8(16): 1-15.
93. World Health Organization. Disability. 2020. Erişim Adresi: https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1. Erişim Tarihi: 05/08/2020
94. Tellioglu, S., & Şimşek, N. Dünyada ve Türkiye'de engelli dostu turizm. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016; 4(33): 552-567.
95. TC Kalkınma Bakanlığı. 11. Kalkınma Planı. (2019 – 2023). Erişim adresi : <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> Erişim Tarihi: 05/06/2020
96. Çetinkaya, T., & Zengin, B. Yaşlı bakımı ve turizm. *Panel Bildiri Kitapçığı*, 2009; 172-81.
97. Daruwalla, P., & Darcy, S. Personal and societal attitudes to disability. *Annals of Tourism Research*, 2005; 32(3): 549-570.
98. Doğan, O. Antalya medikal turizm kümesi'nin tanımlanması ve ağ yapılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik ABD, Antalya, 2014.
99. Connell, J. Medical tourism: Sea, sun, sand and... surgery. *Tourism management*, 2006; 27(6): 1093-1100.
100. Buzcu, Z., & Birdir, K. Medikal turizmde mevcut durum analizi: istanbul ve antalya örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018; (65): 279-293.
101. Ataman, H., Esen, M. F., & Vatan, A. medikal turizm kapsamında sunulan sağlık hizmetlerinde kalite ve hasta güvenliği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2017; 3(1): 28-44.
102. İstanbul Üniversitesi Sağlık Yönetimi 2020. Erişim Adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/saglikyonetimilt_ao/saglik_turizmiyonetimi.pdf Erişim Tarihi: 02/03/2021
103. Bilim, Y., Birsen, A. G., & Bilim, M. B. Medikal turizmde helâl kavramı ve önemi: Türkiye örneklili bir pazar analizi. 1. International Halal Tourism Congress, 07-09 April 2017, Alanya, Turkey, 1080-1092.
104. Pain, K., Dunn, M., Anderson, G., Darrah, J., & Kratochvil, M. Quality of life: What does it mean in rehabilitation?. *Journal of Rehabilitation*, 1998; 64(2): 5.
105. Meijer, S. Rehabilitation as a positive obligation. *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 2017; 25(2): 145-162.

106. Rehabilitasyon.gen.tr Rehabilitasyon ne demek. 2020. Erişim Adresi : <https://www.rehabilitasyon.gen.tr/rehabilitasyon-ne-demek.html> Erişim Tarihi: 03/09/2020
107. Dario, P., Mazzoleni, S., Ciuti, G., Sun, T., Song, Z., Dai, J. S., & Wang, S. Precision orthopaedic surgery and precision orthopaedic rehabilitation: a novel integrated approach. 17th Annual Meeting of the International Society for Computer Assisted Orthopaedic Surgery, CAOS 2017, 14-17 June 2017, Aachen, Germany, 244-247.
108. Dalal, H. M., Doherty, P., & Taylor, R. S. Cardiac rehabilitation. *Bmj*, 2015; 351: h5000. DOI: 10.1136/bmj.h5000
109. Akdeniz Leblebici, M. E. R. V. E. Ampute Rehabilitasyonu. Ankara: Akademisyen; 2020.
110. Grund, S., Van Wijngaarden, J. P., Gordon, A. L., Schols, J. M., & Bauer, J. M. EuGMS survey on structures of geriatric rehabilitation across Europe. *European geriatric medicine*, 2020; 11: 217-232.
111. Poduri, K. R. (Ed.). *Geriatric rehabilitation: from bedside to curbside*. New York: CRC Press; 2017.
112. Troosters, T., Casaburi, R., Gosselink, R., & Decramer, M. Pulmonary rehabilitation in chronic obstructive pulmonary disease. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 2005; 172(1): 19-38.
113. Kersten, P., George, S., McLellan, L., Smith, J. A., & Mullee, M. A. Disabled people and professionals differ in their perceptions of rehabilitation needs. *Journal of Public Health*, 2000; 22(3): 393-399.
114. Lányi, C. S., & Tiling, Á. Multimedia and virtual reality in the rehabilitation of autistic children. 9th International ICCHP 2004 Conference, 7-9 July 2004, Paris, France, 22-28. https://doi.org/10.1007/978-3-540-27817-7_4
115. Preising, B., Hsia, T. C., & Mittelstadt, B. A literature review: robots in medicine. *IEEE Engineering in Medicine and Biology Magazine*, 1991; 10(2): 13-22.
116. T.C. Sağlık Bakanlığı. Bolu il sağlık müdürlüğü AİBÜ İzzet Baysal fizik tedavi ve rehabilitasyon eğitim ve araştırma hastanesi. Konuşma Rehabilitasyonu. 2021. Erişim Adresi: <https://boluftreah.saglik.gov.tr/TR,396097/konusma-rehabilitasyonu.html> Erişim tarihi: 15/02/2021
117. Sgroi, T. A., & Cilenti, M. Rotator cuff repair: post-operative rehabilitation concepts. *Current reviews in musculoskeletal medicine*, 2018; 11(1): 86-91.
118. Berns, J. Patient education: dialysis or kidney transplantation—which is right for me?(Beyond the basics), 2020. <https://www.wolterskluwer.com/en/solutions/uptodate>. October, 2019.
119. Yeşilay Danışmanlık Merkezi. Bağımlılık türleri. 2021. Erişim Adresi: <https://www.yedam.org.tr/bagimlilik-turleri> Erişim Tarihi: 25/01/2021
120. Kayıhan, H., & Köse, B. Türkiye’de ve dünyada mesleki rehabilitasyon. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 2018; 3(1): 30-41
121. Ayrıl, D. İlk yardım ve sportif rehabilitasyon ilkeleri. *Spor Hekimliği Dergisi*, 2013; 48(2): 057-068.

122. Cnaan, R. A., Blankertz, L., Messinger, K. W., & Gardner, J. R. Psychosocial rehabilitation: Toward a definition. *Psychosocial rehabilitation journal*, 1988; 11(4): 61.
123. World Health Organisation. Medicines Traditional. 2020. Erişim Adresi : https://www.who.int/medicines/publications/traditional / trm_strategy14_23/en/ Erişim Tarihi: 10/12/2020
124. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları. 2020. Erişim Adresi: <https://shgmgetatdb.saglik.gov.tr/Eklenti/27552/0/mevzuat-trpdf.pdf> Erişim Tarihi: 10/12/2020
125. Kaptchuk, T. J. Acupuncture: theory, efficacy, and practice. *Annals of internal medicine*, 2002; 136(5): 374-383.
126. Cayir, Y., & GÜR SOY, P. G. İn Vitro Fertilizasyon ve Akupunktur. *Konuralp Tıp Dergisi*, 2018; 10(3): 420-423.
127. M., & Drygaś, B. Bee products used in apitherapy. *World Scientific News*, 2018; (48): 254-258.
128. Ahuja, A., & Ahuja, V. Apitherapy–A sweet approach to dental diseases-Part I: Honey. *Journal of Advanced Dental Research I*, 2010; 1(1): 81-86.
129. Habryka, C., Kruczek, M., & Drygaś, B. (2016). Bee products used in apitherapy. *World Scientific News*, 2016; (48): 254-258.
130. Hellner, M., Winter, D., von Georgi, R., & Münstedt, K. Apitherapy: Usage and experience in German beekeepers. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2008; 5(4): 475-479.
131. Afife, M. A. T. Geçmişten günümüze fitoterapi. *Türk Üroloji Akademisi Yayını*, 2019; 19: 1-3.
132. Kemer, D. Y. Pediatrik onkoloji hastalarında semptomlara yönelik kullanılan tamamlayıcı sağlık yaklaşımları. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği ABD, Antalya, 2015.
133. Telli, A. Hipnoz ve bilimde kullanım alanları. *Journal of Medicine and Palliative Care*, 2020; 1(4): 109-112.
134. Ceyhan, D., & Yiğit, T. T. Tıbbi tedavilerde hipnoz uygulamalarının kullanımı ve etkinliği. *ADO Klinik Bilimler Dergisi*, 2013; 7(2): 1507-1516.
135. Gerçeker, H. Alternatif tıp ve din. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, 2019.
136. Çağlayan, H. Z. B., Ataoğlu, E. E., & Kibaroglu, S. Nörolojide geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının etkinliğinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Neurology/Türk Noroloji Dergisi*, 2018; 24(2): 111-116. DOI:10.4274/tnd.83357.
137. Kihlstrom, J. F. Hypnosis. *Annual review of psychology*, 1985; 36(1): 385-418.
138. Singh, A. P. Medicinal leech therapy (hirudotherapy): a brief overview. *Complementary therapies in clinical practice*, 2010; 16(4): 213-215.
139. Okka, B. Hirudotherapy from past to present. *Eur J Basic Med Sci*, 2013; 3(3): 61-65.

140. Fisher, P. What is homeopathy? An introduction. *Frontiers in Bioscience (elite edition)*, 2012; 4: 1669-1682.
141. Kaptchuk, T. J., & Eisenberg, D. M. Chiropractic: origins, controversies, and contributions. *Archives of Internal Medicine*, 1998; 158(20): 2215-2224.
142. Herman, P. M., Kommareddi, M., Sorbero, M. E., Rutter, C. M., Hays, R. D., Hilton, L. G., ... & Coulter, I. D. Characteristics of Chiropractic Patients Being Treated for Chronic Low Back and Neck Pain. *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 2018; 41(6): 445-455.
143. Steel, A., Blaich, R., Sundberg, T., & Adams, J. The role of osteopathy in clinical care: broadening the evidence-base. *International Journal of Osteopathic Medicine*, 2017; 24: 32-36.
144. Akkurt, S. Scientific Overview of Cupping Applications in Athletes. *Spor Hekimligi Dergisi/Turkish Journal of Sports Medicine*, 2020; 55(4): 332-338.
145. Çiftci, M. M. Kupa Tedavisi ve Klinik Uygulamalar. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 2019; 3: 22-28.
146. Kim, J. I., Lee, M. S., Lee, D. H., Boddy, K., & Ernst, E. (2011). Cupping for treating pain: a systematic review. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2011. <https://doi.org/10.1093/ecam/nep035>
147. Vaskilampi, T., & Hänninen, O. Cupping as an indigenous treatment of pain syndromes in the Finnish cultural and social context. *Social Science & Medicine*, 1982; 16(21): 1893-1901.
148. Sherman, R. A. Maggot therapy takes us back to the future of wound care: new and improved maggot therapy for the 21st century. *Journal of Diabetes Science and Technology*, 2009; 3(2): 336-344.
149. Stadler, F. The maggot therapy supply chain: a review of the literature and practice. *Medical and Veterinary Entomology*, 2020; 34(1): 1-9.
150. Mammucari, M., Maggiori, E., Russo, D., Giorgio, C., Ronconi, G., Ferrara, P. E., ... & Natoli, S. Mesotherapy: from historical notes to scientific evidence and future prospects. *The Scientific World Journal*, 2020. <https://doi.org/10.1155/2020/3542848>
151. Vedamurthy, M. Mesotherapy. *Indian Journal of Dermatology, Venereology, and Leprology*, 2007; 73(1).
152. Rabago, D., Slattengren, A., & Zgierska, A. Prolotherapy in primary care practice. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 2010; 37(1): 65-80.
153. Yoncalık, M. T. Ozon terapinin sporcularda etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2017; 22(1-4): 23-30.
154. Doğan, H. D. Ellerin iyileştirme sanatı: Refleksoloji. *Eur J Basic Med Sci*, 2014; 4(4): 89-94.
155. Korkan, E. A., & Uyar, M. Ağrı kontrolünde kanıt temelli yaklaşım: refleksoloji. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2014; 5(1): 9-14.
156. Darnley-Smith, R. *Music therapy London*: Routledge; 2004, 195-210.
157. Kemper, K. J., & Danhauer, S. C. (2005). *Music as therapy*. *South Med J*, 2005; 98(3): 282-8.

158. Azeemi, S. T. Y., & Raza, M. A critical analysis of chromotherapy and its scientific evolution. *Evidence-based Complementary and Alternative Medicine*, 2005; 2(4): 481-488.
159. Aksu, A., & Bayar, K. (2019). Development of health tourism in Turkey: Swot analysis of Antalya province. *Journal of Tourism Management Research*, 2019; 6(2): 134-154.
160. Franco-Molina, M. A., Mendoza-Gamboa, E., Sierra-Rivera, C. A., Gómez-Flores, R. A., Zapata-Benavides, P., Castillo-Tello, P., ... & Rodríguez-Padilla, C. Antitumor activity of colloidal silver on MCF-7 human breast cancer cells. *Journal of Experimental & Clinical Cancer Research*, 2010; 29(1): 1-7.
161. Panáček, A., Kvítek, L., Smékalová, M., Večeřová, R., Kolář, M., Röderová, M., Zbořil, R. Bacterial resistance to silver nanoparticles and how to overcome it. *Nature Nanotechnology*, 2018; 13(1): 65-71. DOI: 10.1038/s41565-017-0013-y
162. Yirik, Ş., Ekici, R., & Baltacı, F. Türkiye ve dünyada sağlık turizmi (medikal turizm). Ankara: Detay Yayıncılık, 2015.
163. Çılgınoğlu, H. Çalışanlar, yöneticiler ve uluslararası hastalar bağlamında Türk sağlık turizminin swot analizi ile sorunları ve çözüm önerilerinin tespiti. *Electronic Turkish Studies*, 2018; 13(19): 501-512.
164. Yardan, E. D., Dikmetaş, H., Us, N. C., & Yabana, B. Türkiye ve Dünya'da sağlık turizmi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 2014; 8(2): 27-42.
165. Şengül, H., & Bulut, A. Sağlık turizmi çerçevesinde Türkiye'de termal turizm; bir swot analizi çalışması - Health tourism in Turkey under thermal tourism; a swot analysis study. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 2019; 4(1): 55-70.
166. Tengilimoğlu, D. (Ed.). Sağlık turizmi. Ankara: Siyasal Kitabevi; 2013.
167. Alanya Ticaret ve Sanayi Odası. Alanya Ekonomik Rapor. 2020. Erişim Adresi: <https://www.altso.org.tr/yayinlarimiz/alanya-ekonomik-rapor/alanya-ekonomik-rapor-2019/> Erişim Tarihi: 19/11/2020
168. Aktaş, A., Çevirgen, A., & Toker, B. (2010). Tourists' satisfaction and behavioral intentions on destination attributes: An empirical study in Alanya. *Tourism Analysis*, 2010; 15(2): 243-252.
169. Demir, B. M. Terapötik jeoloji jeolojik malzeme, süreç ve mekânların insan sağlığında tedavi edici etkisi. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 2009; 33(1): 63-78.
170. Freidl, J., Huber, D., Braunschmid, H., Romodow, C., Pichler, C., Weisböck-Erdheim, R., ... & Hartl, A. Winter Exercise and Speleotherapy for Allergy and Asthma: A Randomized Controlled Clinical Trial. *Journal of clinical medicine*, 2020; 9(10): 3311.
171. Horvath, T. Speleotherapy: a special kind of climatotherapy, its role in respiratory rehabilitation. *International Rehabilitation Medicine*, 1986; 8(2): 90-92.
172. Aydilek, R., & Bozkanat, E. Bronşial astmada alternatif tedaviler. *Tıp Bilimleri Dergisi*, 1997; 17: 362-364.
173. Beamon, S. P., Falkenbach, A., Fainburg, G., & Linde, K. Speleotherapy for asthma. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2001; (2). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD001741>

174. Doğaner, S. (2001). Türkiye turizm coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitabevi; 2001.
175. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı. Yatırım ve İşletmeler genel Müdürlüğü. Damlatas-Antalya. (2001). Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10338/damlatas-magarasi---antalya.html> Erişim Tarihi: 10/02/2021
176. Doğan, H., ngren, E., & Yelgen, E. (2011). Alanya turist profiline yönelik bir araştırma a research study for the tourist profile of alanya. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2010; Vol.15 (3): 79-100.
177. Antalya Kültür ve Turizm Bakanlığı. Dünden bugüne Antalya. 2020. Erişim Adresi: <https://antalya.ktb.gov.tr/Eklenti/8686,68-dundenbuguneantalya-1cilt-gazipasapdf.pdf?0&tag1=A3277698612294EF633FD281EBB530C10E1899D0> Erişim Tarihi: 04/06/2020
178. Yalçın, B. (2018) Deniz suyunun spa-wellness turizmi kapsamında kullanımı. 4. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, 23-24 şubat 2018, İzmir, Türkiye, DOI: 10.18872/0.2018.109
179. Stebbins, R. A. Exploratory research in the social sciences (Vol. 48). London: Sage; 2001.
180. Earl, J., Martin, A., McCarthy, J. D., & Soule, S. A. The use of newspaper data in the study of collective action. Annu. Rev. Sociol., 2004; 30: 65-80.
181. Earl, L. M. Participatory evaluation in education: Studies of evaluation use and organizational learning. London: Routledge; 2004.
182. Lin, N. Foundations of social research. New York: McGraw-Hill; 1976.
183. McHugh, M. L. The chi-square test of independence. Biochemia medica, 2013; 23(2): 143-149.
184. Kalaycı, ř. SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. 7. baskı. Ankara: Dinamik Yayınları; 2018
185. Bayar K. Dünyada ve Türkiye'de sağlık turizminin önemi ve gelişimi: Antalya yöresi araştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi SBE, Antalya, 2019.
186. Klımová, B., & Kuća, K. Medical tourism: Its research and implications for public health. Central European Journal of Public Health, 2020; 28(3): 226-229.

7. EKLER

EK- 1. Etik Kurul Onayı

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU (ALKÜ-KAİK) KARARI

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVAN/ADI/SOYADI	Sosyolog Mehmet BÖYÜKŞAHİN
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Alanya'da Ekolojik Çevrenin Medikal ve Rehabilitasyon Tarzını Sürdürülebilirliği Üzerine Ekisi
DESTEKLEYİCİ	

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 10-7	Tarih: 26/09/2019
	Yukarıda bilgileri verilen başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın/çalışmanın gereke, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve aşağıdaki eksiklikler giderildikten sonra tekrar başvuru yapılmasına karar verilmiştir. - Çalışmanın yürütücüsünün danışman olması gerekmektedir. -Evraklar düzenlendikten sonra yeniden değerlendirilecektir.	

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Tıp Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 10354421-2019/10/17
Konu : Etik Kurul Kararı

26/09/2019

Sayın Sosyolog Mehtap BÜYÜKŞAHİN

Üniversitemiz Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna (ALKÜ-KAEK) yapmış olduğunuz olan "Alanya'da Ekolojik Çevrenin Medikal ve Rehabilitasyon Turizmi Sürdürülebilirliği Üzerine Etkisi" isimli başvurunuz incelenmiş olup, 26.09.2019 tarihli ve 10/7 sayılı etik kurulu kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Öğr. Ü. Ersin SAYAR

Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
ALKÜ-KAEK Başkanı

Ek:

- Karar Formu (1 adet)

EK- 2. Anket Formları

ALANYA BÖLGESİ SAĞLIK TURİZMİ ANKET ÇALIŞMASI

Cinsiyet

- Kadın
 Erkek
 Diğer

Medeni Durum

- Evli
 Bekar
 Ayrılmış

Yaş

- 18 - 25
 26 - 35
 36 - 50
 51 - 65
 66 - 75
 76 -

Eğitim durumu

- İlköğretim
 Lise
 Üniversite
 Yüksek Lisans

Meslek

.....(Lütfen yazınız)

Ülke

.....(Lütfen yazınız)

Milliyet

.....(Lütfen yazınız)

Gelir durumu (Yıllık)

- 0 - 5.000   Euro / USD / Diğer
 5.001 - 15.000   Euro / USD / Diğer
 15.001 - 75.000   Euro / USD / Diğer
 75.001 - 120.000   Euro / USD / Diğer
 120.001 -   Euro / USD / Diğer

1. Ülkemizi ziyaret sebebiniz nedir?

- Tatil
 İş
 Akraba ziyareti
 Ticaret
 Kültür turu
 Resmî görev
 Rehabilitasyon
 Tedavi

2. Türkiye'yi daha önce kaç kez ziyaret ettiniz ?

- Hiç
 1 - 3
 3 - 5
 5 ve üzeri

3. Herhangi bir sağlık sorununuz var mı?

- Diyabet
 Tansiyon
 Obezite
 Kalp damar
 Nörolojik
 Ortopedik
 Kanser
 Diğer ..... (Lütfen yazınız)

4. Türkiye'de daha önce herhangi bir sağlık kuruluşunda tedavi ya da rehabilitasyon amaçlı bulundunuz mu ?

- Evet
 Hayır

5. Eğer bulduysanız hangi sağlık sebebiyle Türkiye'de bulundunuz?

- Diyabet
 Tansiyon
 Obezite
 Kalp damar
 Nörolojik
 Ortopedik
 Kanser
 Diğ tedavileri
 Estetik cerrahi
 Diğer ..... (Lütfen yazınız)

6. Diğer ziyaretinizde Türkiye'de tedavi, estetik ve rehabilitasyon amaçlı bulunmayı düşünür müsünüz?

- Evet
 Hayır

7. Kendi ülkenizde sağlık hizmetlerinde ne tür sıkıntı yaşadığınızı düşünüyorsunuz?

- Uzman personel yetersizliği
 Sağlık personelinin yaklaşımı
 Hijyenik koşullar
 Hizmet kalitesi
 Yapısal yetersizlikler
 Fiyat
 Tedavi için uzun bekleme süresi
 Diğer..... (Lütfen yazınız)

8. Türkiye'de yaşamak ister misiniz?

- Evet
 Hayır

9. Eğer yerleşmek isterseniz Türkiye'de yaşama sebebiniz nedir?

- Ucuzluk
 İklim
 Kültürel zenginlikler
 Coğrafi çekicilikler
 Samimi yerel halk
 Sağlık hizmetlerinin kalitesi
 Kısa sürede sağlık hizmetlerinden yararlanılabilmesi
 Algıveriş olanakları
 Ulaşım kolaylığı
 Diğer ..... (Lütfen yazınız)

10. Bu soruyu cevaplamayınız

- Evet
 Hayır

11. Alanya'da bulunan Damlatış Mağarası'nın astım hastaları için tedavi edici olduğunu biliyor musunuz?

- Evet
 Hayır

12. Alanya'da bulunan yayla habitatlarının bazı kanser tedavilerinde rehabilitasyon için çok uygun olduğunu biliyor musunuz?

- Evet
 Hayır

13. Alanya ve bölgesindeki deniz suyu ile thalassoterapi yapılması durumunda tedaviniz için Alanya'da bulunmayı tercih eder misiniz?

- Evet
 Hayır

14. Alanya ve yakın çevresinde rehabilitasyon amaçlı yaşlı huzurevi yapılması durumunda Alanya'da kalmayı tercih eder misiniz?

- Evet
 Hayır

15. Sağlık hizmetleri konusunda farklı ülkelerden yararlanıyor musunuz?

- Evet
 Hayır

16. Sağlık hizmetleri konusunda yararlandığınız ülkeler hangileridir?

- ABD
 İngiltere
 Almanya
 KÜba
 Tayland
 Hindistan
 Diğer.....(Lütfen yazınız)

Anket çalışmamıza katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Bu anket çalışması, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Etik Kurulu'nun 12/10/2023 tarih 41/Ş... sayılı kararı ile onaylanmış olup Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Turizmi Tezli Yüksek Lisans Programı tez çalışması olarak planlanmıştır.

ALANYA REGION
HEALTH TOURISM SURVEY

Gender

- Female
- Male
- Other

Marital Status

- Married
- Single
- Divorced

Age

- 18 - 25
- 26 - 35
- 36 - 50
- 51 - 65
- 66 - 75
- 76 -

Education Status

- Primary
- High school
- University
- Master's degree

Occupation

..... (Please fill in)

Country

..... (Please fill in)

Nationality

..... (Please fill in)

Income Status (yearly)

☐ 0 - 5.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Others
☐ 5.001 - 15.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Others
☐ 15.001 - 75.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Others
☐ 75.001 - 120.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Others
☐ 120.001 -	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Others

1. What is your reason for visiting Turkiye?

- Holiday
- Business
- Relative visits
- Trade
- Culture tour
- Official duty
- Rehabilitation
- Treatment

2. How many times have you visited Turkiye earlier?

- Never
- 1 - 3
- 3 - 5
- 5 and more

3. Do you have any health problems?

- Diabetes
- Blood pressure
- Obesity
- Cardiovascular
- Neurological
- Orthopedic
- Cancer
- Other.....(Please fill in)

4. Have you ever been for treatment or rehabilitation in any health care provider in Turkiye?

- Yes
- No

5. If yes, which health problem have you had in Turkiye?

- Diabetes
- Blood pressure
- Obesity
- Cardiovascular
- Neurological
- Orthopedic
- Cancer
- Dental treatments
- Plastic surgery
- Other.....(Please fill in)

6. Do you plan your next visit to Turkiye for treatment, aesthetics or rehabilitation purposes ?

- Yes
- No

7. What kind of difficulties do you think you have experienced in your country's health services?

- Lack of expert staff
- Approach of health personnel
- Hygienic conditions
- Service quality
- Structural deficiency
- Price
- Long waiting period for treatment
- Other.....(Please fill in)

8. Do you want to live in Turkiye ?

- Yes
- No

9. What is your reason for living if you want to settle in Turkiye?

- Cheapness
- Climate
- Cultural richness
- Geographical attractiveness
- Sincere local people
- Quality of health services
- Availability of health services in a short time
- Shopping opportunities
- Easy access
- Other.....(Please fill in)

10. Please do not answer this question.

- Yes
- No

11. Do you know that Damlatas Cave in Alanya is a curative for asthma patients?

- Yes
- No

12. Do you know that the highland habitats in Alanya are very suitable for rehabilitation in some cancer treatments?

- Yes
- No

13. In case of thalassotherapy with sea water in Alanya and its surroundings, would you prefer to be in Alanya for your treatment?

- Yes
- No

14. Would you prefer to stay in Alanya if elderly nursing homes are built for rehabilitation purposes in and around Alanya?

- Yes
- No

15. Do you benefit from different countries in terms of health services?

- Yes
- No

16. Which countries do you benefit from in terms of health services?

- USA
- England
- Germany
- Cuba
- Thailand
- India
- Other.....(Please fill in)

Thank you for contributing to my survey work.

This survey was approved by the decision of Alanya Alaaddin Keykubat University Ethics Committee on ~~17/10/2019~~ numbered ~~11/2~~..... and it is planned as a thesis study of Health Tourism Master Program with Thesis of Health Sciences Institute.

ALANYA REGION
Umfrage zum Gesundheitstourismus

Geschlecht

- weiblich
- männlich
- andere

Familienstand

- verheiratet
- ledig
- geschieden

Alter

- 18 - 25
- 26 - 35
- 36 - 50
- 51 - 65
- 66 - 75
- 76 -

Schulische Bildung

- Grundschule
- Mittlere Reife
- Universität Studium
- Magisterstudium

Beruf

..... (Bitte eintragen!)

Heimatland

..... (Bitte eintragen!)

Nationalität

..... (Bitte eintragen!)

Gehalt / Einkommen (Jährlich)

☐ 0 - 5.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Andere
☐ 5.001 - 15.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Andere
☐ 15.001 - 75.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Andere
☐ 75.001 - 120.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Andere
☐ 120.001 -	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Andere

1. Was ist der Grund Ihres Besuches in unserem Land ?

- Urlaub
- Arbeit
- Bekannten/ Verwandten Besuch
- Handelsverkehr
- Kulturelletour
- Dienstreise
- Rehabilitation
- Heilung / Behandlung

2. Waren Sie davor schon einmal in der Türkei ?

- Nie
- 1 - 3
- 3 - 5
- 5 und mehr

3. Leiden Sie an einer Krankheit?

- Zuckerkrankheit
- Blutdruck
- Obesität
- Herz - Kreislauf
- Neurologisch
- Orthopädisch
- Krebs
- Andere .....

4. Wurden Sie in der Türkei in einem Gesundheitsdienstleister behandelt oder waren Sie schon mal einem Rehabilitationszentrum?

- Ja
- Nein

5. Wenn 'JA?' was war der Grund ihres Aufenthaltes ?

- Zuckerkrankheit
- Blutdruck
- Obesität
- Herz - Kreislauf
- Neurologisch
- Orthopädisch
- Krebs
- zahnärztliche Behandlung
- Schönheitsoperationen
- Andere ..... (Bitte eintragen!)

6. Haben Sie vor bei den umstehenden Reisen in die Türkei sich behandeln zu lassen oder Schönheitsoperationen machen lassen?

- Ja
 Nein

7. Welche Probleme hatten Sie in Ihrem Land im Bereich der Gesundheitswesen ?

- Fachkräftemangel
 Vorgehensweise des Gesundheitspersonals
 Hygienische Bedingungen
 Dienstqualität
 Strukturelle Mängel
 Preis
 Lange Wartezeit für die Behandlung
 ..... (Bitte eintragen!)

8. Wollen Sie in der Türkei leben?

- Ja
 Nein

9. Wenn Sie in der Türkei leben würden, was wäre der Grund?

- Billigkeit
 Klima
 Kulturelle Reichtümer
 Geographische Bezauberung
 Freundliche Einheimische
 Dienstqualität
 Nutzung der Gesundheitswesen
 Einkaufsmöglichkeiten
 Bequemlichkeit des Verkehrs
 Andere ..... (Bitte eintragen!)

10. Beantworten Sie diese Frage nicht

- Ja
 Nein

11. Wussten Sie, dass die Tropfsteinhöhle in Alanya gegen das Asthma sehr hilfreich ist?

- Ja
 Nein

12. Wussten Sie, dass die Hochplateaus Habitat in Alanya für die Behandlung manche Krebs Arten als Rehabilitationszentrum in Anspruch genommen werden können?

- Ja
 Nein

13. Wenn es in Alanya oder im Bezirk, mit dem Meerwasser Thalassotherapie geben würde, würden Sie sich aus diesem Grund in Alanya befinden?

- Ja
 Nein

14. Wenn in Alanya oder in der Nähe der Stadt als Rehabilitationen geltende Altersheime geben würde, würden Sie sich für Alanya entscheiden, um zu leben?

- Ja
 Nein

15. Profitieren Sie in Betreff des Gesundheitswesens von anderen Ländern?

- Ja
 Nein

16. Aus welchem der Länder profitieren Sie im Bereich des Gesundheitswesens?

- USA
 England
 Deutschland
 Cuba
 Thailand
 Indien
 Andere ..... (Bitte eintragen!)

Vielen Dank, dass Sie zu meiner Umfrage beigetragen haben.

Diese Umfragestudie wurde von der *Ethikkommission der Alanya Alaaddin Keykubat University* mit Beschluss vom *17/10/19..* und Nummer *11/8.....* genehmigt und war als Abschlussarbeit des Master of Science-Programms des Health Tourism Institute mit Abschlussarbeit geplant.

Расположение Алании
Исследование Медицинского Туризма

Пол

- Мужчина
- Женщина
- Другое

Семейное положение

- Незамужем / Неженат
- Замужем / Женат
- Разведенный- ая / Неразведенный

Возраст

- 18 - 25
- 26 - 35
- 36 - 50
- 51 - 65
- 66 - 75
- 76 -

Образование

- средняя школа
- Лицей
- Университет
- Академия

Профессия

.....(напишите пожалуйста)

Страна

..... (напишите пожалуйста)

национальность

..... (напишите пожалуйста)

Ваш годовой доход

☐ 0 - 5.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Другое
☐ 5.001 - 15.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Другое
☐ 15.001 - 75.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Другое
☐ 75.001 - 120.000	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Другое
☐ 120.001 -	☐ Euro / ☐ USD / ☐ Другое

1. Какова ваша причина для посещения нашей страны?

- Каникулы
- Работа
- Визит родственников
- Бизнес
- Культурный тур
- Официальная обязанность
- Реабилитация
- Лечение

2. Сколько раз вы посетили Турцию раньше?

- Когда-либо
- 1 - 3
- 3 - 5
- 5 и выше

3. Есть ли у вас проблемы со здоровьем?

- Диабет
- Давление
- Ожирение
- Сердечно-сосудистое
- Неврологическое
- Ортопедическое
- Рак
- Другое .....(напишите пожалуйста)

4. Раньше вы принимали лечение в медицинских учреждениях, в реабилитациях Турции?

- Да
- Нет

5. Если вы были на лечении в Турции то какая проблема была у вас со здоровьем?

- Диабет
- Давление
- Ожирение
- Сердечно-сосудистое
- Неврологическое
- Ортопедическое
- Рак
- Стоматология
- Эстетика
- Другое .....(напишите пожалуйста)

6. В следующих посещениях в Турцию вы бы думали из других методов лечения таких как эстетика и реабилитация?

- Да
- Нет

7. У вас возникают проблемы медицинскими услугами, по вашему мнению у вас в стране?

- Нехватка экспертов
- Подход медицинского персонала
- Гигиенические условия
- Качество обслуживания
- Структурные недостатки
- Цена
- Длительное время ожидания лечения
- Другое.....(напишите пожалуйста)

8. Вы бы хотели жить в Турции?

- Да
- Нет

9. Какова причина, чтобы жить ,если вы хотите обосноваться в Турции?

- Доступные цены
- Климат
- Культурные богатства
- География
- Искренние местные жители
- Качество медицинских услуг
- Обслуживание медицинских услуг за короткое время
- Возможность покупки
- Легкость транспортировки
- Другое..... (напишите пожалуйста)

10. неответчайнаэтотвопрос

- Да
- Нет

11. Знаете ли вы , что пещера Дамлаташ в Алании является лечебным средством для больных астмой?

- Да
- Нет

12. Знаете ли вы, что высокогорные места обитания в Алании очень подходят для реабилитации при некоторых методах лечения рака?

- Да
- Нет

13. В случае талассотерапии с морской водой в Алании и ее регионе, вы бы предпочли быть в Алании для лечения?

- Да
- Нет

14. Вы бы предпочли остаться в Алании, если в Алании и ее окрестностях построены дома для престарелых?

- Да
- Нет

15. Вы пользуетесь услугами медицинского обслуживания разных стран?

- Да
- Нет

16. В каких странах вы получаете выгоду с точки зрения медицинского обслуживания?

- США
- Англия
- Германия
- Куба
- Таиланд
- Индия
- Другое.....(напишите пожалуйста)

Спасибо что внесли свой вклад в исследование опроса.

Эта анкета была утверждена решением Комитета по этике Университета им. Алааддина Кейкубата в Алании 17/10/19. и насчитывала 11/8 человека и была задумана как дипломная работа Высшей школы медицинских наук.

منطقة الانيا
مسح السياحة الصحية

الجنس

- أنثى
 ذكر
 أخرى

الحالة الاجتماعية

- متزوج
 عزباء/عزب
 مطلق

العمر

- 18 - 25
 26 - 35
 36 - 50
 51 - 65
 66 - 75
 76 -

حالة التعليم

- الابتدائية
 المدرسة الثانوية
 الجامعة
 درجة الماجستير

الاحتلال

..... (اكتب جاء)

البلد

..... (اكتب جاء)

الجنسية

..... (اكتب جاء)

(سنوي) حالة الدخل

☐ 0 - 5.000	☐ عملة أخرى / دولار أمريكي
☐ 5.001 - 15.000	☐ عملة أخرى / دولار أمريكي
☐ 15.001 - 75.000	☐ عملة أخرى / دولار أمريكي
☐ 75.001 - 120.000	☐ عملة أخرى / دولار أمريكي
☐ 120.001 -	☐ عملة أخرى / دولار أمريكي

1. ما هو سبب زيارتك لتركيا؟

- عطلة
 اعمال
 زيارتنا لاقارب
 تجارة
 جولة ثقافية
 واجبر سمي
 اعادة تأهيل
 العلاج

2. كم عدد المرات التي زرت فيها تركيا منذ قبل؟

- أبدا
 1 - 3
 3 - 5
 وأكثر من 5

3. هل لديك أي مشكلات صحية؟

- مرض السكري
 ضغط الدم
 السمنة
 القلب والأوعية الدموية
 العصبية
 العظام
 السرطان
 أخرى ..... (اكتب جاء)

4. هل سبق لك العلاج أو إعادة التأهيل في أي من مقدمي الرعاية الصحية في تركيا؟

- نعم
 لا

5. إذا كانت إجابتك نعم، ما هي المشكلة الصحية التي واجهت كفيتر في تركيا؟

- مرض السكري
 ضغط الدم
 السمنة
 القلب والأوعية الدموية
 لعصبية
 العظام
 السرطان
 علاجات الأسنان
 الجراحة التجميلية
 أخرى ..... (اكتب جاء)

6. هل تخطط لزيارة تكاليف الرعاية الصحية أو إعادة التأهيل؟

- نعم
 لا

7. ما هو العامل الأكثر أهمية في الخدمات الصحية التي تلبي احتياجاتك؟

- نقص الموظفين الخبراء
 نهج العمل في مجال الصحة
 الطر وف الصحة
 جودة الخدمة
 نقص البنية التحتية
 السعر
 فترة انتظار طويلة للعلاج
 غير ذلك .....

8. هل تريد أن تعيش في تركيا؟

- نعم
 لا

9. ما هو سبب عيشك إذا كنت تريد الإقامة في تركيا؟

- الرخيصة
 المناخ
 التراث الثقافي
 جاذبية جغرافية
 السكان المحليين الصادقين
 جودة الخدمات الصحية
 توفر الخدمات الصحية في وقت قصير
 فرص التسوق
 سهولة الوصول
 أخرى (اكتب جاء) .....

10. لا تجيب على هذا السؤال

- نعم
 لا

11. فيا لانيا هو علاج لمرض الربو؟ Damlatas Cave هل تعرفان؟

- نعم
 لا

12. هل تعرفان الجبال فيا لانيا مناسبة جدًا لإعادة التأهيل لبعض الأمراض؟

- نعم
 لا

13. في حاله العلاج فيا لانيا، هل تفضل أن تكون فيا لانيا أم فيا لانيا؟

- نعم
 لا

14.

هل تفضل الإقامة فيا لانيا إذا تم بناء دور رعاية المسنين لأغراض إعادة التأهيل فيا لانيا وحولها؟

- نعم
 لا

15. هل تستخدمين بلدًا مختلفًا من حيث الخدمات الصحية؟

- نعم
 لا

16. ما هي الدول التي تستخدمينها من حيث الخدمات الصحية؟

- الولايات المتحدة الأمريكية
 إنجلترا
 ألمانيا
 كوبا
 تايلاند
 الهند
 أخرى (اكتب جاء) .....

شكرا للمساهمة في عمل الاستبيان الخاص بي

تمت الموافقة على هذا الاستطلاع بقرار اللجنة الأخلاقية بجامعة أنانيا
علاء الدين كيكبات في 17/10/2019... 11/8
المقرر أن يكون كرسالة أطروحة دراسية لبرنامج ماجستير السياحة
الصحية مع أطروحة معهد العلوم الصحية